Jón Sigurðsson:

Islands statsretlige
Forhold.

OM

ISLANDS STATSRETLIGE FORHOLD.

NOGLE BEMÆRKNINGER

I ANLEDNING AF

ETATSRAAD, PROFESSOR J. E. LARSENS SKRIFT
"OM ISLANDS HIDTILVÆRENDE STATSRETLIGE STILLING".

AF

JÓN SIGURÐSSON,
ALTHINGSMAND.

KJÖBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDLING.
TRYKT HOS S. L. MÖLLER.

OM

ISLANDS STATSRETLIGE FORHOLD.

NOGLE BEMÆRKNINGER

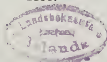
I ANLEDNING AF

ETATSRAAD, PROFESSOR J. E. LARSENS SKRIFT
"OM ISLANDS HIDTILVÆRENDE STATSRETLIGE STILLING".

AF

JÓN SIGURÐSSON,
ALTHINGSMAND.

KJÖBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDLING.
TRYKT HOS S. L. MÖLLER.
1855.

I Motiverne til det Forslag angaaende Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget, som Regjeringen forelagde den i Juli 1851 sammentraadte, siden oplöste Forsamling i Island, udtrykkes Regjeringens Grundanskuelse om Islands statsretslige Forhold saaledes, at „da Kongeloven, især i Art. XIX, samt Patent 4. September 1709, hvorved Kongeloven er offentliggjort, allerede har bestemt, at Island er en Deel af Riget, kan derom ikke være Tale". Forsamlingen fastholdt derimod den Anskuelse, at Island vel var en Deel af Riget (Monarchiet), men ikke af Kongeriget Danmark, og forelöbig ikke heller af det ved Grundloven 5. Juni 1849 tilsigtede „Danmarks Rige", hvilken Anskuelse Forsamlingen endog troede at finde bestyrket i selve Forelæggelsen af Regjeringens Forslag, der under Forudsætning af Islands forudgangne Incorporation, formentlig vilde have indeholdt en Selvmodsigelse. Det lykkedes dengang hverken at faae Beviis for Regjeringens yttrede Anskuelse, eller Modsigelsen forklaret og hævet. Herr Etatsraad J. E. Larsen er nu fremtraadt ved det i Anledning af Hs. Majestæts Födselsdag af Universitetet udgivne Program, „Om Islands hidtilværende statsretlige Stilling", for at före Beviset for, at Island med Rette betragtes som en i Kongeriget (eller Provindsen) Danmark forlængst incorporeret Landsdeel, der ikke kan gjöre nogen retlig Fordring paa en særegen provindsiel Selvstændighed.

Den Höitidelighed, hvormed dette Beviis fremtræder, i Forening med den höitærede Forfatters af Alle anerkjendte Skarpsindighed og Lærdom, kan naturligviis ikke andet end fremkalde en alvorlig Eftertanke og gjentagen Overveielse af de fra begge Sider fremkomne Anskuelser og Grunde. Med spændt Opmærksomhed har jeg læst den höitærede Forfatters Afhandling, og tillige med spændt Forventning om, at træffe afgjörende Beviser, hvorved jeg kunde erklære mig overbeviist. Dette har imidlertid ikke kunnet lykkes, og da jeg troer at kunne yde nogle hidtil upaaagtede Bidrag til Discussionen om denne i alt Fald for Island meget vig-

tige Sag, saa tillader jeg mig at fremsætte disse Bemærkninger, skjöndt jeg derved nödsages til at træde op imod en Autoritet, hvis Overlegenhed jeg forövrigt med störste Agtelse anerkjender, og for et Publicum, hvor de fleste Chancer sandsynligviis ere mig imod. Det er kun i Tillid til Publicums upartiske Overveielse af Grunde, at jeg har dristet mig til at fremtræde for at forsvare en Anskuelse, som vel i Island og blandt Islændere i Almindelighed ansees for temmelig utvivlsom, men som hidtil neppe kan siges at være offentlig fremsat, endmindre forsvaret i Danmark. Jeg kan heller ikke nægte, at jeg nærer et vist Haab om, at de, der ikke anerkjende *injuriam temporum* i Slesvig, heller ikke ville tillægge den nogen overveiende Vægt i Island. Iövrigt troer jeg ikke at behöve at forvare mig imod, at den af mig fremsatte og udviklede Mening skulde ansees at være fremgaaet af nogensomhelst fjendtlig Stemning mod Danmark, eller den danske Regjering, eller af en ensidig overdreven national islandsk Tendents, da jeg er overbeviist om, at alle oplyste Læsere ere hævede over en saa indskrænket Synsmaade, som desuden saa let lader sig retorquere. Det er kun Sandhed og Ret, hvorom det gjelder. Jeg maa ogsaa tilföie, at jeg for mit personlige Vedkommende helst havde önsket Forholdet mellem Danmark og Island ordnet efter aldeles praktiske Hensyn; men da det synes som Regjeringen ikke endnu har villet gaae ind herpaa, og for det meste holdt sig til den faktiske Tingenes Tilstand under de seneste Tider af Absolutismens Herredömme i Island, hvilken Anskuelse den höitærede Forfatter synes at give sit Bifald, har jeg troet det nödvendigt at gaae noget nærmere ind paa den historiske Side af Sagen, og, som jeg haaber, derved vise, at den islandske Comitébetænkning fra 1851 dog ingenlunde er saa reent grebet ud af Luften, som den ærede Forfatter synes at mene. Vel veed jeg, at denne Betænknings Forfattere vilde have forsvaret den med et meget större Talent, Grundighed og Alsidighed, end jeg er istand til; men da disse Mænd ikke ere her tilstede, vil det uden Tvivl befindes at være i sin Orden, at jeg, som det eneste for Tiden her tilstedeværende Medlem af den nævnte Comité, forsöger nærmere at udvikle de Grunde, hvorpaa den, efter min Opfatning, hovedsagelig stöttede sig.

Kjöbenhavn i November 1855.

Forfatteren.

Undersögelsen af Islands statsretlige Stilling ligeoverfor Danmark maa udentvivl især tage Hensyn til Besvarelsen af de Spörgsmaal: 1) Er Island i sin Tid kommet i Forbindelse med Norge retlig som et frit Forbundsland, eller som en Norge underordnet eller i dette Rige incorporeret Provinds? — 2) Har Island ligeoverfor Norge nogensinde retlig opgivet sin förste mere selvstændige Stilling, og anerkjendt den sidste? — 3) Har Islands Forening med Danmark medfört nogen Forandring heri, eller er der under denne Forening foregaaet Noget, hvorved Island retlig er kommet ind i denne sidste Stilling? — Det forekommer mig, at naar det bevises, at Island oprindelig er tiltraadt Foreningen med Norge som en selvstændig Deel af den norske Stat, kun forbunden til Kronen; at det aldrig har været betragtet som en Deel af Norge; at det uden retlig foregaaet Forandring er traadt i det samme Forhold til Danmark, og at det har opretholdt sig i denne Stilling, endogsaa med Anerkjendelse deraf, uden at være betragtet som en Deel af Danmark eller Norge: det forekommer mig, siger jeg, naar dette bevises, at man da maa erkjende at Island har et statsretligt Krav at gjöre ogsaa fra den historiske Side, uden Hensyn til de geographiske, nationale og ligefrem praktiske Forhold, der tilraade at give dette Land den störst mulige Selvstændighed, for at kunne udvikle dets ingenlunde ubetydelige slumrende Kræfter. Derimod kan jeg ingenlunde anerkjende, hvad der fore-

kommer mig at fremgaae af den ærede Forf.s Beviisförelse, at en ensidig af Regjeringen fremsat Anskuelse om Landets Stilling eller Ret, selv om denne faktisk maatte være gjennemfört til en vis Tid, eller i en vis Grad, er tilstrækkelig til at give et fuldgyldigt Grundlag for Landets statsretlige eller politiske Stilling, da jeg heri kun kan see en ubetinget Anerkjendelse af den Stærkeres Ret, endogsaa uden Hensyn til om det er lykkedes den Stærkere at fremtvinge den Svageres retlige Samtykke eller ikke.

Naar det da for det förste skal afgjöres, om Forenings-Akten mellem Island og Norges Konge af 1262 har Charakteren af en frivillig Forening, eller af en Underkastelse under Norge, da maa man först tage den daværende Sagernes Stilling i Betragtning. Island havde i henved 400 Aar været frit Land, regjeret ved egne Love og egne Institutioner, som vel bare Præget af Bebyggernes hovedsagelig norske Oprindelse og en fortsat nöie Forbindelse med Stamlandet Norge, men havde dog meget eiendommeligt, udviklet ved Landets egne Forhold og Folkets politiske Erfaringer. En levende Frihedsfölelse vedligeholdt sig hos det hele Folk, og hverken Trudsler eller Löfter havde kunnet formaae Islænderne til at opgive en Töddel af deres Uafhængigheds-Ret. De enkelte Hövdinger vaklede, modtoge Gaver af Norges Konger, lode sig optage i deres Fölge som Skalde eller Hirdmænd, gave Löfter o. s. v., men naar Sagen kom for Althinget fik en enkelt Yttring om, at man ikke burde opoffre Landets nedarvede Frihed og Uafhængighed, det Hele til at strande. Bispestolenes Oprettelse (1056. 1105) og disses Henlæggelse efterhaanden under Erkebispestolene i Hamborg, Lund og Nidaros, havde ingen politisk Betydning for Landet, da Islænderne selv valgte Biskopperne af deres egne Hövdinge-Slægter, og de geistlige Love kom ud under den inden-

landske Biskops Autoritet, men hverken under Pavens eller Erkebiskoppens. Först i Tidernes Löb, efter at Hierarchiets Magt var befæstet, blev det et af de trædske Midler, som Kong Hakon Hakonsson anvendte til at bringe Islænderne til at erkjende hans Overherredömme, at faae norske Geistlige indtrængte paa begge Bispestolene i Island, for ved deres Indflydelse at demoralisere Landets Hövdinger, og navnlig for at faae Leilighed til at blande sig i alle opkommende Stridigheder. Det var kun paa denne Maade, ved at faae Hövdingerne til at söge Hjelp hos Kongen, deels imod hverandre, deels imod det stedse tiltagende Hierarchie, at der kunde tænkes paa at bringe disse Mænd til at anerkjende Kongens Overherredömme. Men allerede heri, at Kongen i Alt maatte anvende indirekte Midler, eller gaae Krogveie, ligger det, at der ikke kunde være Tale om direkte Tvang, men kun om en frivillig Overeenskomst, bygget deels paa Vedkommendes virkelige eller indbildte Interesse, deels maaskee paa, hvad Nogle i den Tid have anseet som det efter Omstændighederne gavnligste for Island. Forenings-Aktens Slutningsord udtale paa det allerklareste denne Frivillighed: „Vi og Vore Arvinger skulle bevare al Troskab mod Eder, saalænge I og Eders Arvinger overholde mod os Eders Tro, og disse her anförte Forligsbestemmelser, men (vi erklære os for) löste (fra vore Forpligtelser) hvis den, efter de bedste Mænds Skjön, bliver brudt fra Eders Side". — Tillige er det heri udtrykkelig udtalt, at Overeenskomsten er knyttet til Kongen personlig, men ingenlunde til Riget Norge, eller til den norske Stat.

Naar vi nu nærmere betragte Betingelserne i og for sig, saa ville vi see at Island derefter har, hvad man i vore Dage vilde kalde, en fuld constitutionel Frihed og Uafhængighed i dets egne Anliggender, i en Personal-Union

med Norge. Islænderne betale en vis Afgift til Kongen, under Navn af Skat[1], men deres Lovgivning skal være indenlandsk, nemlig kun givet med Althingets Samtykke, Domsmagten ligeledes, og begge Dele skulle være i de Indfödtes Hænder, af deres Slægter der fra Arilds Tid havde, som uafhængige Goder, været i Besiddelse af Landets Övrighedsposter, som Laugmænd og Herredshövdinger. De arvelige Goder opgav nu saaledes, hver især, deres arvelige Værdighed, eller Souverainitet, som man med en vis Ret kunde kalde det, over de enkelte Herreder, i Kongens Haand, mod af ham at erholde Sikkerhed for deels at beholde disse Poster som etslags arvelige Lehn, deels at beholde visse andre Fordele for Island, som ikke kunde ansees for ubetydelige. Disse vare: Sikkerhed for Tilförsel af idet mindste sex Skibsladninger aarlig til Landet; Opgivelsen af Kongens Ret til forfalden Arv

---

[1]) Udtrykket: „Vi ville yde til Kongen Skat og Thingreisekjöb, som Lovbogen bestemmer", have stödt den ærede Forf., men den hele Misforstaaelse beroer paa en Feil i Interpunktionen; der skal nemlig sættes Comma foran Ordene: „og Thingreisekjöb" istedenfor efter, og læses: „Vi ville yde Skat til Kongen, og (tillige yde) det Thingreisekjöb som Lovbogen bestemmer", o. s. v. Det er nemlig bekjendt, at Thingreisekjöb ydedes til Laugrettesmændene, som et fast Salair for deres Reise til Althinget, men ikke til Kongen, og dette „Thingreisekjöb" var bestemt i Graagaasen. — Et andet Sted i Forenings-Akten, hvor det hedder: „At alle Laugmænd og Sysselmænd skulde være indfödte, af deres Æt, som fordum (at fornu) havde frasagt sig Godordene", som ogsaa har været den ærede Forf. mistænkt, forklares let, naar man fastholder, at Forenings-Akten tænkes som gjældende for en lang Fremtid, hvorved dette Udtryk „at fornu" til hvert Tidspunkt netop faaer den Betydning det maa have, for at kunne være en utvetydig Hjemmel for dem, der ifölge Herkomst vare berettigede til de nævnte Embeder.

i Norge, naar islandske Arvinger komme tilstede; Opgivelsen af de saakaldte „Landöre", eller en vis Afgift til Kongen for enhver Mandsperson som kom fra Island til Norge[1]; og endelig den höieste personlige Ret, som hidtil havde været tilstaaet Islænderne i Norge, nemlig: „hölds"-Ret, eller den samme Ret ved Vidnesförsel, til Skadeserstatning, Böder for personlige Fornærmelser o. s. v., som Norges gamle fribaarne Odelsbönder. Udövelsen af den kongelige Myndighed i Island skulde foregaae ved en Jarl, som skulde være forpligtet til at holde Landefred og Troskab mod Kongen.

Det indsees ikke hvorledes disse Punkter, eller nogetsomhelst Udtryk i Islændernes Overeenskomst med Kong Hakon, skulde kunne siges, hverken efter Form eller Indhold, at antyde Andet end Islands Stilling som et frit Forbundsland ved Siden af Norge, eller navnlig at indeholde Charakteren af en Underkastelse under Norge som Hovedeller Stamland. Som ovenfor berört indeholder Aktens Slutnings-Periode en saa bestemt Udtalelse om en personlig Overeenskomst med Kongen, og eventualiter hans Arvinger paa Norges Throne, at der ingen Tvivl herom synes at kunne finde Sted. De Betingelser, som fra Kongens Side vare indgaaede, ere alle af den Beskaffenhed, at deres Opfyldelse, efter Kongens daværende Stilling i Norge, ene beroede paa ham personlig. Det er bekjendt af Sagaerne, at de norske Konger dreve Handel, saavel paa Island som i andre Lande, og dette fandt Sted f. Ex. paa Island endnu i Kong Frederik den Andens Tid[2]. Fraværende Arvingers Gods og

[1]) Afgiften „landaurar" var temmelig anseelig, nemlig for hver „fri Mand" ½ Mark Sölv eller sammes Æqvivalent i Varer. Det er efter de nugjældende Priser lidt over 17 Rd. (jfr. Grág. ved Finsen S. 195; Hkr. Ol. H. Cap. xxi.).

[2]) Det er en anden Sag, som ikke vedkommer os her, at denne Betingelse maa ansees for meget uheldig valgt, thi deri ligger

Indtægten af „Landöre" ansaaes ligeledes for Kongens personlige Indtægt, og de Fortrin i personlig Ret, som Islænderne gjorde Fordring paa, mentes ikke alene at kunne tilstaaes af Kongen, men de anförtes som beviisligen tilstaaede allerede af Kong Olaf den Hellige, saa at der her kun var Tale om Fornyelse af Garantien for deres Bibeholdelse[1], og netop deri ligger en ny Bekræftelse paa, at Island skulde betragtes som fuldkommen sideordnet, da der fordres den samme Ret for Islænderne, som de havde haft under deres Uafhængigheds-Periode, og det endog en saadan Ret, som overgik den norske simple Mands.

Saaledes er ogsaa Forenings-Akten opfattet af Alle, baade ældre og yngre Forfattere, som have skrevet herom, og navnlig Islænderne selv. Vi skulle först og fremmest anföre de Citater, som den ærede Forf. beraaber sig paa til Styrke for det Modsatte, nemlig for, at Islænderne selv betragtede denne Akt som Underkastelse under Norge som Hoved- eller Stamland. Det förste Sted er Hakon Hakonssons Saga af den samtidige Islands Laugmand Sturla Thordsson, Cap. 311, der staaer: „Denne Sommer (1261) sendte Kong Hakon Hallvard Guldskoen til Island; . . . Om Efteraaret aflagde nogle Mænd Hyldingseed til Kong Hakon . . . Alle de störste Hövdinger samlede Mandskab i Vestfjordene

udentvivl Spiren til den gamle Anskuelse, som ikke har undgaaet at være den ærede Forf. paafaldende, at nemlig Norges Konge har strax villet ansee sig som Islands eneste lovlige og arvelige Kjöbmand, af hvilket Forhold det ödelæggende Handelsmonopol paa Island og har sin Oprindelse.

[1]) Ordene i Forenings-Akten: „Item skulu slíkan rètt íslenzkir menn hafa í Noregi, sem þeir *hafa beztan haft*" refererer sig nemlig til den med Kong Olaf den Hellige oprettede traktatmæssige Overeenskomst: „Rèttr Íslendínga í Noregi", som saaledes fornyes i alle sine Punkter; kun Bestemmelsen om Erlæggelsen af Landöre bortfalder i Islændernes Faveur.

og paa Sönderlandet, og agtede at understötte Kongens Sag paa Althinget (1262) . . . Og da Laugretten var fuldt besat aflagde Fleerheden af de bedste Bönder af Nordlands-Fjerdingen og Sönderlands-Fjerdingen udenfor Thjorsaaen Eed paa at hylde Kong Hakon og yde ham en evindelig Skat, saaledes som det Brev indeholder, som derover blev opsat" o. s. v.[1]. Her staaer ikke eet Ord andet, i det hele Capitel, end om „Kongens Sag", Eed til „Kongen" o. s. v., ikke eet Ord om Forbindelse med Norge, end mindre om Underkastelse under dette Rige. Man kan med Sikkerhed paastaae, at havde der været Tale om Sligt vilde en Overeenskomst have været aldeles umulig og utænkelig. Det personlige Forhold til Kongen var alene det, der kunde komme under Omhandling. — Det andet paaberaabte Sted er „Íslenzkir annálar" edit. Arna Magn. p. 130; der staaer som fölger: „1262. Tilsvoret Norges Konger Hakon og Magnus Hylding og evindelig Skat af Island, for saavidt vedkom Nordlands-Fjerding, og Sönderlands-Fjerding udenfor Thjorsaaen, samt Vester-Fjerdingen"[2]. Her er altsaa ikke heller Tale om nogen Underkastelse under Norge, men kun om

---

[1]) „Sumar þetta, er nú var frá sagt, sendi Hákon konúngr til Íslands Hallvarð *gullskó* . . . . Sóru *sumir menn* um haustið Hákoni konúngi land ok þegna . . . . . Drógu allir hinir stærstu menn saman flokka í Vestfjörðum ok fyri sunnan land, ok ætluðu at fylgja konúngs máli á alþíngi . . . . Ok er skiput var lögrètta, sóru flestir hinir beztu bændr or Norðlendínga fjórðúngi, ok af Sunnlendínga fjórðúngi fyrir utan Þjórsá, Hákoni konúngi land ok þegna, ok æfinligan skatt, sem bréf váttar, er þar var eptir gert." Fornm. s. x, 112—114. Eden selv i Henhold til den ved samme Leilighed oprettede Akt *(máldaga brèf)* er trykt i Ný Fèlagsr. viii, 13, Anm.

[2]) Svarit Hákoni ok Magnúsi Noregs konúngum land ok þegnar ok æfinlegr skattr af Íslandi um Norðlendínga fjórðúng ok Sunnlendínga fjórðúng fyrir utan Þjórsá, ok um Vestfirðínga fjórðúng.

personlig Hylding; thi at Kongerne kaldes med den dem tilkommende Titel, Norges Konger, kan da vistnok Ingen falde paa at anföre som Underkastelses-Tegn under deres Rige Norge. Stedet i Annalerne er i det Hele kjendelig taget efter det först anförte Sted af Sturlas Hákonarsaga, der er redigeret i Annal-Form.

For at vise flere saavel ældre som nyere Forfatteres Opfattelse af dette Forhold kunne anföres mange Steder, hvor det overalt tales om at Island har underkastet sig eller hyldet „Kongen", eller „Kong Hakon og Magnus" o. s. v., men ingensteds at Landet har underkastet sig Norge; her skulle kun enkelte anföres: Sturlunga Saga omtaler disse Begivenheder udförlig paa mange Steder, men stedse saaledes at kun „Kongen" nævnes. — I Saga om Biskop Gudmund (forfattet i 14. Aarhundrede) hedder det: „Med Sturlas Raad og Bistand skrev Kongen den förste Lovbog for Island, efter at Landet havde underkastet sig den kongelige Myndighed"[1]. — Conferentsraad Sveinbjörnsson siger i Indledningen til „Járnsíða" (ed. A. Magn. p. v.) at Islænderne ere komne i Forbindelse med Norge „non vi victi, sed qua socii, . . . sartis tectisque propriis legibus et privilegiis". — Dahlman Gesch. v. Dännem. II., 292 omtaler Forenings-Akten som en „Capitulation, welche den Isländern ihre volle Autonomie läszt." — Professor P. A. Munch i Christiania udtaler det som Faktum, at Island er blevet forenet med Norge „uden at danne nogen egentlig Provinds deraf, eller i administrativ Henseende at kunne regnes dertil"[2].

Den ærede Forfatter bemærker, at Kongen kunde frit raade over de Skatter han fik af Island, til Norges Bedste

---

[1]) „Með hans (Sturlu lögmanns) ráði ok tillögu skrifaði konúngrinn fyrstu lögbók til Íslands, síðan landið gekk undir konúngs vald".

[2]) P. A. Munch, Historisk Geographisk Beskrivelse over Kongeriget Norge (Noregsveldi) i Middelalderen. 1849. S. 213.

eller til andet Brug som han fandt for godt. Dette er sandt, men deri ligger ingen Afhængigheds-Grund med Hensyn til Forholdet til Norge, thi Kongen kunde ogsaa raade over denne Indtægt til Islands Bedste. Det er i det Hele en Bestemmelse, som vilde omtrent svare til en Civilliste eller Bidrag dertil, hvorover Kongen havde uindskrænket Raadighed. Det samme Forhold har omtrent fundet Sted i Norge under Forbindelsen med Sverige, da Kongen saavidt vides ikke er forpligtet til nogen vis Anvendelse af sin norske Civilliste.

Det er imidlertid især deleshed Lovgivningsmyndigheden, som her er af Vigtighed. Den islandske Comitébetænkning har udtalt, at efter Akten maatte Islændernes Althing ansees for at have været i Besiddelse af Andeel i den lovgivende Magt. Dette nægter imidlertid den ærede Forf., og siger, at „den omhandlede Akt har ikke, saaledes som man efter Udvalgs-Betænkningen skulde troe, udtrykkeligen forbeholdt Althinget nogen Andeel i den lovgivende Magt". Dette Forbehold ligger dog saa tydelig for Dagen, at man ikke kan uden dette forklare Aktens Ord: „Kongen skal lade os beholde Fred og islandske Love, efter vor Lovbogs Indhold"[1], i Forening med Bestemmelsen om, at Ingen maatte stævnes ud af Landet, med mindre han var dömt af islandske Mænd paa Althinget ud af Landet. Det skal nedenfor blive viist, at dette ogsaa i Virkeligheden er blevet overholdt, og at derom saaledes ikke kan herske nogen Tvivl. Den ærede Forf. gjör rigtignok opmærksom paa den ufuldkomne Statsudvikling i Norge, hvor man maatte henvende sig til fire Thing for at faae en Lov vedtaget som Landslov; men dette norske Forhold berörer slet ikke Island, hvor Althinget var fast consolideret som hele Landets

[1]) at konúngr láti oss ná friði ok islenzkum lögum, eptir því sem lögbók vor váttar.

Organ siden Fjerdingsdommenes og Femterdommens Oprettelse, henved 250 Aar för disse Begivenheder. Det kunde saaledes ikke falde Nogen ind at betragte Island som et af Norges Laugthing, og det skal i det Fölgende nærmere vises, at den hele Lovgivning godtgjör, at dette ingensinde er gjort af de Vedkommende selv.

Da det saaledes formentlig er bragt udenfor al Tvivl, at Island er traadt i Forbindelse med Norge som et frit Forbundsland[1], staaende i et personligt Unionsforhold under den samme Konge, men med selvstændig Lovgivning, selvstændig Domsmagt, selvstændig Administration, uden i nogen Henseende at være betragtet som en Deel af Norge, eller som en Norge underordnet Provinds eller Colonie, skulle vi nu forfölge de senere Begivenheder, navnlig i Henseende til Lovgivningssphæren, og deri fölge den ærede Forfatter igjennem de af ham opstillede fire Perioder: 1) under de norske Konger 1262—1380; 2) under de dansk-norske Konger fra 1380 til Souverainitetens Indförelse; 3) under Souverainiteten til Oprettelsen af Provindsialstænderne 1831

---

[1]) For engang for alle at forebygge en Misforstaaelse af Ord, maa jeg bemærke, at i Islandsk bruges Ordet „riki" baade i Betydningen „Rige" og i Betydningen „Stat". Island selv i statsretlig Betydning bliver derimod stedse af Islænderne kaldt „land", eller „landið". Netop paa Grund af denne dobbelte Bemærkelse af „riki", kan det undertiden bruges til at betegne en Complex af Lande, som hörer under een Persons (Konges) Overhöihed, hvor det altsaa ingen anden Betydning har end at angive en saadan personlig Forbindelse i Forhold til det samme Overhoved. Saaledes kan jeg ikke indsee rettere, end at Ordene „Stat", „Stater", „Riget", „Vore Lande", og „Vores Riger og Lande" bruges ganske eenstydigen i „Indfödsretten", og paa mange Steder i Lovgivningen, navnlig i ældre Tider, findes Ordet „Rige" brugt som omfattende alle de Lande som stode under Kongens Regjering.

og 4) Tiden efter Stændernes Oprettelse indtil Nutiden. Jeg skal imidlertid bemærke, at jeg mere fölger denne Inddeling for at sætte Læseren i Stand til at sammenligne de fölgende Bemærkninger med den ærede Forf^s. Skrift, end fordi jeg anseer denne Inddeling for egentlig berettiget naar man betragter Begivenhederne fra Islands Standpunkt.

I. Tidsrummet under de norske Konger 1262—1380.

I den oftnævnte Forenings-Akt staaer, som ovenfor bemærket, at Kongen skal garantere Islænderne islandske Love. Man har derfor villet ansee det for et Brud paa Overeenskomsten, at Kongen lod forelægge en ny Lovbog, den saakaldte Járnsíða, der vistnok for en stor Deel er bygget paa norske Love, dog ikke, som den ærede Forf. vil, alene paa den ældre Frostethingslov, men meget mere paa den gamle Gulethingslov, der jo netop gjaldt som Lov i de Egne (det vestlige Norge) hvorfra Island især var bebygget, og efter Sagaerne skal have været Hovedkilden for den saakaldte Ulfljotslov, som var Islændernes Landslov fra 930 til 1118; men en ligesaa stor Deel af denne Lovbog er enten original, og derfra senere gaaet over i baade norske og islandske Love, eller og ligefrem taget af Graagaasen[1]. Det forekommer mig, at man ingenlunde kan ansee denne Forelæggelse for Brud paa Overeenskomsten fra den norske Konges Side, og det er vistnok ikke heller betragtet saa-

[1]) nöiagtig taget er Kristendomsbalken original; Mannhelgi deels original, deels efter Frostethingsloven og Gulethingsloven; Arvebalken maa betragtes som original; Landebalken (Landboretten) mest efter Graagaasen; Kjöbebalken mest efter den gamle Gulethingslov; Tyvebalken efter den gamle Gulethingslov, med Ændringer tildeels efter Frostethingsloven. Kongebalken og Farmandsloven findes ikke i denne Lov, og Ledingsbalk er ikke i nogen islandsk Lov.

ledes af de Samtidige. Det kunde aldrig være Islændernes Mening, at forpligte sig selv saavel som Kongen til at beholde de samme Love uforandrede til evig Tid. Hvad der var vedtaget som Lov for Island af Kongen og Althinget i Forening, det maatte betragtes som islandsk Lov, og er ogsaa i den Tid blevet saaledes betragtet, men derimod kunde hverken Kongen uden Althingets, eller Althinget uden Kongens Samtykke give almindelige egentlige Love for Landet, der for Alle og Enhver skulde have forbindende Kraft. Denne Anskuelses Rigtighed stadfæstes af Lovenes og Retterbödernes Historie. Hvis vi med nogle Forfattere antage, at Járnsíða er sendt til Island 1265, saa er det af den selv klart, at den maa være falden igjennem dengang, da den, i dens nuværende Skikkelse, indeholder Afsnit som ere skrevne 1268 eller senere; den maatte altsaa have Althingets Samtykke för end den kunde blive gjeldende. 1271 berettes udtrykkelig, at Forslaget til en ny Lovbog er blevet fremlagt paa Althinget; dette Lovbogs-Forslag kan ikke have været noget andet end (den omarbeidede) Járnsíða, og det lykkedes da ogsaa at faae endeel af den vedtaget. Men ikke en Töddel mere, end hvad der saaledes var vedtaget paa Althinget, kunde blive anseet som gjeldende Lov, og Sagaerne berette om de store Anstrængelser, som Kongen anvendte paa at faae navnlig Biskoppen i Skalholt til at anbefale Lovudkastet. Det næste Aar, 1272, lykkedes det först at faae Resten af Loven vedtaget, efter at den endnu var undergaaet en Modification. Det samme gjelder om Jonsbogens Vedtagelse nogle Aar efter: ikke et Bogstav af den er blevet, eller kunde blive til Lov uden det, som blev vedtaget af Althinget, og det uagtet denne Lovbogs Fortale beretter, at Kongen har modtaget etslags Fuldmagt af Althinget til at forfatte Loven efter eget Skjön og de bedste Mænds Raad. Den islandske Laugmand Jon Einarsson, af hvem

Lovbogen har faaet Navn, har sandsynligviis været Hovedforfatteren, og uagtet denne Lovbog vistnok har Lighed med de samtidige norske Love, der igjen stöttedes paa ældre tildeels fælles Love og Vedtægter, har den dog tillige optaget endeel af Graagaasen og af Járnsíða's originale Capitler.

Det synes som den ærede Forf. har villet anföre Biskop Arnes Kirkeret som et Exempel paa den norske Indflydelse i denne Tid i Island, fordi „den i Meget stemmer med Erkebiskop Jons norske Kirkeret"; men Exemplet er uheldig valgt, thi Arnes Kirkeret er fem Aar ældre end Erkebispens, og kan derfor ikke let være udskreven deraf. Enten maa man altsaa opsöge en fælles Kilde i den kanoniske Ret, eller man nödes til at antage den dristige Slutning, at den norske Erkebiskop har udskrevet den islandske Biskops Bog; men desuden findes ikke faa Afvigelser mellem disse to Love, f. Ex. i Henseende til Tiendeloven, Festdagenes Orden o. s. v.[1]

Den ærede Forf. har fremhævet to Punkter med Hensyn til Kongens Stilling og retlige Forhold til Islænderne, hvoraf skulde bevises, at Island allerede ved Jonsbogen var traadt i et underordnet Forhold til Norge. Det förste er grundet paa Christendomsbalk Cap. III, hvori bestemmes, at Een skal være Konge over alt Norges Rige indenlands og over Skattelandene, samt den derpaa fölgende Arvelov for Riget, Forskrifterne om Kongevalg m. v. — Men det hele herfra hentede Beviis paa Islands Afhængighed falder omkuld, naar man tager Stedet i Betragtning, thi det viser sig da, at det hele Stykke, som i Udgaverne af Jónsbók anföres som Christendomsbalk Cap. III, og „Konúngserfðir", som samme Balks Cap. IV—XI, maa være senere indskudt og skrevet ligefrem ud af de norske Love. Dette er allerede af selve Indholdet temmelig sandsynligt, men

[1]) Finn. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 548-549.

det synes at blive utvivlsomt, naar man sammenligner Kongens Brev, som staaer foran Lovbogen, med denne selv. Efter Brevet kan nemlig Christendomsbalken kun indeholde hvad der svarer til de förste to Kapitler, men et Afsnit om Kongens Arveret, Kongevalg og de forskjellige Embedsmænds og Stænders Eed opregnes slet ikke som hörende til Bogen, og dette er netop hvad der nu gaaer under Navnet Christendomsbalk III. Cap. og „Konúngserfðir" med fortsat Capiteltal IV—XI. — Men selv om man i Island havde vedtaget den samme Arvelov som for Norge, behövede derved ikke noget at forandres i det gjensidige Forhold mellem Kongen og det islandske Folk, derved sikkredes kun Forbindelsen mellem de to Lande. At Island benævnes Skatland var forsaavidt rigtigt, som deraf betaltes Skat til Kongen, men i dette Ord ligger forövrigt intet fast politisk Begreb, hvilket tydeligst sees deraf, at alle de vestlige Lande, som stode i Forbindelse med Norge, kaldtes saaledes, uagtet deres i flere Henseender forskjellige statsretlige Forhold til Norge, omtrent som man nu tildags bruger Udtrykket „Biland" saavel om Island, som om Færöerne og Colonien Grönland.

Med Hensyn til Kongens Stilling til Loven, „som överste Dommer", da er det tydeligt, og bestyrkes ved alle bekjendte Lovgivnings-Akter fra denne Periode, at Udtrykket i Thingfarebalkens IX. Kap.: „Konúngr er yfir skipaðr lögin", ikke indeholder den absolutistiske Mening, at Kongen er „sat over Loven" i den Betydning, at Kongen skulde have Ret til at sætte sig ud over Loven, selv ikke i det sjældne Tilfælde, at Laugmanden skulde staae alene med sin Mening mod alle Laugrettesmændene. Betydningen er öiensynlig, at Kongen er Lovens överste Bevogter, der i fornödent Tilfælde har at paasee at Laugmanden retter sig efter Loven, og i tvivlsomme Tilfælde at træffe Lovens sande Aand og gjöre den gjeldende, dog med de viseste Mænds Raad og

Samtykke. — Det virkelige Forhold stiller sig da saaledes, at Laugmanden, — der ikke, som Forfatteren siger, var udnævnt af Kongen, men valgt af Laugrettens Medlemmer og hele det paa Althinget forsamlede Folk, og stadfæstet af Kongen, — i Forening med Laugrettesmændene er överste Dommer i Landet, og tillige överste Lovfortolker. Kun naar disse vare uenige kunde der appelleres til Kongen, der forudsattes altid at have nogle islandske lovkyndige Mænd ved Haanden[1].

Af Udtrykket i Mannhelgi I. Kap.: „enhver vor Landsmand i Norges Konges Rige" o. s. v. vil den ærede Forf. have viist, at Island er betragtet som en Bestanddeel af det norske Kongerige, og Islænderne som andre norske Undersaatter. Dette er vistnok ogsaa Tilfældet paa dette Sted, hvor der er Tale om den almindelige Landefred, og hvor det ikke kunde gaae an, at opstille forskjellige Grader af Fredhellighed for den samme Konges Undersaatter. Her bruges altsaa „ríki", ligesom oftere, i Betydningen af „Stat" eller „Stater", som man til en vis Tid har benyttet. Iövrigt kan jeg ogsaa paavise nogle andre Steder, hvor Modsætningen er tydelig, saaledes forekommer Udtrykket: „Norges Konges Rige og hans Skatlande" (1302. Norg. gamle Love III, 52); Bergenserne maae seile „syd og nord i Vort Rige, og til Vore Skatlande" (1361, sst. 181). — For ogsaa at anföre Exempler paa, at Island ikke har henhört under de almindelige Anordninger for „Norges Konges Rige" skal jeg bemærke: 1, Retterb. 2. Mai 1313 (sst. S. 98—102), som erklæres at gjelde „um Noregs konúngs ríki", og be-

[1]) De islandske Annaler berette aarlig i denne Tid om islandske Laugmænds, Hirdmænds o. Fl. Reiser imellem Island og Norge. Islænderen Haukr Erlendsson var i lang Tid Medlem af Kongens Raad.

fales indfört i Lovbogen; desuagtet har denne Rb. ikke været anseet som gjeldende i Island, da enkelte af dens Artikler ere optagne i Rb. for Island 14. Juni 1314 (hvilket ikke havde kunnet finde Sted, hvis den oprindelig havde som almindeligt Lovbud været gjeldende for dette Land); 2, Retterb. 18. Febr. 1318 om Meneed, Mord o. s. v. er ogsaa given „for det hele Land", og befalet indfört i Lovbogen; men den er ikke indfört i den islandske Lovbog, og maa derfor have været der anseet som ikke gjeldende; 3, Retterb. 23. Juni 1384, som jeg bemærker her, skjöndt den strængt taget falder under den fölgende Periode, befaler hver „Laugmand i vort Rige Norge" at indföre denne samme Rb. i Lovbogen og dömme derefter; men den findes ligesaalidt i den islandske Lovbog som den findes benyttet i islandsk Rettergang.

Vi komme nu til de vigtige Retterböder for Island af 1294, 1305 og 1314. Den ærede Forf. kan ikke finde deri noget Spor af at Kongen anerkjendte Nödvendigheden af Althingets Samtykke til en Lovs Gyldighed; dog indrömmer han selv, deels at disse Retterböder erklæres at være foranledigede ved Islændernes Önsker og Begjæringer, deels (S. 18 Anm. **) at Retterboden 1314, som har den Slutning: „Vi befale Eder at holde alle disse Artikler og at lade dem indskrive i Eders Bog", er vedtagen paa Althinget Aaret efter. Denne Vedtagelse vilde være aldeles uforklarlig, hvis ikke Althinget havde haft sin gyldige Stemme i Lovgivningssager, og det er derfor indlysende, at Althinget endnu 1314 har haft den samme Lovgivningsmagt, som det ovenfor er viist at det havde ved Járnsíða's og Jonsbogens Vedtagelse. Naar man antager det, forklares alting let, og de anförte tre Retterböder give træffende Exempler paa, hvorledes dengang Lovgivningsmyndigheden for Island er udövet. Intimationen til Retterboden 1294 viser, at alle

dens Punkter ere först fremsatte og vedtagne paa Althinget; derpaa er Laugmanden selv reist til Norge, for at foredrage Sagen for Kongen og erhverve hans Samtykke, og Kongen giver sit Samtykke til alle de andragne Punkter[1]. Her har altsaa Althinget Initiativet, men dets Andragender opfattes af Kongen som Begjæringer[2]. Ved Retterboden 1305 har det samme Forhold Sted. Ved Retterb. 1314 derimod er Forholdet omvendt. Her har Kongen Initiativet. Der udarbeides en Forordning, sandsynligviis af Islænderen Ketil Thorlaksson, der, som det hedder i Annalerne, bragte den til Island, og næste Sommer bliver den forelagt Althinget og antaget; derfor bliver Althingets Antagelse udtrykkelig bemærket i Annalerne, thi det var almindelig erkjendt, at uden den var Retterboden ikke nogen bindende Lov.

For at forstaae de allerede tidlig udstedte Forbud mod Fremmedes Handel paa Island, maa man sætte sig ind i de i disse gamle Tider gjeldende Principer for Handel og Handelslovgivning, der ere himmelvidt forskjellige fra dem, som nu antages for de rette. At udvikle dette vilde her være for vidtlöftigt, og jeg vil derfor kun indskrænke mig til de to Bemærkninger: deels at Handelslovgivningen ligesom Tolde og Sligt ansaaes i disse Tider at höre til de udelukkende kongelige Prærogativer, hvorom man senere kun forundte Borgere i de större Handelsstæder nogen Stemme;

[1]) Thorlak Laugmand kom til Os og foredrog for Os eders Begjæring om adskillige Punkter . . . . derfor gjöre Vi eder vitterligt, at Vi give Vort Samtykke til alle disse eders Begjæringer o. s. v. Lovs. for Isl. I, 17.

[2]) Det maa imidlertid bemærkes, at Ordet „beiðsla", som jeg her har oversat ved Begjæring, ogsaa bruges naar det berettes at Kongen eller de höiere Embedsmænd have forlangt en ny Skat eller Ydelse af Almuen i Island igjennem Althinget eller paa anden Maade.

deels at man dengang ingenlunde sögte at opmuntre Tilförsel, men tvertimod lagde Vægt paa, at Tilförselen kun maatte være til Nödtörft, og kun af det Allernödvendigste. En större Tilförsel ansaaes for ligefrem skadelig, som Næring for Overdaad og slette Sæder. Denne Anskuelse er i Grunden ikke ubekjendt endnu, skjöndt den viger stærkt tilbage for den nyere Civilisations friere Blik i denne Retning. Jeg troer at have Ret, naar jeg paastaaer, at denne Anskuelse, tilligemed Bestræbelsen for at skaffe Landet et fast Minimum af Tilförsel, ligger til Grund saavel for den islandske Forenings-Akts Bestemmelse om Tilförselen af de sex Skibsladninger, som Kongen skulde garantere Landet, hvori, som för antydet, Kongen let kunde söge Anledning til at ansee alle, navnlig fremmede Handlende, som sine personlige Concurrenter —, som for den kongelige Anordning af 11. Juni 1302 (Norg. g. Love III, 134), der ogsaa er samtykt af Islænderen Haukr Erlendsson. Men hvad enten denne Mening er rigtig eller ikke, saa er det dog vist, at her kun er Tale om et Mellemværende med Kongen alene, som Islands men ikke som Norges Konge, og at dette Forhold saaledes endnu ikke kan siges at være gaaet udenfor en vis Kongen indrömmet Rettighed, uagtet Bestemmelsen i sig selv iövrigt maa ansees som uhensigtsmæssig og i Principet farlig. Imidlertid formindskedes Faren betydeligt ved den i denne Tid og længe efter bestaaende ældgamle Indretning i Island, nemlig at Goderne og senere Syssel-mændene som Herredsforstandere med tiltagne Mænd aarlig kom tilstede paa Handelsstederne, og under bestemte retlige Former satte Kjöbstævne (kaupstefna), og efter Underhandling med Kjöbmanden bestemte en fast Taxt (kaupsetning) saavel paa de udenlandske som indenlandske Varer, der gjaldt som Lov saalænge Handelstiden varede.

Men en virkelig Misligholdelse af Overeenskomsten ligger

for Dagen i de to Aktstykker af 1302 og 1319, hvor der ankes over, at de stipulerede sex Skibsladninger aarlig ikke kom tilstede. Hvad for det förste Formen af disse to Aktstykker angaaer, da troer jeg dog ikke at de med Rette betegnes af Forf. som eensidige Erklæringer, thi i det förste hedder det udtrykkelig, at det er vedtaget „af Almuen paa Althinget med fuldgyldig Beslutning (með fullu þíngtaki) efter Overeenskomst med Kongens haandgangne Mænd". Der kan fornuftigviis ikke tvivles om, at disse Kongens Mænd have handlet ifölge kongelig Bemyndigelse. Dette Aktstykke synes derfor at kunne med Rette ansees for en Fornyelse af Overeenskomsten, og at være betragtet saaledes idetmindste for Hakon Magnussons Regjeringstid. Det er ogsaa, udentvivl i Erkjendelse af denne Egenskab, optaget i „Norges gamle Love" (III, 145; mere correkt i Lovs. f. Isl. I, 23). Det andet Aktstykke, fra 1319, i Anledning af Kong Magnus Eirikssons Thronbestigelse, er vistnok i sin Form kun en Udtalelse fra den ene Part (Islænderne), men da deri udtrykkelig erklæres, at Islænderne ikke ville aflægge Hyldingseed förend de erholde det norske Rigsraads skriftlige Tilsikkring om Opfyldelsen af deres Forlangende, og de Aaret efter aflægge Hyldingseed, kan der ikke tvivles om, at den forlangte Tilsikkring maa være givet, skjöndt dette Document nu ikke vides at existere. Under denne som det synes aldeles sikkre Forudsætning vil ogsaa dette Aktstykke være at ansee som en Fornyelse af Overeenskomsten. — Med Hensyn til Aktsykkernes Indhold, da fremhæves, som Forf. bemærker, to Punkter: 1) at kun Islændere skulle kunne udnævnes til Laugmænd og Sysselmænd. I Forbindelse med, at 1301 anföres i Annalerne to norske Laugmænd som ankomne til Island, drager Forf. heraf den Slutning, at Kongen enten ikke har erkjendt nogen Forpligtelse i denne Henseende, eller ikke anseet sig længere bun-

den ved samme. Jeg troer, at den virkelige Sammenhæng hermed er fölgende: det er forhen viist, at Laugmændene i Island bleve valgte af Althinget, og deres Valg stadfæstet af Kongen, muligen kan og i denne Periode Laugmanden undertiden först være bleven udnævnt af Kongen, og derpaa hans Udnævnelse stadfæstet af Althinget, altsaa den samme Fremgangsmaade brugt som i Lovgivningssager. Nu har Kongen villet försöge, om ikke Althinget monne ville erkjende hans Valg af norske Mænd til Laugmænd[1], og saaledes ratihabere en Afvigelse fra den ældre Overeenskomst, men Aktstykket fra 1302 maa ansees som en Protest herimod, antagen af Kongens Mænd, hvis Virkning ogsaa öieblikkelig er indtraadt, da der strax samme Aar anföres islandske Laugmænd, som og hele Tiden derefter uden Afbrydelse fandt Sted, indtil i 18de Aarhundrede. — 2) det andet Punkt angaaer Stævninger ud af Landet. Med Hensyn til dette Punkt var det forhen bestemt, at slige Stævninger kun ifölge Domme fra Althinget kunde finde Sted. Det er temmelig indlysende, at her ikke er Tale om saadanne Stævninger eller Kaldelser, skjöndt disse ogsaa kaldes „stefnur" og „utanstefnur", som skete i Kongens Ærende eller i offentlig Tjeneste, men om saadanne, hvor man paa en Maade blev dragen fra sit Værnething. Kong Hakon Hakonsson havde den Politik, at blande sig saa meget mu-

[1]) Der berettes i flere Exemplarer af de islandske Annaler, at (een eller) to Nordmænd ere som Laugmænd ankomne til Island i Aaret 1279; men dette er aabenbart en Misforstaaelse, thi ikke alene vare dengang to islandske Laugmænd i Embede, men nogle af de ældste Annaler udelade selv dette Tillæg: at de nævnte norske Mænd vare Laugmænd. Disse to Exempler ere de eneste, saavidt vides, der anföres paa at norske Laugmænd ere ansatte i Island. Har Ansættelsen virkelig fundet Sted fra Kongens Side, er den altsaa strax tilbagekaldt, og har kun varet nominelt eet Aar.

ligt i islandske Hövdingers Stridigheder, for at söge at blive Voldgiftsmand imellem dem. Naar dette lykkedes, stævnede han Parterne for sig, og naar de Stævnte indfandt sig (som de i Reglen gjorde, da de i modsat Fald kunde gjöre Regning paa Kongens fulde Vrede og Hævn), afgjorde han Sagen efter sin politiske Interesse. Det var naturligt, at man i Island vilde forebygge, at Sager, der henhörte under Landets ordentlige Domstole, saaledes bleve dragne til et fremmed Forum og der afgjorte arbitrairt. Deraf Clausulen i Forenings-Akten. Men senere har man fundet i Island selv, at Dommerne der i Landet kunde finde Anledning til ved enkelte Leiligheder under en Sags Behandling at skyde Sagen fra sig, eller erklære sig incompetente, og man troede da at en ny Clausul i den Anledning var nödvendig. En saadan findes derfor förste Gang i den endnu utrykte „Árnesínga skrá", et Document fra Aarene imellem 1302 og 1319, men som sandsynligviis maa henföres til Aaret 1306, og sættes i Forbindelse med den Islænderne saa forhadte Krók-Álfs Sendelse (jevnf. íslenzkir Annálar p. 188). I dette Document, som kaldes „Forening imellem alle de bedste Mænd og Almuen i Island, forfattet i Skalholt in translatione sancti Thorlaci" (20. Juli), indeholder blandt Andet: „Saaledes ville vi og have alle Laugmænd og Sysselmænd islandske, og ingen Stævninger ud af Landet i de Sager, som Laugmænd og Sysselmænd kunne afgjöre"[1]. Herfra er da denne Clausul kjendelig kommen ind i Retterboden 1314, og kan saaledes ikke ansees for en Krænkelse af Overeenskomsten fra norsk Side, men som en ved frivilligt Samtykke fra begge Sider foretagen Forandring i Loven. At der i Retterboden ved Udtrykket „til Noregs" forstaaes: til Kongens per-

[1]) Svâ viljum vèr ok hafa alla islenzka lögmenn ok sýslumenn, ok engar utanstefnur um þau mál, sem lögmenn ok sýslumenn fá yfir tekit.

sonlige Afgjörelse, overeensstemmende med Loven (Thingfarebalk Cap. IV og Cap. IX) er en Selvfölge.

Ved Kong Magnus Eirikssons Hylding 1320 var saaledes Islands Stilling til Norge ligesaa fri og selvstændig, som för. I de förste 20 Aar af hans Regjeringstid var Ketil Thorlaksson Statholder (hirðstjóri) over Island, og i hans Tid gik Sagerne deres jævne Gang. Slutningen af Kong Magnus Regjeringstid og det fölgende Tidsrum til Aarhundredets Ende var derimod et af de mest urolige Tidsrum i Landets Historie. Man har anfört Sturlungernes Tidsalder som Anarchiets værste Tid, men saavidt man kan skjönne af Annalernes sparsomme Beretninger var denne Tid endnu mere demoraliseret. Efter Rov og Mord flygtede den ene Hövding efter den anden til Kongen, og det feilede næsten ikke at han næste Aar kom tilbage igjen som Lehnsmand over en större eller mindre Deel af Landet, for at begynde forfra paa samme Maade, indtil han ved en naturlig eller voldsom Död blev bortrykket fra sine sörgelige Bedrifter. Men alle disse Mænd havde saa travlt med deres egne Sager, og Kongerne vare saa meget beskjæftigede andetsteds, at der ikke skete nogen Forandring i Landets almindelige politiske Stilling. Man hyldede derfor de fölgende Konger, uden at derom synes at være opstaaet nogen Uenighed. Men man maa derfor ingenlunde ansee disse Hyldinger for saa betydningslöse som Forf. synes at ville ansee dem for. Thi da, som han indrömmer, Forbeholdet fra de forrige Overeenskomster stod fast, og Alt taler for, at det stedse har været i Islændernes friske Erindring, saa faaer enhver Hylding unægtelig Præg af et frit Valg. En anden Sag er det, at Islænderne aldrig have viist nogen Tilböielighed (og derfor heller ikke benyttet Forbeholdet) til at vinde en större udadgaaende politisk Ret, f. Ex. en Stemme i Afgjörelsen af de andre Statsdeles Anliggender,

men stedse kun have holdt paa Autonomie i deres egne Anliggender, og stadig modsat sig alle Indgreb deri. Det Argument for det Modsatte, som Forf. vil udlede af den i Jonsb. Christendomsb. Cap. IX indeholdte Udtydning af Hyldingsbegrebet, kan saa meget mindre her komme i Betragtning, som det forhen er viist, at dette Sted kun passer paa Norge, og ikke kan höre til Jonsbogens oprindelige Text, hvorfor det altsaa ingen Anvendelse kan have paa Island.

II. Tidsrummet under de dansk-norske Konger, fra 1380 til Souverainitetens Indförelse.

Enhver som nöie fölger Islands Histories Kilder vil, troer jeg, sande med mig, at der strax ved denne Periodes Begyndelse mærkes Indtrykket af en större Hensynslöshed fra Kronens Side imod Island end för. Hertil ere flere Grunde, som paa dette Sted ikke kunne udvikles videre. Det være nok at hentyde paa det mere udstrakte Herredömme, som medförte Ligegyldighed for de fjernere Lande, det store skandinaviske Unions-Spörgsmaal, det stedse tiltagende Ubekjendtskab og Ligegyldighed for de ældre ægte nordiske Indretninger, Sprog og Sæder, hvis sidste Repræsentant Island var, og Hengivelse til tydsk Dannelse, Sæder, Indretninger og Sprog. Det er og tydeligt, at Islænderne i denne Tid havde tabt meget af den Iver, den Jalousie kan man sige, hvormed de, som alle Folk der ere gjennemtrængte af Friheden og vante til den, i den förste Foreningstid med Norge vaagede over deres Ret, men man maa ogsaa indrömme, at de nu havde meget mindre Magt til at sætte haardt imod haardt. De begyndte nu at taale, og reservere paa Papiret. Jeg skal anföre nogle Exempler, hvoraf deels den uregelmæssige Fremgangsmaade fra Kronens Side aabenbarer sig, deels den nye Maade viser sig, hvorpaa Islæn-

derne enten taalte uden at samtykke, eller gjorde en passiv Modstand og reserverede deres Ret.

I Kong Olafs Tid (1387) berette Annalerne, at Islænderen Eiríkr Guðmundarson (om hvem i Forbigaaende sagt berettes en Historie Aaret för, der sætter ham saa temmelig i Klasse med Stimænd) er reist til Norge, og at han og en anden Islænder, Narfi Sveinsson, ere udnævnte, den förste som „hirðstjóri" (Statholder) og den sidste som Laugmand i Island, samt at denne Udnævnelse er skeet af Drosten i Norge Ögmund Finnsson. Den samtidige Flatö-Annal lægger til: at dette ansaaes for noget ganske Nyt[1]. Deri ligger tydelig udtalt, at man har anseet denne Udnævnelse for usædvanlig og ulovlig, uagtet man taalte den; men næste Aar beretter ogsaa Annalen: „Erik Gudmundssons Drab; han var baade Statholder (hirðstjóri) og Hirdmand."

Dronning Margrethes Hylding i Oslo 1388 omtales ikke i de islandske Annaler, og da en saa vigtig Begivenhed sikkert ikke var bleven forbigaaet hvis den havde været bekjendt, er det sandsynligt, at denne Akt aldrig er kommet til Islændernes Kundskab, eller af dem været erkjendt. Om det norske Rigsraad har villet indbefatte Island under „Norges Skatlande" eller ikke, er ligegyldigt, thi det havde hertil efter det Foregaaende ingen Ret. Om Dronning Margrethe iövrigt er hyldet paa Island tör jeg ikke afgjöre[2], men ved de Regjeringshandlinger, som Forf. anförer, er der en lille Hage, som det undrer mig at er forbigaaet med Taushed. Navnlig er dette Til-

[1]) "þótti þat nýlunda". Ísl. Ann. 1387.

[2]) Hvis Suhms Beretning, at Dronningen er hyldet paa Island 1391, er rigtig, saa viser det jo tydelig, at det norske Rigsraads Document ikke har været anseet som tilstrækkeligt for Islands Vedkommende, eller at Island ikke har været regnet med til de i Aktstykket omtalte "Norges Skatlande".

fældet med Dronningens Skatteudskrivning, hvis Historie efter min Formening netop beviser, at Islænderne aldeles have desavoueret hendes Ret i den Henseende. Annalerne, som her ere den eneste Kilde, berette 1392: „Vigfus Ivarsson beholdt Statholderskabet, Thorstein Eyjolfsson og Narfi (Sveinsson) Laugmandsembederne. Da kom Thjodbjörn ud (til Island) med Dronning Margrethes Brev, hvori hun anmodede om, som en Pligt, at hver Mand skulde give hende en halv Mark efter gammel Værdie, med Tilföielse af Höiforræderie (nemlig Straf som for Höiforræderie for dem, som vilde nægte at erlægge Skatten). Herpaa blev der i Begyndelsen svaret tvært næsten af Alle ..... Björn Einarsson giftede sin Datter Kristin med Jon Guttormsson, og holdt Brylluppet om Efteraaret ved Vinternat paa Vatnsfjord. Der forebragte Statholderen först Dronningens Skrivelse; der sagde da mange af de bedre (fornemmere) Mænd strax ja .... — 1393. Statholderen forebragte paa Thinget (Althinget) Dronningens Anmodning, og da lovede alle de besdte (fornemste) Mænd at give otte Alen Handelsvadmel for Vigfus' (Statholderens) Skyld[1], dog med det Forord, at det ikke skulde hedde Skat, og ikke oftere blive krævet, med Undtagelse af Öfjordsmændene, de vilde Intet give."[2]

---

[1]) Statholderen Vigfus Ivarsson Holm var af en i Island meget yndet norsk-islandsk Familie, som i henved 100 Aar havde været bosat afvexlende i Island og i Norge. Qvindelinien var islandsk, af den saakaldte Oddaverja (Sæmund Frodes) Slægt.

[2]) 1392 . . . Hèlt Vigfús Ívarsson hirðstjórn, en Þorsteinn Eyjólfsson lögsögu ok svo Narfi. Kom Þjóðbjörn út með brèf drottníng Margrètar, hvert er hún beiddi með skyldu at hverr maðr gæfi henni hálfmörk forngilda, ok lagin við landráð. Var því fyrst þúngliga svarat nær af öllum mönnum ..... Gipti Björn Einarsson Kristínu, dóttur sína, Jóni Guthormssyni, ok hèlt brúðkaupit um haustið um vetrnátta skeið í Vatnsfirði. Hafði hirðstjóri þar fyrst uppi bónarbrèf drottningar; játuðu þá þegar

Saaledes endte denne Skatte-Udskrivning, og jeg seer ikke at derfra kan hentes noget Beviis i den Retning som den ærede Forf. vil.

Snarere skulde der findes et Beviis for etslags Afhængighed deri, at Island ingen Deel findes at have taget i de vidtlöftige Forhandlinger, der ledsagede Calmar-Unionen; men dette er dog, nöiere betragtet, aldeles i Overeensstemmelse med Islændernes Politik fra Begyndelsen af, nemlig slet ikke at gjöre Fordring paa at blande sig i de skandinaviske Rigers politiske Forhandlinger, men alene at holde paa Landets Autonomie for dets egne Anliggender, og dets Forhold til Kronen alene. Efter en saadan Synsmaade var det naturligt, at Islænderne med temmelig Ligegyldighed betragtede Tronfölgelove, især saadanne, som de ikke havde været med at vedtage, da de mente, at Landets frie Forhold til Kronen og deres gamle Forbehold, i Forbindelse med Hyldingen, hvor dette Forbehold altid kunde komme til Anvendelse, var dem en bedre Sikkerhed, end Deeltagelse i Forsamlinger, hvor de med största Sandsynlighed kunde beregne at være i födt Minoritet, og som Fölge deraf blive bragte i den Nödvendighed, at maatte underkaste sig Majoritetens Beslutning som en tvingende Lov.

I Kong Erik af Pommerns Tid forekomme to Aktstykker, begge fra Althinget i Island, hvilke betegnes som Hyldingsbreve. I begge disse omtales Kongens Hylding i Island som noget der er frivillig ydet af Islænderne selv, i Henhold til Landets Lov, og under Reservation af, at han vil holde Landefreden og overholde de Retterböder, som af Kronen

---

margir enir betri menn . . . . — 1393. Hafði hirðstjóri upp á þingi drottníngar bón, ok játuðu allir enir beztu menn at gefa átta álnar hafnarvoðar fyrir Vigfús skyld, og skildu frá, at þat skyldi skattr heita nè optar krefja, utan Eyfirðingar, þeir vildu eigi gefa. Ísl. Ann. ed. Arna-Magn. p. 352. 362.

og Kongedömmet er forhen Landet tilsvoret.[1] Endnu erindres der (1419) om de sex Skibe, som aarlig skulde paa Kongens Foranstaltning sendes til Landet, og der ankes over at dette ikke i mange Aar er skeet, hvorfor man har været nödt til at handle med udenlandske Mænd imod Kongens Forbud. I Brevet 1431, der er „vedtaget paa Althinget uden og indenfor Retsskranken[2] af Statholderne, Laugmændene, Laugrettesmændene og Almuen med Haandslag" tilsiges Kongen paa samme Maade Hyldest og Lydighed, overeensstemmende med Loven, Kirkeretten og Kongernes Retterböder, men Biskoppernes nye Paalæg bliver der protesteret imod. Ligeledes skulde kun saadanne udenrigske Mænd, som havde Kongens Brev, have Tilladelse til at have Ophold i Landet, „og navnlig skulle Engelske og Tydske ikke have her nogen Vinter-Ophold, og ingen Handel mere end efter gammel Sædvane. Men Danske og Svenske udsige vi af Landet ligesom de övrige, fordi vi vide ikke, om de med vor Konges Villie ere reiste fra hans Riger (og saaledes unddraget sig) hans Krige og Orlog". — Skjöndt begge disse Aktstykker, især det sidste, ere som det synes paa en Maade satte paa Skruer, og maaskee egentlig mere beregnede paa Frihed til at handle med Fremmede, og Erhvervelse af Understöttelse mod Hierarchiet, end paa Kongens Hylding, saa synes de dog tilstrækkelig at vidne om, at Islænderne endnu baade havde deres politiske Rettigheder i frisk Erindring, og at de bestræbte sig for at hævde samme.

Kong Christoffer af Bayern blev hyldet i Norge 1442;

---

[1]) ath ij holden oss medh fridh og lagh: oc latir oss niótandi wærda allra þæira rettarbota sæm landit er adr suoret (af) krononne oc kóngdomenom.

[2]) „utan og innan vebanda", en Formular for en eenstemmig eller almindelig Althings-Beslutning.

i Island derimod var der en saa heftig Modstand mod denne Konge, at jeg tvivler paa han er bleven hyldet der i Landet. Dette synes dog ikke at have hidrört fra nogen Uenighed om Landets Rettigheder eller Lovgivning, men alene derfra, at enkelte af Islands mest formaaende Mænd, som havde hyldet Erik af Pommern, kunde ikke formaaes til at hylde nogen Anden som deres Konge, eller til at ansee nogen Anden som lovlig valgt, saalænge de vidste at Kong Erik var i Live. Om een af disse Mænd, Teit Gunnlaugsson af Bjarnanes, veed man, at han först 1459 lod sig formaae til at erkjende Christian den Förste som Konge, efter at han ved tolv Mænds Dom paa Althinget s. A. var erklæret for löst fra sin Eed til Kong Erik, og af Statholderen (hirðstjóri) Björn Thorleifsson amnesteret paa Kong Christians Vegne.[1] Man faaer saaledes her en ny Bestyrkelse for, at i det mindste Islænderne selv ikke have endnu anseet sig som bundne ved en i Norge foregaaet Hylding. Den svenske Konge Karl Knutssons Hyldinger i Norge, som ikke engang ere blevne omtalte i Island, ere et end yderligere Beviis for, at ikke engang Nordmændene have anseet deres Hyldinger som bindende for Island.

Derimod er det ganske sandsynligt, at enhver Konge i denne Tid har benyttet og med en vis Plausibilitet kunnet benytte Hyldingen i Norge som en Hoved-Adkomst til ogsaa at erholde Islændernes Hylding, hvortil han ogsaa kunde vente Stötte af det norske Rigsraad, der, som det saa ofte gaaer, lettelig kunde forvexle Vane og Ret; og det var da i sin Orden, at Kongen paaberaabte denne Adkomst til Island med det störste Eftertryk, naar han önskede deraf at gjöre Brug. Dette finder man ogsaa i Intimationen til den saakaldte Lange-Retterbod fra Christian den Förste, og man

---

[1]) Arne Magnuss. islandske Diplom-Saml. Fasc. xiv, Nr. 23.

seer endogsaa af de Kongebreve der haves, og hvoraf Uddrag findes hos Forf. (p. 22), at Tonen i disse Breve gaaer i Tidens Löb over fra at være bedende („thi bede Vi eder Alle", Fred. II. 1559) til at være bydende („thi bede Vi eder Alle, og hver særdeles byde", Fred. III. 1649), men dette beviser formentlig ikke Andet end hvad enhver Erklæring fra den ene Part kan bevise, nemlig hans egen Anskuelse, der i slige Spörgsmaal som dette maa stötte sig paa Rettens faste Grundlag for at kunne tillægges fuld Gyldighed[1]. Jeg

[1]) Naar den ærede Forf. ikke har kunnet forklare sig Grunden til, at den saakaldte „lange Retterbod" af Christian den Förste (26. Novbr. 1450) ikke er in extenso optaget i Lovsamling for Island, i Henhold til hvad i Fortalen er lovet, skal jeg dertil bemærke, at Udgiverne have i Fortalen udtrykkelig anfört, at de i den ældre Tid havde indskrænket sig saameget muligt, for at kunne faae en saameget rigeligere Plads for den senere Tid, hvor et meget stort Materiale var forhaanden. Derfor er for den ældre Tid kun optaget hvad endnu gjelder, eller i lang Tid har gjeldet og paaberaabes i andre gjeldende Lovbud (f. Ex. Store-Dommen, der ellers ikke vilde have været optagen). Derimod var man nödt til at udelade alle egentlig historiske Aktstykker, da man i modsat Fald havde maattet optage ikke alene hele Ketilssons Samling, men og Lehnsbreve og andre kongelige aabne Breve og Missiver, som Ketilsson ikke har kjendt, og hvoraf jeg har en ligesaa stor Samling liggende, vedkommende Island, som den Ketilssonske. Og som saadant historisk Aktstykke maa jeg vedblivende ansee den „lange Retterbod", thi den har aabenbart aldrig vundet Althingets Samtykke, og er derfor aldrig traadt i Kraft. Dette anseer jeg for beviist derved, at den er ikke indfört i Loven, efter dens egen udtrykkelige Befaling, den findes ikke engang bagved Loven hverken i Haandskrifterne eller i Udgaverne. Den er hidtil kun funden (diplomatarisk) i to löse Transskripter fra 16de Aarhundrede, begge fra Holum, hvor Originalen maaskee har været hos den ældre Biskop Gottskalk. En gammel Afskrift (A. Magn. 238. 4to.) udelader endog den af Forf. særskilt fremhævede § 10.

maa desuden tilstaae, at jeg ikke indseer hvilken anden Form end den her brugte kan være anvendelig for et Brev af denne Natur, thi en Konge, som vil lade sig hylde, kan dog ikke forudsættes at ville begynde med at udtale sin Tvivl, om han egentlig har fortjent at blive hyldet, eller at han blot venter det af Folkets Naade; han maa nödvendigviis

---

Dens praktiske Gyldighed kan ikke eftervises, og dens Bestemmelser ere af den Natur, at de næppe kunde tænkes at være anvendelige eller overholdelige, da de næsten udelukkende gjöre Alt til Höiforræderie (f. Ex. „Item forbyde vi alle rige Mænd udi Island, under Straf som for Landsforræderie, at tage til Tjenere flere Mænd end dem som boe paa deres Jorder, undtagen Biskopperne og Lensmændene"). Jeg indrömmer vel, at man i nyere Tid, endog de lærde Mænd Biskop Finnur Jonsson, Magnus Ketilsson og Magnus Stephensen synes at have anerkjendt denne Retterbod (Svein Sölvason kan ikke regnes for Autoritet, da han saa at sige anerkjender alle danske og norske Love for gjeldende i Island), men de have ikke anvendt nogen Kritik paa den, og Magnus Stephensen er ogsaa nær ved at grue, naar han tænker sig, at enhver Laugrettesmand eller Meddomsmand i vore Tider, som undslog sig for at deeltage i en Dom, skulde "stricto jure" (neml. efter denne Retterbod, som han mener staaer endnu ved Magt) straffes som Landsforræder. Sysselmand Espolin omtaler ogsaa denne Retterbod som en virkelig Lovgivning, og forsvarer den med, at den har været nödvendig i de Tider, men jeg troer, at det jeg ovenfor har anfört er tilstrækkeligt til at modbevise dens Gyldighed. Det kan og bemærkes, at en anden For. af Christian den Förste 30. April 1480 (i Lovs. f. Isl.) er vedtagen paa Althinget, og man er deraf berettiget til at slutte, at i hele Christian den Förstes Tid har det endnu været en fast Regel, at enhver Lov maatte, for at have Gyldighed for Island, være vedtaget af Althinget. Ligeledes maa endnu anföres, at et gammelt Haandskrift (A. Magn. Nr. 174. 4to), som har begge disse Retterböder af Christian den Förste, tilföier Clausulen om Althingets Samtykke til den sidstnævnte, men ikke til den „lange Retterbod".

selv begynde med at være forsikkret om sin Hyldings Retmæssighed og Fremgang.

Men ogsaa med Hensyn til selve Hyldingsbrevene, saaledes som Forf. har meddeelt Uddrag deraf, maa jeg gjöre nogle Bemærkninger. I dem alle staaer nemlig en Forpligtelse, som Kongen paatager sig ligeoverfor hans islandske Undersaatter, og den hörer da i alt Fald med. Thi det kan ikke nægtes, at naar, efter Forfs. Theorie, Islænderne skulde være pligtige at hylde Kongen efter Befaling, saa maa Kongen vel, efter samme Theorie, være pligtig at holde i det mindste det han selv tilbyder ved Hyldingen. Men da nu Forf. har forbigaaet dette, er jeg nödt til at föie det til, og det er da saa lydende:

1) I Kong Christian IIIs Skrivelse 1551[1] tilföies: — „Vi ville igjen lade eder holde ved Lov, Skjel og Ret, ei tilstedendis Nogen af eder at uforrettis i nogen Maade".

2) I Frederik den IIs Brev 1559[2] hedder det: „at I ville være Os hulde og troe, vide og ramme Vort Gavn og Bedste, og Vor og Rigens Skade og Fordærv af eders yderste Formue afværge, som troe Undersaatte deres rette Herre og Konning, og eget (M. Ket. har: eders) Fædernland des pligtig ere. Vi ville igjen være eder en naadig og gunstig (M. Ket. har: oprigtig) Herre og Konning, og holde eder alle og hver særdeles ved Islands Lov, Skjel og Ret, og ei tilstede eder derimod at uforrettes i nogre Maade. Aarhus 5. Martii 1559. (Dominus rex propria manu subscripsit)".

3) I Frederik den IIIs Brev om Hyldingen 1649 tilföies:[3]

---

[1]) M. Ketilss. I, 285—286. Tegn. paa alle Landene III, 326.

[2]) Reg. paa alle Land. 7,492; M. Ket. II, 2.

[3]) M. Ket. III, 10.

„Hvorimod Vi lover eder Alle og hver ved Lov og Ret, og alle vel herbragte Privilegier og Friheder, som I hidindtil nydt haver, at holde, og imod al utilbörlig Gevalt og Uret at forsvare og fordagtinge, og derforuden saadan eders tro underdanig Hörsomhed med al Gunst og Naade forskylde og erkjende, og igjen være eder alle og enhver en naadig Herre og Konning, og eders Gavn og Bedste vide og ramme, som Vi Vore kjere troe Undersaatter pligtig er".

Det forekommer mig saaledes, at disse Breve vise ligesaa fuldt hen til en Forpligtelse for Kongen, at holde Landets gamle Ret og Lov i Hævd og Ære, som for Islænderne at hylde Kongen. Der findes ogsaa mange Spor til, baade at Kongen har erkjendt dette, og at Islænderne have opfattet Stillingen saaledes og uden Modsigelse udtalt det. Saaledes findes i de allerfleste Breve paa Embeder og Forleninger i Island i denne Periode Udtrykket, at Vedkommende skal holde sine Undergivne ved „Islands Lov, Skjel og Ret", eller „skikke hver Mand Skjel og Ret efter Islands Lov"; hvorimod det i slige Breve til Norge, Færöerne o. s. v. stedse naturligviis hedder „efter Norges Lov". Det er kun undtagelsesviis, og maa betragtes som ligefrem Skjödeslöshed i Expeditionen, naar Udtrykket „efter Norges Lov" findes i slige Breve til Island. Fra Frederik den Tredies Tid findes flere Kongebreve i den Ketilssonske Samling, som bekræfte Rigtigheden heraf.

Blandt de Udtalelser man finder fra Island, som vise, at man der endnu i hele denne Tid ingenlunde opgav de gamle Betingelser fra Forenings-Akten 1262, skal jeg anföre: 1) En Fuldmagt til Laugmanden Vigfus Erlendsson 1520, at andrage for Kong Christiern (Christian II.): „at Hans værdige Naade lader os faae igjen den Frelse og Frihed,

som os blev lovet af vor værdigste Herre Kong Hakon, ... som en besvoren derom oprettet Forenings-Akt (*sáttmáli*), udviser, at vi skulle have en islandsk Statholder (hirðstjóra), som skal holde os ved Lov og Ret, hvilket vi ansee os for at have i en höi Grad maattet undvære nu i de næstforgangne tre Aar, formedelst udenlandske Statholderes Vold og Overmod .... idet Laugrettesmænd ere blevne grebne og slaaede og satte i Fængsel paa selve Thinget (Althinget) for retfærdig Doms Afsigelse" (A. Magn. isl. Dipl. Fasc. XLIV, Nr. 20); — 1588 udtaler Althinget eenstemmig den Beslutning: „at vi alle Landets Indbyggere skulle holde os til og dömme efter gamle islandske Love og kgl. Majts Ordinants, og de Breve fra vor naadige Herre Kongen, som os ere sendte til Rettens Forbedring (rèttarbóta) og Fred, og Landet har samtykt og modtaget" (Althingsb. 1588). — 1649 udtales i alle Hyldingsbreve fra samtlige Sysseler i Island, at man holder sig overbeviist om, at Kongen vil overholde „Landets Privilegier og Friheder", der i flere af disse Documenter nöiere betegnes, og i Althingsbogen samme Aar (Nr. 16) udtales det som „hele Laugrettens Önske og Bön, at Hans Majt ville, efter den gamle Islændernes Forenings-Akt (*gömlum Íslendínga sáttmála*) fra den Tid da Skatydelse blev vedtaget for Islands Vedkommende, ansætte islandske Sysselmænd, som ere gudfrygtige, retsindige og omhyggelige i at fremme Lov og Ret og Landets Vel, men Laugretten frabeder Landet udenlandske Sysselmænd". Vel ere disse Reservationer fremsatte i den beskedne Form af Petitioner, og paa den mest loyale Maade, men de tilkjendegive dog utvetydig, at man hverken troede at have nogensinde gjort Afkald paa, eller önskede at fraskrive sig de gamle Rettigheder.

Det er derfor ogsaa af Betydning, at Island kaldes af Kongen enten „Vort Land Island", eller, for at betegne at

Island egentlig var forenet med Norges Krone: „Vort og Norges Krones Land Island", da heri ligger Erkjendelsen af den særegne Stilling, hvori Island stod til Rigerne Danmark og Norge, hvilket ogsaa endydermere bekræftes ved den undertiden forekommende Parallelisme: „Vore Lande Norge og Island", eller „Danmark, Norge og Island", hvorved det ingenlunde nægtes, at der i andre Forbindelser kan forekomme Udtryk som „Vort Land Fyen", o. s. v.

Det med en vis Emphase af den ærede Forf. udhævede Udtryk i Hyldingsbrevet 1649: at Kongen ikke paatvivler, at Islænderne ville anstille og forholde sig „som lydige og troe Undersaatter, lige ved andre disse Riger incorporerede Lande", kan jeg virkelig ikke lægge nogen sær Vægt paa, thi deels kan deri, som Brevets egen ovenanförte Slutning viser, ikke ligge Meningen om nogen anden Incorporation end den, som fra Arilds Tid havde fundet Sted; deels kan selve Stedet endnu bedre forklares efter Ordlyden saaledes, at Islænderne ville, skjöndt ikke incorporerede, fölge de andre virkelig incorporerede Landes Exempel, i at aflægge Hyldingseden. — At „Island overhovedet indbefattedes ved de fleste Leiligheder ligefrem under Norges Rige" (Forf. S. 24), maa jeg aldeles bestemt benægte[1]; de enkelte Steder, hvor sligt Udtryk forekommer, have enten indsneget sig af Skjödeslöshed, hvilket ofte kan eftervises i selve Documenterne, hvor det forekommer, eller de paagjeldende Documenter ere byggede paa en urigtig og falsk Grund.

---

[1]) Det er naturligviis en Selvfölge, at jeg herved ikke taler om hvilke Betegnelser eller „Indbefatninger" der kunne forekomme hos saadanne Forfattere, som kun löselig eller slet ikke have været bekjendte med disse Forhold. Jeg holder mig kun til authentiske Aktstykker, enten fra Kronen eller Regjeringen, eller fra Islænderne selv.

Jeg skal paa dette sidste anföre et Exempel, som den ærede Forf. selv giver mig Anledning til, idet han netop paaberaaber (S. 24 Anm. *) en saakaldet For. af 1507, hvori Island skal indbefattes ligefrem under Norges Rige. Det er för bemærket, at Kong Hakon Magnusson udgav en almindelig Retterbod 2. Mai 1313, for hele Norge, hvis Ugyldighed for Island jeg forhen har efterviist, navnlig deraf, at enkelte Artikler ere optagne i Retterb. for Island 14. Juni 1314, hvad der naturligviis vilde være utænkeligt, hvis den skulde have været gjældende i Island som i eet af Norges egne Fylker. Imidlertid dannede sig efterhaanden saadanne Samlinger af Love og Retterböder hos adskillige Mænd i Island, hvori Samlerne med mere eller mindre Kritik, eller i forskjellig Hensigt, havde optaget deels hele deels Brudstykker af saavel islandske som norske, endog danske og svenske, Love og Retterböder, juridiske Formularer m. v. Disse Samlinger gik fra Mand til Mand, og i Tidens Længde vidste maaskee mange ikke andet, end at de Love eller Retterböder, der stode i Haandskrift sammen med Jonsbogen, maatte være islandsk Lov, eller anvendelig i Island[1]. — I Aarene 1490—1500 opkom paa Nordlandet i Island Tvistighed om en betydelig Arv. Den ene Part paaberaabte Kong Hakons Retterbod 2. Mai 1313. Sagen kom for Laugmandens Dom, men denne og de af ham udnævnte Domsmænd erklærede, at den nævnte Retterbod var kun Lov for Norge, ikke Island, hvorfor de afviste dens Gyldighed. Men efter mange Aar fik man Sagen oprippet igjen, og

[1]) Om den slette og ukritiske Anvendelse i Island af norske og danske Love kan jeg henvise til P. Vidalins Skýríngar s. v. réttari, konúngs sóknari, sýslumaðr; Arnes. isl. Retterg. S. 22, 24; M. Stephens. Doktor-Disputats, S. 15. — Jonsbogens Text og den tilföiede Samling Retterböder bærer tydeligt Præg heraf.

da ingen indenlands kunde omgjöre Laugmandens Kjendelse efter Loven, maatte man henvende sig til Kongen. Den tabende Part fik saaledes Christian den Anden, som dengang var Statholder i Norge, til, under 22. Novbr. 1507, at udgive en anden Dom, hvori Laugmandens Dom tilsidesættes ifölge den nævnte Kong Hakons Retterbod, „hvilken forne Retterbod alle vore Forfædre og Forgængere, Konger i Norge, og desligeste Vi[1], have samtykt og fuldkommeligen paabudt at skal blive ved Magt over hele Norges Rige, og ligefuldt i Island, Færöerne og Hjaltland, som her i Norge". — To Dage senere (24. Nov. 1507) udgiver Christian den Anden et aabent Brev, hvori det siges, at alle hans Forfædre, fremfarne Konger udi Norge, have, siden den hellige Kong Hakon döde, stadfæstet og samtykket alle de Retterböder, som den hellige Kong Hakon skjænkede, at holdes for Lov og Ret efter denne Dag over alt Norges Rige og Crone; hvorfor han befaler, at alle forskrevne Retterböder skulle holdes „over alt Norges Rige og de Lande, som ligge under Norges Krone, ligesaavel Island, Hjaltland og Færöerne, som andetsteds her i Norge". — Aaret efter paa Althinget udnævner Laugmanden tolv Mænds Dom[2], „for at undersöge og dömme om det Kongens Brev, som nu nylig er indkommet i Landet, hvilket Brev omhandler den hellige Kong Hakons Retterbod om Arv" o. s. v. — Disse Mænds Dom gaaer ud paa, at Kongens

[1]) Det behöver ikke at bemærkes, at denne Forudsætning var faktisk urigtig. Ingen af de foregaaende Konger havde samtykt eller paabudt denne Retterbod for Island, og Christian den Anden selv ikke engang förend enten med denne Dom eller med den to Dage efter udgivne „Forordning". Skulde han være bleven opmærksom paa Feilen strax efter Dommens Afsigelse og derfor udgivet „Forordningen"?

[2]) hos M. Ketilss. I, 103.

Brev skal staae ved Magt. Denne Dom synes at have virket saa meget, at man har anseet Afsnittet om Arveretten i Retterboden 2. Mai 1313 for gjeldende i Island, men derimod findes intet Spor til, at „Forordningen" om Gyldigheden af alle Kong Hakons Retterböder er taget til Fölge, förend maaskee 1637, hvis man kan ansee den hos M. Ketilss. (I, 139) aftrykte Paategning som Publication, og ikke snarere som Verification af en Afskrift af den. — Men uagtet Retterb. 2. Mai 1313 saaledes formelt var kommen til en vis anerkjendt Gyldighed ved Laugmandens Dom, mödte den stadig Modstand, og fik Ögenavnene „Möðruvalla-Retterboden", og „Retsspilderen" (*rèttarspillir*). En ny Arveproces i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede fik den fremdraget paa ny, sex Sysselmænd vare for den, Laugretten imod den, og den var saaledes paa ny falden igjennem. Overretten, eller de 24 Mænds Ret, kunde ikke blive enig, og Amtmanden foredrog derfor Sagen for Kongen. Reskr. 10. Mai 1704 beordrer da Amtmanden og Landcommissarierne Arne Magnusson og Paul Vidalin til at tage Sagen under Forhandling, og Arne Magnusson har da vel kunnet fortælle Sagens hele Sammenhæng, saa at Reskr. 15. Mai 1711 gjorde tilsidst Ende paa den hele Sag, og erklærede „Retsspilderen" for ugyldig. Efter min Formening beviser dette fuldkommen tydelig: at Norges Love ikke have været ansete som omfattende Island; at Althinget endnu 1508 har uden Modsigelse beholdt den samme Autonomie som för; men desværre ogsaa, at enkelte Mænds vrange Forestillinger have kunnet naae Kongens Öre, og vinde hans Bifald for den urette Sag[1].

[1]) Magnús Ketilsson bemærker selv (I, 134): „Naar man læser denne Retterbod (2. Mai 1313), skal man neppe længer tvivle om, at den saakaldte Möðruvalla-Retterbod er uægte, og henhörer ikke til Island, hvorfor det maatte synes underligt, at

Det er maaskee en rigtig Bemærkning af den ærede Forf., at det dræbende Slag, som Kongen og det Danske Rigsraad förte mod Norges Selvstændighed og Frihed i Aaret 1537 (hvis retlige Gyldighed jeg forövrigt antager Forf. ikke vil forsvare), ikke har været uden Indflydelse ogsaa paa Forholdet til Island, og navnlig at Hensynslösheden mod dette Land derved er foröget, men at Island derfor er blevet betragtet „ligesom et af de andre Lande Jylland, Fyen, Sjælland eller Skaane", som Programmet fra 1537 löd, det er aldrig blevet noget af. Paa den ene Side kjender jeg ikke til, at Handelen paa nogen af de nævnte Provindser er bleven bortleiet til Kjöbenhavns Magistrat, eller nogen anden Magistrat, som Islands Handel blev i 1547 (M. Ket. I, 255). Paa den anden Side kjender jeg ikke heller noget almindeligt Lovbud for Danmark eller Norge, fra denne Tid og indtil Souverainitetens Indförelse, som har været anseet for gjeldende i Island, uden at være der indfört ved speciel Lov. Christian den III^s. Kirkeordinants, hvis almindelige Indförelse laae Kongen saa meget paa Hjerte, blev dog ikke gjeldende i Island förend den havde erholdt Landets Samtykke, og Forf. anerkjender selv den historiske Kjendsgjerning, at den er indfört i Skalholt Stift 1541, og i Holum Stift endog först 1551. Recesserne

---

Kong Christian den Anden vilde efter den dömme" o. s. v. — At Ketilss. kalder Udövelsen af Althingets Ret i autonomisk Retning at „tiltage sig Myndighed" maa man tilgive en Mand fra den absolutistiske Tidsalder; saaledes har Magnus Stephensen ogsaa antaget For. 24. Nov. 1507 uden videre for gyldig, skjöndt han yttrer, at den gjör Studiet af den islandske Ret mere broget (Dissert. p. 137); Forsamlingen af islandske Embedsmænd 1838 er gaaet endnu videre, da den synes at mene at Island har staaet under en absolut Regjering siden 1262. Alt dette kan man holde tilgode, men man tör ikke bygge derpaa.

ere aldrig blevne gjeldende, undtagen den koldingske Reces som Hjelpelov, men kun for en kort Tid, indtil Storedommen. Christian den Fjerdes Kirke-Ordinants 1607 er indført i Island ved speciel Forordning 29. Nov. 1622[1]. Samme Konges norske Lov blev aldrig gjeldende for Island. Beviserne herfor med Hensyn til hvert Lovbud fra denne Tid vilde jeg kunne före i Detail, hvis dette kunde ansees fornödent. Derimod maa det indrömmes, at Althingets Veto mod Love og Anordninger vedkommende selve Island i denne Tid næsten slet ikke fremtræder[2], og at Lovenes Vedtagelse af Althinget derfor mere og mere antager Formen af Publication. Men denne Form bliver ogsaa, saa at sige uden Undtagelse[3],

---

[1]) Lovs. for Isl. paa sine Steder.

[2]) Althingsbeslutning 30. Juni 1619 (Lovs. for Isl. I, 183-184) maa dog ansees for et saadant Veto mod Aabent Brev 21. April s. A. (Lovs. sst. S. 181-182), men dog med Hjemmel i selve dette Brev, da dets Bud er betinget ved, at det „ikke strider imod Islands Lov og gammel Sædvane der paa Landet". Men Althinget bemærker ligefrem, at Sagen er bleven urigtigen forestillet for Kongen, og at det aabne Brev derfor maa blive uden Virkning.

[3]) Et meget sörgeligt Beviis paa Undtagelsen levere Althingsbögerne 1630, 1631 og 1637, da Kongens Lensmand Holger Rosenkrantz Börresen ved sin overlegne Indflydelse fik den islandske Overret til at anvende For. 12. Oktbr. 1617 i en Hexesag, uagtet han blev gjort opmærksom paa, at denne For. ikke var vedtagen der i Landet. Ved denne ulyksalige Dom begyndte ogsaa i Island Forfölgelserne mod Hexe med Baal og Brand, indtil For. 3. Juni 1746 § 31 (om Hustugten) forandrede Straffen til Kirkediseiplin. Men det var Præjudikatet, der dannede Grundlaget for alle de fölgende Domme, thi Forordningen selv blev aldrig publiceret eller vedtaget. Det kan iövrigt bemærkes, at Sv. Sölvason uden videre lader For. 12. Okt. 1617 have været gjeldende i Island (Tyro juris p. 202; jevnf. Jus criminale p. 31—32).

anseet for nödvendig for at give enhver Anordning Gyldighed for Island.

Ved Siden deraf fremtræder Althingets Autonomie fuldkommen i dens gamle Form og Gyldighed med Hensyn til næsten alle indenlandske Anliggender. Det resolverer med fuldkommen Lovskraft om Fortolkninger af Lovene, om Skatter og Afgifter og andre borgerlige Ydelser og Pligter, og anordner endogsaa nye Indretninger, disses Iværksættelse og de dertil fornödne Paalæg. Paa een Dom finder man at der er udvirket kongelig Stadfæstelse, nemlig den saakaldte Store-Dom 1564[1], og dette ikke alene paa Grund af denne Doms indgribende Vigtighed for den hele criminelle Lovgivning for Landet, men ogsaa, og maaskee allermest, paa Grund af Lensmandens personlige Stilling til den, da han under Forhandlingerne havde med stærke Midler faaet sat igjennem mod de Flestes Anskuelse, at der skulde fastsættes Livsstraffe for Hoer- og Leiermaalsforseelser, hvilket ikke stemte med Islands ældre Love[2]. Det har derfor sandsynligviis været ham vigtigt, at faae Dommen omgjærdet med den störst mulige Autoritet. At Island i denne Periode ingenlunde er indbefattet i Danmark eller Norge, viser fremdeles: 1) Aabent Brev 20. April 1619, som befaler, at Sysselmændene i Island skulle herefter aflægge Eed paa at „ville være Os og Riget og Lande huld og tro udi alle Maader"[3]; 2) det saakaldte „Mandat og Forbud" 18. Marts 1637 mod Hamborgernes Handel „udi og over Hans

---

[1]) Lovs. for Isl. I, 84.

[2]) En utrykt Memoire i den arnamagn. Saml. om denne Sag.

[3]) Lovs. for Isl. I, 180; M. Ket. II, 283 læser: „Os og vore Riger og Vor Land" (nemlig: Island) o. s. v., som egentlig er en bedre og tydeligere Læsemaade, men i Lovs. for Isl. har man fulgt Cancelliets Registrant, heller end M. Ket., da man ikke havde Originalen.

Maj[ts] Riger, Lande og Strömme". Ja Island er endogsaa undertiden slet ikke indbefattet under „Kongens Riger og Lande", som f. Ex. i Aab. Br. 28. Mai 1643 og 31. Marts 1644[1], hvorved Englændere og Hamborgere tillades frit at handle i Kongens „Riger og Lande", men dog ingenlunde i Island, hvor Forbudene mod Handel med Fremmede netop i denne Tid kraftig bleve indskjærpede[2].

I Laugmændenes dömmende Myndighed blev i denne Tid foretaget en meget væsentlig Forandring ved For. 27. Marts 1563, som stiftede en Overret af Lensmanden og 24 Mænd, med Myndighed over Laugmændenes Domme. At Kongen med de bedste Mænds Raad kunde i visse Tilfælde forandre Laugmændenes Domme var overeensstemmende med Loven; at de „bedste Mænd", som han i slige Tilfælde skulde tilkalde, blev Danmarks Riges Raad, ligesom under Foreningen med Norge i dens senere Tid Norges Rigsraad (see f. Ex. Kong Hakons Dom 1375, Jónsb. 1709, p. 445—447) var vistnok imod Lovens utvivlsomme Mening, men det kunde til Nöd faaes ud af dens Ordlyd, og det Hovedprincip var i alt Fald ikke brudt, at Kongen var den överste Dommer. Forandringen kan saaledes ikke correkt opfattes som Henlæggelse under en dansk Domstol (ligesom islandske Sager ikke för havde hört under norsk Domstol, men kun under Kongen), men som Oprettelse af en ny Instants i Island selv, og Afskaffelse af Laugmandens höieste dömmende Myndighed der i Landet. Men det var iövrigt udentvivl mindre hensigtsmæssigt, at man nu i islandske Sager fik een Instants (Overretten) flere end för, og Foranstaltningen gjorde saaledes Retten for den Fattige mere besværlig end forhen,

[1]) M. Ket. II, 437. 439.

[2]) M. Ketilss. mener, at Hamborgere dog i Anledning heraf have besögt Island, og slutter det af de noget senere udkomne Forbud mod at handle med — Hollænderne.

tvertimod dens egen Hensigt. Den passive Modstand imod denne Anordning har ogsaa været saa betydelig, at den ikke engang vides at være traadt i Anvendelse i 30 Aar, uagtet man ikke har Efterretning om dens ligefremme Forkastelse af Althinget. Först efter For. 6. Decbr. 1593 traadte denne Overret i Kraft, og bestod derefter indtil Althingets Afskaffelse i Aaret 1800[1].

Det Kjöbenhavnske Universitets Forhold til Islænderne har unægtelig været et Glandspunkt i Forbindelsen mellem Danmark og Island. Det Forhold, som derved har kunnet danne sig mellem danske og islandske baade ældre og yngre Videnskabsmænd, hörer til de glædeligste Erindringer for mange, idetmindste blandt Islænderne. At Islænderne maatte opfatte hele dette Forhold fra en vis Side som en Velgjerning, er ogsaa vist, da man idetmindste med en stor Sandsynlighed kan paastaae, at flere islandske Studerende, som senere ere blevne dygtige og dannede Mænd, aldrig havde kunnet tænke paa at söge Dannelse udenfor Island, naar de ikke havde kunnet vente den betydelige Understöttelse, som er bleven dem tildeel ved Universitetet. Men at udlede Islands statsretlige Afhængighed eller Incorporation i Danmark deraf, er dog at gaae for vidt. Universitetet er fælles for Danmark og Island, men Islænderne ere blevne vænnede til denne alma mater mere ved Tingenes Gang og ved Understöttelser end ved Love eller Befalinger. För Reformationstiden reiste Islænderne til Tydskland, England,

---

1) Det er kun et Beviis paa, hvor lidet opmærksom den islandske Embedsmænds-Forsamling af 1838 har været paa ældre islandske Indretninger, at den slet ikke synes at have bemærket nogen Forskjel imellem Laugretten (Althingets egentlige Kjerne, deels som Domstol og deels som medbesluttende Forsamling i Lovgivnings-Anliggender og afgjörende Autoritet i locale og administrative Anliggender) og Overretten fra 1593.

Frankrig, Italien for at studere. At knytte dem til det nyligen restaurerede Universitet hjemme i Kjöbenhavn var ikke uden Vigtighed, endogsaa i politisk Henseende, og saavel islandske Præster som Studenter mödte derfor strax i Reformationstiden en stor Forekommenhed i Kjöbenhavn, naar de vilde studere her[1]. De gik udentvivl derved glip af en mere fri og videnskabelig alsidig Uddannelse, som sandsynligviis i Tiden ikke vilde have været uden Indflydelse paa Islands Udvikling, men paa den anden Side fik udentvivl Flere end ellers Adgang til at erhverve den höieste Grad af Dannelse som indenfor Statens Grændser var at erholde, og der var Anledning til at troe, at deres Sindelag og Interesse vilde antage en forönsket dansk Retning, hvilket ogsaa har fuldkommen stadfæstet sig. Det maa forövrigt ogsaa bemærkes, at den Hoved-Understöttelse, som islandske Studerende have nydt ved Universitetet i Kjöbenhavn, var af Kronens Midler, nemlig det saakaldte Communitet, og var bevilget dem ifölge umiddelbar kongelig Befaling, eller som etslags kongeligt Legat, og det viser sig saaledes fremdeles i dette Forhold, at det er Islands Forhold til Kronen, som danner Grundlaget, og at det er ved og igjennem dets Forhold til Kronen det har staaet i Forbindelse med Norge og siden med Danmark.

Forholdene med Hensyn til Skatters Paalæg kan jeg

[1]) 1548. „Herr Hogen Torste(n)sen et Brev til den höie Skole (= Höiskolen, Universitetet), at han er kommen af Island og vilde gjerne studere der og sig i boglige Kunster forbedre: at de ville annamme hannem der udi Universitetet, og ramme hans Bedste. — Item at Herr Hans Diriehsen annammer hannem der for (= som) en af de Studenter han giver Kost, og der han ikke kan faae Plads for en af de tolv, at han da alligevel underholder hannem til han kan faae Plads. Tegn. paa alle Land. II, 268b.

ikke andet end finde uforandrede i denne Periode. Uden Althingets Samtykke kan ingen Skat paalægges, og Geistligheden kommer efter Reformationstiden ogsaa til at votere særskilt, om den vil yde en forlangt Skat. Det af den ærede Forf. selv anförte Brev af 1541 (M. Ket. I, 232) er herpaa et tydeligt Beviis. Der staaer: „thi bede Vi eder alle, og hver særdeles byde, at I tinge med fornævnte Christoffer Hvittfeld om samme Hjelp og Skat, og blive til eens med hannem derom, hvad I give skulle, hver efter sin Leilighed .... Vi ville igjen være eder Alle og hver særdeles en naadig Herre og Konning, og forsvare eder for Urette og Overvold". Det er vel tydeligt heraf, at Kongen gaaer ud fra, at han ingen Ret har til at paalægge Skat, men at dens Ydelse skulde beroe paa frivillig Overeenskomst („efter Leilighed"). Men naar Folket saaledes kan give hvad det selv finder nödvendigt og rigtigt, saa har det jo hvad vi nu kalde Skattebevillingsret, skjöndt i en mindre udviklet Form, og Kongen kan ikke siges at have Ret til Skattepaalæg. Men endnu mindre sees Spor til, at de Skatter, som ere bevilgede eller paalagte i Danmark eller Norge skulde med det samme være selvfölgelig paalagte i Island; tvertimod staaer Islands særegne Stilling udenfor Rigerne i intet Forhold mere klart end netop med Hensyn til Skattevæsenet og Skattebevillingsretten. De Forsög paa at erholde nye Skatter af Island, som Christian den Fjerde gjentagne Gange gjorde, fremkaldte kun Beklagelser over Handelsmonopolet og dets Undertrykkelser, og Contra-Forlangender om dettes Ophævelse, som, da Kongen mindst af Alt vilde opgive dette sit Yndlingsprincip, medförte det Resultat, at Skatteforlangendet blev opgivet, og Kronen trak sig tilbage, i Virkeligheden fordi den ikke kunde erholde Althingets Samtykke.

Med Hensyn til det Sprog, som Regjeringen betjente

sig af til Islænderne og disse igjen til Regjeringen, da fölger det af sig selv, at dette var det for Norge og Island i det væsentlige fælles Sprog omtrent til Slutningen af det 14de Aarhundrede. Christian den Förstes för omtalte „Lange-Retterbod" synes at have været paa de Tiders Islandsk. I den fölgende Tid anvendte Kongen Dansk, Islænderne reent Islandsk, radbrækket Islandsk eller Dansk, eller noget mistænkeligt Plattydsk (f. Ex. i det 16de Aarhundredes hele förste Halvdeel). Man brugte paa begge Sider det Sprog som laa nærmest ved Haanden, uden at regne det saa nöie dermed. Men paa den anden Side var Islændernes Retssprog udelukkende Islandsk, ligesom för, og Kongernes danske Breve bleve öieblikkelig oversatte paa Islandsk og udbredte i talrige Afskrifter, som endnu findes i gamle islandske Haandskrifter og Samlinger. I islandske Domme og Retsforhandlinger skal der næppe findes et eneste Citat af Anordninger eller Reskripter paa Dansk, men stedse paa Islandsk. Man mærkede saaledes næsten ikke, om Originalen havde været paa Dansk eller ei. Kongen bekræftede den paa Islandsk skrevne „Store-Dom", uden at forlange en „verificeret Oversættelse", og Islænderne modtog hans danske Bekræftelse af Dommen og oversatte den selv, eller bemærkede blot i deres Samlinger at Dommen var bekræftet af Kongen, maaskee med Tilföielse af Sted og Datum. Efter nogle Aar vidste man næppe at Originalen havde været paa Dansk, naar den ikke stod indfört i dette Sprog i Althingsbogen, og i den senere Tid maa man ved mange vigtige Kongebreve tye til Cancelliets Registranter med Hensyn til den danske Text, skjöndt man har Afskrifter paa Islandsk i Mængde[1].

[1]) Saaledes har Magnus Ketilsson ikke kunnet opdrive nogen dansk Original eller Afskrift af det vigtige aabne Brev 9. Mai 1593

Islands hele Administration stod, som hele Tiden forhen, aldeles selvstændig eller særskilt for sig. Islands Statholder (*hirðstjóri*, senere kaldet *höfuðsmaðr*) stod umiddelbart under Kongen, og havde ikke det mindste f. Ex. med Norges Statholder at gjöre efter at Kongens Sæde var i Danmark. Endnu et nyt Beviis paa, at Island ansaaes som et Land for sig, og hverken som en Deel af Norges Rige eller af Danmarks Rige, men kun af Staten, nemlig hörende til den Complex af Lande, som stod under Kongens Scepter.

Vi ere nu saaledes komne til et nyt Vendepunkt i Historien, og endnu see vi Island med Hensyn til dets egne Anliggender i Besiddelse af en særegen Lovgivning[1], Domsmagt, Administration, særegne Indretninger, Sprog og Skikke, vel uden ydre Midler til at haandhæve sin Ret, men dog i Principet og retlig, saavidt Kronens overlegne Magt ikke colliderede, sideordnet Danmark og Norge. Det kan endnu bemærkes, at Biskopper og Laugmænd hidtil valgtes paa Althinget og deres Valg bekræftedes kun af Kongen; Præsterne valgtes overeensstemmende med Ordinantsen og deres Kaldelse bekræftedes af Biskoppen og Lensmanden. Kun denne udnævntes umiddelbart af Kongen, först hyppig blandt Islændere, siden Tydske, derpaa Norske og senest udelukkende Danske; disse Lensmænd, der havde Landet som Kronens Len, ansatte alle Landets Sysselmænd. Med Hensyn til Succesionen havde man vænt sig til at ansee Jonsbogens „Konúngserfðir"

(M. Ket. II, 150 – 169) men været nödt til at tage det efter en islandsk Oversættelse, hvoraf der var Afskrifter nok forhaanden.

[1]) Tiende-Statuten fra 1096; Kirkeloven fra 1275; Jonsbogen fra 1280, med de tilhörende Retterböder; Store-Dommen fra 1564; Anordn. om Overretten fra 1593; Ordinantsen fra 1622 (1607).

for gjeldende Lov, og dette Afsnit af de norske Love var, uvist naar, blevet indlemmet i Jonsbogen.

III. Tidsrummet fra Souverainitetens Indförelse til Stænder-Institutionen.

For at tydeliggjöre Betydningen af Souverainitetens Indförelse i Island, maa det være mig tilladt at kaste et Blik paa Situationen i det Hele. För 1660 havde Danmark været, som navnlig det danske Rigsraad med Stolthed kaldte det, „et frit Kaarerige", Norge derimod et Arverige, og Island betragtedes ligeledes som et Arveland. Heraf lader det sig forklare, at medens Forandringen i Danmark med Rette opfattedes som en radikal Foranstaltning, som etslags Revolution fra oven, blev den i Norge og Island næppe bemærket, og Kongens nærmeste Fortrolige og Hjælpere gjorde sig der saameget som muligt Umage for at vedligeholde denne rolige Ligegyldighed, der i det 17de Aarhundrede overalt paa Europas Fastland nærede eller fremavlede Absolutismen. Det bedste Stikord for Regjeringen var „Arvehyldingen", som afledte ganske Opmærksomheden fra Ordene „Souverainitet og absolut Regjering", der vare skjulte i den saakaldte Souverainitets-Akt af 10. Januar 1661. Efter at Kongen i Januar 1661 havde ved sine tre Udsendinge til Adelen, Geistligheden og Kjöbstederne faaet samlet Underskrifter enkeltviis paa de tre Gjenparter af Akten af 10. Januar 1661, eller som det kaldes, paa det dem leverede „Instrument eller Sanctio pragmatica om Vores Arverettighed til Danmarks og Norges Riger" [1], reiste Prinds

[1]) Man lægge Mærke til, at der ikke tilföies „og underliggende Lande" eller Sligt, som ellers pleier at bruges, naar Island tages med; Aarsagen hertil kan umulig havde været at Island var underforstaaet, men meget mere at man dengang har troet

Christian til Norge i Juli Maaned samme Aar, ledsaget af den forrige Statholder i Norge, Hannibal Sehested, Cantsleren Peter Retz, Admiral Henrik Bjelke, Befalingsmand over Island, Biskop Svane o. fl. — Ifölge Instruction 19. Juli skulde Norges Stænder sammenkaldes og Cantsleren der holde en Tale, hvori det gjentages, at „den allerhöieste Gud haver behaget ved samtlige Danmarks Riges Stænder deres fri Villie og endrægtig Samtykke at forandre Vores forrige Valgrige til at være og blive herefter for Os saavel som og for Vore Arvinger paa mandlig og Qvindelinie et frit fuldkommen og evigt Arverige", og at Kongen derfor har sendt sin Sön for at modtage en lignende Hylding ogsaa i Norge. Dertil föies: „Vi lover og tilsiger Alle og Enhver Vores troe Undersaatter, ikke aleneste fremdeles for en kristelig Arvekonning og naadigste Herre at regjere, mens ogsaa saadan Regjeringsform med forderligste at lade indrette og forfærdige, som samtlige Vores Arve-Undersaatter udi begge Kongerigerne ved Vores efterkommende Arvinger om en christelig og mild Regjering kan forsikkre", o. s. v. Derefter skulde Eden tages, hvori, ligesaa lidt som her, er den mindste Tale om andet end Huldskab og Troskab mod Kongen, som „allernaadigst Arveherre og Koning, saavel som H. kgl. Majts kongelige Huus paa mandlig og Qvindelinie". — Men efter at denne Ceremonie var forbi skulde Kongens „troe Mænd og Raad og Commissarier de dennem medgivne Exemplaria af Arverettighedens og absolut Souverainitetens Acta til Adelens, Geistlighedens, den borgerlige Stands og Almuens Deputerte lade overlevere, og af enhver Stands Fuldmægtige for sig dennem lade underskrive til at levere Os selv det igjen udi egen Haand".

at burde lade Island være udenfor, og beholde dets hidtilværende Stilling. — Island er altsaa ikke her underforstaaet hverken under Danmarks Rige eller Norges Rige.

Efter at denne Hylding var lykkelig gjennemfört i Norge blev der först tænkt paa Island, og sandsynligviis Færöerne med det samme. Den 24. Marts 1662[1] udgik et Brev til Indbyggerne paa Island og Vestmannöerne, at lade Deputerede af geistlig og verdslig Stand, samt af Almuen i et bestemt Antal, möde paa det næstkommende Althing, for at aflægge „Arvehyldingseden" til Henrik Bjelke.

Man valgte derefter de Deputerede til Edsaflæggelsen, og saavel disse som de befalede Embedsmænd af geistlig og verdslig Stand mödte paa Althinget til den i det kongelige Brev bestemte Tid, men da Bjelke ikke var ankommen, og ikke heller kom medens den lovbestemte Althingstid varede, besluttede de at vende hjem igjen, og tilförte i den Anledning Althingsbogen en Erklæring, som, da den kaster et saa tydeligt Lys paa Islændernes, navnlig Embedsmændenes og alle de Deputeredes, Opfattelse af denne Hyldings Betydning for Island, og det Hverv hvortil de vare valgte, anföres her ordret efter Althingsbogen 1662.

„Om Arvehyldingseden. Laugmænd, Sysselmænd og Laugrettesmænd, tilligemed de valgte Bönder, vare samlede paa Öxaraa-Thing, for at fuldbyrde kongel. Maj^ts Bud og Befalinger om Arvehyldingseed, efter Hans Maj^ts Brev; men vor elskelige Lensherre har Forfald, saa at han er ikke ankommen, og derfor udsættes Sagen for denne Gang. Men den kongelige Arveorden i Vor Lovbog viser os hvem der skal være Norges Konge efter hver Konges Afgang, nemlig at hans Sön, hver den ældste, ægtebaaren, naar en saadan findes, skal være Konge, under hvilke Love vi i Forveien ere edsvorne. Derfor bede Vi ærbödigen vor naadigste Herre og Konge at ville have os undskyldte for denne Gang"[2].

[1]) Lovs. for. Isl. I, 262.

[2]) „Um arfhyllingareiðinn. Voru lögmenn, sýslumenn og lögréttumenn með tilnefndum bændum saman komnir á Öxarárþingi,

En anden Erklæring, afgiven offentlig paa dette samme Althing, viser ikke mindre tydelig, at Islænderne havde deres gamle „Forenings-Akt" i frisk Erindring, og önskede ingenlunde at tilsidesætte eller afskaffe dens Bestemmelser, men tvertimod ansaa den for endnu gjeldende og vilde have den opretholdt. Erklæringen lyder saaledes: „Angaaende den Supplikats fra dem vester ved Jökulen (Snæfells-Syssels Indvaanere, der i nogle Aar havde haft en dansk Sysselmand, som var ilde lidt), at de afsige udenlandske Mænd for Sysselmænd, fordi de ville holde dem efter Islændernes gamle Overeenskomst, da blev den oplæst i Laugretten, og svare begge Laugmændene saaledes dertil, samt ligeledes Laugretten, at de ville at Alle skulle holde sig efter islandske Loves Friheder"[1].

Man reiste altsaa hjem fra Althinget; men kort efter ankom Befalingsmanden, og sendte öieblikkelig Bud omkring i Landet for at hente sammen de Deputerede til Edens Aflæggelse. Sidst i Juli Maaned samledes de Indkaldte paa Bessastad, og rede derfra til Kopavog, et gammelt Thingsted

---

til að fullkomna kgl. Majts boð og befalníngar um arfahyllíngareið, eptir Hans Majts brèfs hljóðan; en vor elskulegi lènsherra er forfallaður, svo hann er ei kominn, því dregst þetta undan að þessu sinni. En konúngserfðir í lögbók vorri vísa oss hver Noregs konúngur skal vera eptir konúngs fráfall, sem er hans sonur hinn elzti einn skilgetinn, þá hann er, skal konúngur vera, undir hver lög vèr erum áður svarnir. Því biðjum vèr vorn náðugasta herra og konúng auðmjúklega oss afsakaða hafa í þetta sinn". Alþ. bók 1662, Nr. 6.

[1]) „Um Supplikazíu þeirra fyrir Jökli vestur, að þeir afsegja útlenzka menn fyrir sýslumenn, var upplesin í lögrèttu, því þeir vilja halda sig eptir gömlu Íslendíngasamþykt. Svara báðir lögmenn svo til, sem og lögrèttan, að þeir vilja að allir menn haldi sig eptir íslenzkra laga fríheitum". Alþ. bók 1662, Nr. 30.

kort derfra, hvor Hyldingseden blev aflagt den 28. Juli 1662, af ganske samme Indhold som den norske, uden at nævne „Souverainitet og absolut Regjering" i mindste Maade[1]. Men efter Edsaflæggelsen kom Henrik Bjelke frem med et Document, som han havde medbragt fra Kjöbenhavn, reenskrevet paa Pergament og paa Dansk, med Anmodning om, at enhver af Embedsmændene og de Deputerede vilde underskrive samme. Dette Document var en Souverainitets-Akt for Islands Vedkommende, lydende omtrent som den de norske Stænder havde underskrevet den 7. August 1661, (dog ingenlunde betegnende Island som en Deel af Kongeriget Norge). De fleste af de islandske Deputerede have udentvivl ikke forstaaet dette Document, med da det blev forklaret for dem, at de skulde opgive alle deres „Privilegier og Friheder" i Kongens Haand, bleve de Fleste saa bange, at de ikke vilde underskrive. Bjelke udviklede da for dem, at denne Underskrift havde ingenlunde den Hensigt at fratage det islandske Folk dets Ret, det var kun for Forms Skyld, og der paatænktes i Virkeligheden ingen Forandring i Landets Stilling, hverken i Henseende til Lovgivning, Indretninger eller Andet. De kunde trygt forlade dem paa Kongen. De gave da tilsidst efter, med den Erklæring, at de ventede af Kongen Opfyldelsen af de Forsikkringer som vare givne af Befalingsmanden paa Kongens Vegne[2], og underskreve i Henhold dertil Documentet. Det Hemmelig-

[1]) Edsformularen er trykt i Lovs. for Isl. I, 273.

[2]) „Da blev der aflagt Troskabseed til Kong Frederik og alt hans Afkom i Mand og Qvindelinie . . . . . dog bad Islænderne tillige Kongen at de maatte beholde deres gamle Landslove, og sagde at de ventede det. — (Var Friðriki konúngi svarinn trúnaðr ok öllum afkomendum hans í karllegg og kvennlegg.. þó báðu Íslendíngar þarhjá konúng, at halda mætti landslögum sínum fornum, ok kváðust vænta þess".) Espólín, Íslands Árbækr VII, 32.

hedsfulde ved denne hele Fremgangsmaade viser sig endvidere deri, at Documentet ikke er indfört i Althingsbogen Aaret efter, saa at det ikke synes at være blevet i dets Heelhed bekjendt i Island förend længe efter[1].

Saaledes er den arvelige Enevoldsregjering indfört i Island. Man har haft endeel at udsætte paa den Form, hvorunder den er indfört i Danmark og Norge, men jeg troer ganske vist, at Enhver vil finde andnu svagere Sider ved Formen for dens Indförelse i Island. Jeg troer ikke engang at den lader sig bruge til derpaa at opföre nogen retlig Fordring, eller retlig Beviisförelse, og at den kun kan være brugelig til hvad den hidtil har tjent til, nemlig at grunde derpaa en faktisk Tilstand, som Intet andet har at paaberaabe end sin egen Existents, og den Magt, som til hver Tid kan reise eller opretholde status quo. Sæt endog, hvad dog vistnok meget maa betvivles, at man kan være berettiget til at fraskrive sig og sine Efterkommere al lovlig Ret, saa maatte der dog, naar Nogle skulde underskrive paa Alles Vegne, være et Beviis tilstede, at disse havde vidst hvortil de gave Fuldmagt, og at de virkelig havde givet Fuldmagt til en slig Forskrivning. Men her er netop Beviis for det Modsatte. Det er aabenbart, at Islænderne have netop aflagt Arvehyldingseden i den Mening, derved at sikkre sine til den Dag vedligeholdte politiske Rettigheder og vinde de tabte. De have underskrevet Souverainitets-Akten enten uden Fuldmagt ad hoc, og derfor uden Gyldighed, eller ogsaa i god Tro til deres Konges Ord, og hans Commissairs Forsikkringer, som Alle kjendte, og Alle kunde have

[1]) Magnus Ketilsson har ladet det trykke efter Biskop Hannes Finnssons Samling, men denne havde taget sin Afskrift i Kjöbenhavn henved 1760 efter Cancelliets „Norske Register"; det Exemplar paa Islandsk, som M. Ket. forefandt, har maaskee ogsaa været fra samme Kilde.

Anledning til at stole paa, i den Tillid, at ved Kongens uindskrænkede Magt vilde deres gamle Forenings-Akt, deres Love, deres communale Frihed, deres Indretninger, deres Sprog og Nationalitet være bedst sikkrede.

Men lad os endog et Öieblik antage, at den hele Akt er retlig gyldig, og at der hverken fra Formens eller Indholdets Side er Noget retlig paa den at udsætte. Saa stiller Forholdet sig saaledes: Danmark, Norge, Island aflægge hvert for sig en ligelydende Eed til Kronen, og overdrage hvert for sig Kongen en absolut Magt. Derved stille de sig alle tre i det samme Forhold til Kongen, men deres Forhold indbyrdes staaer derfor uforandret. Naar deres Forhold til Kongen oplöses eller forandres f. Ex. ved Enevældets Opgivelse, saa kan ikke det sideordnede Forhold forandres, eller det ene Land tabe sin Ret ligeoverfor det andet, men det oprindelige Forhold maa indtræde paa ny, eller en ny Overeenskomst bringes til veie.

Af disse Grunde kan jeg ikke skjönne, at noget nyt Forhold mellem Kronen og Island, ligesaa lidt som imellem Norge eller Danmark og Island, retlig er opstaaet ved Hyldings-Akten 1662, eller ved den derpaa (og de andre ligelydende Akter fra Danmark og Norge) stöttede Kongelov, og jeg troer derfor med den islandske Comité, at man ikke kan nöies med, som Ministeriet i 1851 gjorde, at söge den sidste Retsbasis for Forholdet imellem Danmark og Island i Kongeloven, eller Hyldings-Reverset 1662, men at den maa söges i den förste Overeenskomst med Norge; og heri forekommer det mig at den ærede Forf. tildeels giver denne Comité Ret. Kongelovens Art. XIX kan desuden ikke paaberaabes som Beviis i denne Retning, da den aldeles ikke tilsigter at bestemme noget om Statsdelenes Retsforhold til Kronen, meget mindre Fastsættelsen af nogetsomhelst Forhold mellem Statens Dele indbyrdes, men selv til-

kjendegiver tydelig at den kun vil forebygge Statens Deling i Familien; derfor befaler den, at disse Statsdele, som ere under Kongelovens Omraade, aldrig skulle deles, saaledes at nogen Prinds eller Prindsesse af Blodet fik noget Land eller Landsdeel eller sligt til Raadighed, men de „skulle bie indtil Raden kommer til dem" at arve det Hele, og imidlertid nöies med den dem af Kongen bestemte Appanage[1]. Enhver indseer let, at herved ikke er bestemt Noget om, „at Island er en Deel af Riget". Island var en Deel af Riget, det vil sige af de under Kongens Scepter staaende Lande; derom behövedes altsaa ingen Bestemmelse. Der bestemmes kun, at hverken Island eller nogen anden Statsdeel maa forlenes bort til en Prinds eller Prindsesse. Derimod indeholder hverken denne eller nogen anden Artikel i Kongeloven Nogetsomhelst, hvorved Forholdet imellem Island og de andre Statsdele, navnlig Danmark eller Norge, bestemmes eller forandres.

[1]) Kongel. Art. XIX: „Og efterdi Fornuften og den daglige Forfarenhed noksommeligen lærer, at een samlet og sammenknyttet Magt er langt stærkere og af större Kraft og Fynd end den, som er adskilt og adspred, og jo större Vælde og Herredömme een Herre og Konge besidder, jo tryggere lever han og hans Undersaatter for alle udvortes Fjenders Anfald; da ville Vi ogsaa, at disse Vore Arve-Kongeriger Danmark og Norge, samt alle de dertil hörende Provincier og Lande, Öer, Fæstninger, kongelige Herligheder og Rettigheder, Klenodier, Penge og alle andre Mobilier, Krigsmagt og Rustning baade til Lands og Vands, saavel som ogsaa Alt, hvis Vi nu med sær Eieres Ret besidde, eller herefter enten af Os eller Vores Efterkommere med Sværdet vindes, eller ved Arv og nogen anden lovlig Titel og Middel forhverves kan, Altsammen, Intet undertaget, skal uskiftet og udeelt være og blive under een Danmarks og Norges Enevolds-Arvekonge; de andre Prindser og Prindsesser af Blodet lade sig nöie med Haabet, og bie indtil Raden omsider kommer til dennem og deres Linier, een efter anden."

Den ærede Forf.s Bemærkning (S. 32), at alle Souverainitets-Akterne egentlig ere een og samme Akt i flere Exemplarer, er, som det synes, taget efter ældre danske Forfattere, som ikke have kjendt selve Documenterne. Men nu er det bekjendt nok, at det norske Document er meget forskjelligt fra det danske, og det islandske igjen saa forskjelligt fra det norske, at deraf tydelig kan sees, at Island ikke er betragtet som en Deel af Norge, men som et Land for sig. Det er ogsaa ganske tydeligt, at man ved Forfattelsen af Patentet 1709 har antaget, at der paa Island var foregaaet en virkelig særskilt Hylding, hvorimod man kun har anseet Hyldingen paa Bornholm (der jo ogsaa foregik særskilt, men som dog ikke anföres som særskilt ved Siden af de andre) som en Fortsættelse eller et Led af den danske Hylding. Men dertil kommer fremdeles den af Islænderne fremsatte Reservation, der giver Souverainitets-Akten med Hensyn til dette Land et ganske særegent Præg, thi man kjender ikke til, saavidt mig bekjendt, at noget Sligt er foregaaet ved de andre Hyldinger.

Jeg skal nu saa kort som muligt söge at eftervise, hvilken Virkning Enevolds-Arveregjeringen i denne Periode har udövet paa Islands Forhold, og hvorledes disse efterhaanden have udviklet sig; dette finder jeg mig saa meget mere foranlediget til, som den ærede Forfatter öiensynlig er gaaet meget lettere over denne Periode end de foregaaende.

Det er et interessant, og i Henseende til hvad jeg her har berettet om Souverainitetens Indförelse paa Island meget betydningsfuldt Faktum, at Islands hele Regjering, saavel Lovgivning som Administration, staaer aldeles uforandret efter Souverainitetens Indförelse i over 20 Aar. Indretningen af Regjerings-Collegierne berörte slet ikke Island, men dets Sager gik ligesom forhen igjennem Befalingsmanden, og kun deres Expedition tildeels igjennem

Cancelliet, hvorimod Rentekammeret i al denne Tid Intet har med islandske Sagers Bestyrelse at gjöre. Den islandske Lovgivning stod uforandret, og der föiedes ingen Foranstaltning til at forberede nogen Forandring deri, uagtet al den betydelige Virksomhed, som udvikledes for at omdanne de danske og norske Love. Een eneste almindelig Forordning, (om Medicis og Apothekere 4. Dec. 1672) som fra denne Tid har faaet Gyldighed i Island, er först indfört der 100 Aar senere (1773). Althinget udövede den samme Virksomhed og Autoritet paa samme Maade og i samme Omfang som för. Höiesteret blev oprettet, og fik sin Instruction 14. Febr. 1661, men ligesom deri ikke med eet Ord beröres islandske Sager[1], saaledes vides ingen islandske Sager i en rum Tid at være behandlede for denne Ret. Administrationen gik ganske som för igjennem Befalingsmanden, Laugmændene bleve valgte af Althinget ligesom för[2], og deres Valg derpaa stadfæstet af Kongen, ligeledes bleve Sysselmænd og Administratorer over de gamle Klostergodser beskikkede af Befalingsmanden. — Christian den Femtes Hylding, som foregik 1670, gjorde heri ingen Forandring. Her er derfor ikke let tænkeligt Andet, end at Henrik Bjelke har berettet Kong Frederik den Tredie den sande Sammenhæng med den islandske Hylding 1662, og at Kongen har besluttet at tage Hensyn til den der fremsatte Reservation, men at denne

[1]) I denne Instruction nævnes heller ikke norske Sager. Den 1670 oprettede Ober-Hofret for Norge var i Begyndelsen överste Domstol for dette Rige; i Instructionen for den danske Höiesteret 1690 omtales först norske Sager, og omtrent fra den Tid blev ogsaa denne Ret överste Domstol for norske Sager.

[2]) Sigurður Björnsson 1677 (Espól. Árb. VII, 88), Magnús Jónsson 1679 (sst. 92); 16. April 1695 beskikkes förste Gang Lauritz Gottrup (Dansk) til Laugmand umiddelbart af Kongen uden forudgaaet Valg, hvilket blev anseet for „noget ganske Nyt" („þótti þat nýlunda". Espól. Árb. VIII, 47).

derefter i Tidens Löb er bleven enten tilsidesat eller forglemt af Kronen og dens Raadgivere. Jeg indseer nu ikke at Reservationen derved har tabt dens retlige Betydning, da den engang er formelig modtaget paa Kronens Vegne, og aldrig tilbagekaldt af Islænderne, det forekommer mig tvertimod, at det herved er gjort indlysende, at det trænger til et yderligere Beviis end Patentet af 1709 (som iövrigt aldrig har været publieeret i Island, eller bragt til Folkets Kundskab paa sædvanlig Maade), at Kong Frederik den Tredie virkelig har paatænkt at inddrage Island under Kongelovens Omraade. — Man seer da saaledes, at allerede Grundlaget for Islands hele politiske Stilling og Forhold til Rigerne efter 1662 er i det mindste heel omtvisteligt, og det forekommer mig, at man endogsaa ved de her fremsatte uimodsigelige Kjendsgjerninger erholder en bedre Forklaring af at Island ikke nævnes i Kongeloven, ligesaa lidt som de andre Statsdele, der stode udenfor samme, end den som den ærede Forf. giver.

I denne Tid forekommer endnu et Faktum, der tydelig erindrer om den gamle Forenings-Akt fra 1262. — En Mand fra Island, ved Navn Jon Eggertsson, havde forebragt adskillige Klagepunkter om flere af Landets höiere Embedsmænd, deriblandt Laugmændene. Da han havde forebragt Kongen, at ingen Domstol i Island kunde betroes at dömme i Sagen, fik han bevirket i Aaret 1682, at flere af de anklagede Mænd, navnlig begge Laugmændene, bleve indstævnede for Kongen og Höiesteret i Danmark. Men efter Indhentelsen af en nærmere Underretning udkom Reskr. 18. Mai 1683, hvori det hedder, at „efterdi samme Sager, efter Landets Privilegier, ikke forhen til Althinget ere bleven afhandlede", skulde Landfogden paa Amtmandens Vegne, „efter fornævnte Privilegiers Anledning", foretage Sagerne först i Overretten, uagtet de nævnte Höiesterets-Stævninger,

og paadömme dem, „saavidt Lov og Ret er gemæs og I for Os og Vores Höiesteret agter at ansvare". De her paaberaabte „Landets Privilegier" kunne ikke være nogen andre end den i Akten af 1262 indeholdte Artikel: at „Ingen maa stævnes ud af Landet, med mindre han bliver dömt ud af Landet af vore Mænd paa Althinget", og det er ligeledes tydeligt, at Kongen og Höiesteret træder i Stedet for det ældre: „Kongen med de bedste Mænds Raad", eller senere „Kongen og Rigsraadet". Sagen blev derpaa dömt i Overretten i Island, men kom ikke for Höiesteret, da Overretten fandt Sagen klar og Klageren selv undveg af Landet, men det anförte Reskript gjör det som det synes utvivlsomt, at det endnu 1683 ikke har været Kronens Hensigt at forandre disse gamle Forhold, men meget mere at respectere dem, overeensstemmende med Islændernes Reservation og Begjæringer.

I Aaret 1683 og derefter indtraadte den Forandring, at der först blev ansat en Landfoged (5. Mai 1683; Rentek. Instr. 16. Mai s. A.), derefter en Stiftbefalingsmand (26. Januar 1684) og tilsidst en Amtmand (21. April 1688; Instr. 5. Mai s. A.). Blandt disse Embedsmænd fik Landfogden Opsyn over hele Oppebörselen, Administrationen af de offentlige Godser, Opsyn over de kongelige Fiskerier m. m. under Rentekammerets Overbestyrelse; under Amtmanden sorterede derimod fornemmelig hele Retsvæsenet, især det civile, og de administrative Sager som ikke hörte under Landfogden. Stiftbefalingsmanden endelig skulde have Overopsyn med Landets hele Bestyrelse, især med Hensyn til de geistlige Sager og den geistlige Jurisdiction. Cancelliet og Rentekammeret udgjorde Mellemledet imellem disse Embedsmænd, hvis Virkekreds i denne Tid dog i mange Punkter var temmelig uklar, og Kongen, skjöndt Stiftbefalingsmanden synes i flere Sager at have gjort direkte Indstillinger til

Kongen, ligesom i den forrige Tid, og enten selv at have direkte communiceret de Vedkommende Kongens Resolutioner, eller foranlediget dem communicerede igjennem Collegierne, da denne Embedsmand i lang Tid havde sit stadige Ophold i Kjöbenhavn. Dette Forhold bestod temmelig uforandret til 1770, da Landet blev deelt i to Amter og der beskikkedes en Stiftamtmand (15. Mai 1770) med Forpligtelse at tage fast Ophold i Island, samt tillige at overtage som Amtmand Bestyrelsen af Sönder- og Vester-Amt, hvorimod den anden Amtmand overtog Bestyrelsen af Nord- og Öster-Amt. Senere (6. Juni 1787) ansattes en særskilt Amtmand i Vester-Amtet, og fra den Tid har kun Amtmands-Embedet i Sönder Amtet været forenet med Stiftamtmands-Embedet. Amtsinddelingen i Danmark og Norge foregik, som bekjendt, til ganske andre Tider.

De islandske Sagers Bestyrelse i Collegierne har siden 1688 undergaaet ikke faa Forandringer, der tillige ere interessante forsaavidt, som de afgive et Bidrag til at vise, hvorledes Islands Stilling i det Hele har været betragtet fra Regjeringens Side. I Cancelliet ere de islandske Sager indtil 1771 henförte til de norske Registranter, og forsaavidt betragtede som en Branche af de norske Sager. 1771 blev Cancelliet inddeelt i fire Departementer, hvoraf de to förste indbefattede de egentlige danske Lande, det tredie „alene de som angaaer vort Rige Norge", og det fjerde „eller Colonie-Departementet — alene de Sager som vedkommer Island, Grönland og Colonierne i de andre Verdens Parter", m. v. — Dette bestod fra 1. Mai 1771 til ult. Febr. 1773. Derefter kom Sagerne tilbage paa den ældre Fod, indtil Collegiet paa ny blev inddeelt i Departementer i Aaret 1800, da de islandske civile Sager fornemmelig kom til at höre under det norske Justits-Departement, indtil Rigernes Adskillelse i 1814. Fra den Tid bleve de islandske Sager

fordeelte som de danske, efter deres Gjenstand, mellem Collegiets Departementer. — Under Rentekammeret vare de islandske Sager henlagte til det „throndhjemske og islandske Comptoir", eller, som det vel egentlig kaldtes, „Throndhjems Stifts samt Islands og Færöernes Distrikts Comptoir", som det synes uafbrudt fra 1683 til 1765; i dette Aar blev det „bergenske Comptoir" forenet dermed. 1769 henlægges de islandske Sager herfra til det „Sjællandske Stifts Comptoir". 1771 henlægges de ved Cabinets-Ordre 6. Juni derfra til det norske Kammer „for Kongeriget Norge og Island", og der oprettedes da paa ny et „throndhjemsk og islandsk Comptoir", hvortil endnu föiedes det bergenske. Men dette varede kun til 1773, da Reskript 6. Mai befaler: at „Vore Öer og Lande Island, Færöe og Grönland skulle henlægges under det 1760 oprettede General-Toldkammer, „paa samme Maade som Vore amerikanske Öer"; der blev da samme Aar (kgl. Res. 1. Juni) oprettet et „Islands, Færöernes og Grönlands Comptoir" under dette Collegium, som bestod indtil 1781, da Reskr. 28. April igjen giver disse Sager tilbage til Rentekammeret „for adskillige Aarsagers Skyld". Endnu engang henlægges de islandske Sager, tilligemed de færöeske og finmarkske, til „throndhjemske Comptoir", dog saaledes, at de islandske Regnskaber Aaret efter overföres til „söndenfjeldske Comptoir", og i samme Aar omtales endog som oprettet et eget „islandsk Comptoir". Dette omfattende Comptoir bærer i Aaret 1802 den 1. October Navn af „christiansandske, bergenske, islandske, finmarkske, færöeske og grönlandske Comptoir". Derefter forbleve de islandske Sager forenede med de norske indtil Rigernes Adskillelse, da et eget Comptoir oprettedes fra 1. Januar 1815 for Island, Færöerne, Grönland og Bornholm, hvorfra dog dette sidste senere blev adskilt. Det vil vistnok være vanskeligt heraf at danne sig et Begreb om, i

hvilket Forhold Island staaer til Staten, om det er en Deel af Danmark, eller af Norge, eller det er en Colonie, og den islandske Forsamlings Comité synes her atter at have Ret, naar den charakteriserer dette Forhold efter Souverainitetens Indförelse som en „Sammenblanding af den administrative Regjering", hvorpaa man ikke i og for sig kan bygge Noget med Hensyn til Islands statsretlige Forhold.

Dette oplyses ikke heller ved andre Udtalelser eller Betegnelser af Islands Stilling, som ere udgaaede fra Regjeringen i denne Periode. I adskillige Aktstykker forekommer Island som staaende udenfor Kongens „Riger og Lande", som f. Ex. i Traktat 15. Juni 1701 § 21 („Trafiquen i Hans kgl. Maj[ts] Riger og Lande skal blive fri og uhindret" m. v., jfr. § 17, hvor ved „Riger og Lande" kun kan forstaaes Danmark, Norge og Hertugdömmerne); eller Island staaer i Modsætning til Kongens „Stater", f. Ex. i Reglem. 2. Juli 1781 (Grönland, Island, Finmarken og Færöerne sammenstilles — „til Fordeel saavel for disse Lande selv (!) som for Vore Stater"); eller til Kongens „europæiske Stater", f. Ex. i Plak. 6. Juni 1787 (naar Fiskere gaae tilbage fra Island til „nogen Havn i Vore europæiske Stater"). Paa andre Steder findes Island ganske rigtigt sat parallelt med de andre Statsdele, f. Ex. i Reskr. 12. April 1717 („Vore Riger Danmark og Norge, samt Island"); Reskripterne 24. Marts 1731, 21. April 1747 og 7. Febr. 1766 („som i Danmark og Norge — tillige i Island"); Canc. Skriv. 9. Dec. 1786 („forholdes som hidtil i Island, og som det skeer i begge Rigerne"); Canc. Skriv. 16. Sept. 1797 („i Island — ligesom her i Danmark — og for Norge"); Resol. 12. Novbr. 1800 („Vore Riger Danmark og Norge, samt Island og Færöerne", jevnf. Reskr. 28. Novbr. 1800 og Canc. Circ. 29. Novbr. s. A.); Resol. 4. Decbr. 1801

(„Vore Kongeriger Danmark og Norge, samt i Vort Land Island"); For. 31. Mai 1805 („Overretterne i Danmark, Norge og Island") og paa mange flere Steder[1]. — Hertil kunne henföres Steder som Resol. 12. Juni 1717 („det maa saavel i Island som Danmark ved For. 20. Febr. 1717 forblive"), eller Plak. 7. Marts 1787 („Island eller Vore andre europæiske Stater"), eller Reskr. 22. Decbr. 1797 („For. for Vort Rige Norge 18. Juni 1723 skal være extenderet til Island"). Undertiden benævnes Island som „norsk Provinds" (Toldk. Skr. 20. Marts 1775 siger, at Island ved Extraskattens Paalæg i Aaret 1765 „er bleven anseet som norsk Provinds"), og i kgl. Resol. 9. Aug. 1786 er der gaaet ud fra at Island er en „Provinds". — Men samtidig dermed og meget senere betegnes Island som „Colonie", ikke alene derved, at det i alle Traktater med fremmede Stater, som det her vilde være for vidtlöftigt at anföre, enten ligefrem benævnes saaledes, eller og sættes i Classe dermed, men ogsaa i den indenlandske Expedition, samtidig med at dets Sager, som för bemærket, gaae under samme Behandling som de coloniale.

Saaledes hedder det ved Resol. 13. Juni 1787, at „Island skal ansees som Colonie i Henseende til fremmede

---

[1]) I Collegial-Tidenden og den Fogtmanske Samling anföres i den senere Deel af dette Tidsrum almindelige Reskripter og Cancellie-Circulairer „til begge Riger" eller „til Övrighederne i begge Riger" o. s. v., som tillige ere afgaaede til Island, og hvorved altsaa Island skulde være indbefattet under „begge Riger"; men dette hidrörer kun fra Unöiagtighed hos Udgiverne; thi paa Collegiets Concepter og endogsaa i Brevbögerne undlades det yderst sjælden at anföre særskilt naar Expeditionen eller Circulairet tillige er afgaaet til Island, og det underforstaaes der aldrig, eller saa godt som aldrig, under Udtrykket „begge Riger", hvilket nu vil blive detailleret oplyst i „Lovsamling for Island".

Nationer"; ved Reskr. 20. Juni 1794 bestemmes Auctions-Salair af islandske Retourvarer „lige med de vestindiske Colonie-Varer"; i For. 30. April 1806 om Over-Admiralitets-Retten henföres Island ligefrem under „Colonierne" (§ 14 i Forbindelse med § 13), og i Aarene 1820—1829 benævnes Island og Færöerne ganske almindelig som „Colonier", navnlig i hele den Correspondence som angaaer Udvidelsen af Love til de nævnte Lande[1]. Mærkelig nok skeer dog heri et Omslag 1830, saa at der allerede i Canc. Skrivelse 27. Juli 1830 anföres „Provindsen" Island i Modsætning til Colonierne, og efter den Tid synes Benævnelsen „Colonie" med Hensyn til Island at være bleven næsten ganske aflagt, undtagen i Traktater med fremmede Magter[2].

Skjöndt det saaledes er meget vanskeligt at sige, under hvilket statsretligt Begreb Island efter Regjeringens Anskuelse skulde have hört i dette Tidsrum, saa er det dog temmelig utvivlsomt, at Islænderne ikke hörte under de tre Cathegorier af Undersaatter, Danske, Norske og Holstenere, som nævnes i „Indfödsretten" 15. Januar 1776, men maa höre under den fjerde Cathegorie, som virkelig findes der, men som den ærede Forf. har forbigaaet, nemlig „hvem derved

---

[1]) Det vilde være for vidtlöftigt at anföre disse Canc. Skrivelsers Indhold, og jeg lader mig derfor nöie med at anföre nogle af dem, saasom: Canc. Skr. til Rentek. 3. Marts 1821; til Amtmændene i Island 16. Juni 1821; til Justitiarius i Landsoverretten i Island 16. Juni 1821; til Rentek. 16. Febr. 1822; Amtmænd. i Island 20. April 1822; til Rentek. 21. Juni 1823 og Amtmændene i Island 6. Sept. s. A.; til Rentek. 22. Mai 1824 og Amtmændene i Island 31. Juli s. A.; til Rentek. 29. Jan. 1825; til Samme 29. Marts og 24. Mai 1828; til Samme 10. Januar og 18. April 1829; til Samme, samt Landsoverretten i Island og Höiesteret den 26. Septbr. s. A.

[2]) jfr. dog Departementstidenden for 1854 Pag. 412 nederst.

lige agtes"; dette maa fölge ligefrem deraf, at Island i den Periode, hvori Indfödsretten er given, er af Regjeringen indbefattet under Colonierne.

Med Hensyn til Lovgivningen gjör den ærede Forf. den almindelige Bemærkning, at det her er „naturligviis det væsentlige, at Island var under den samme Lovgivningsmagt, som det övrige Rige, men derimod noget Ikke-væsentligt, at Island har beholdt sine ældre Love og senere erholdt særegne Love". Denne Bemærkning kan dog, som det forekommer mig, ingenlunde i sin Almindelighed gjelde som begrundet. Om end to Lande staae under den samme absolute Konge, som i Principet antages at have hele Lovgivningsmagten i Hænder, maa den særegne Lovgivning ansees som et af de allerværsentligste Momenter i Landenes statsretlige Forhold, thi saalænge den absolute Konge finder det rigtigt og passende, at hvert af de ham underlagte Lande beholder sin særegne Lovgivning, saa maa denne særegne Lovgivning naturligviis altid være historisk og statsretlig begrundet i de foregaaende politiske og nationale Forhold og Tilstande, og saaledes danne et fuldkommen retligt Grundlag for en vis Selvstændighed, eller Ligestilling med andre Statsdele, der ogsaa have deres særegne Love. Det viser sig ogsaa, at Islands Selvtændighed i denne Branche staaer renest, deels fordi man der fandt Forholdene mest rene for sig, deels fordi Islænderne selv der kunde udöve en vis Control, hvad de ikke kunde med Hensyn til Regjeringens egne Arrangements, Traktater med fremmede Magter o. s. v., da de ikke engang kjendte disse Foranstaltninger eller Aktstykker af Navn, meget mindre havde nogen Deel deri.

Det er da med Hensyn til Lovgivningen i dette Tidsrum det væsentligste Moment, at den islandske Lovbog Jonsbogen vedblev at være gjeldende som Landets Hovedlov, og Islands Lovgivning havde saaledes en anden Grund-

vold end Lovgivningen for Danmark og Norge[1]. Jeg har för bemærket, at i den sidste Deel af forrige Tidsrum var Althingets Andeel i de af Kongen givne Love for störste Delen indskrænket til at höre dem forkyndte, eller til Publicationen; denne Form har ogsaa været erkjendt i dette Tidsrum, saavel af Retterne som af Regjeringen, og stedse iagttaget som en Hovedregel. Af denne Grund er Publicationen med Hensyn til Islands Lovgivning af störste Vigtighed, selv efter Althingets Ophör 1800, da den islandske Landsoverret fik det Hverv, at paasee Publicationen, og Bekjendtgjörelsen af de for Island gjeldende Love. Om Publicationens Vigtighed med Hensyn til den islandske Lovgivning har Regjeringen flere Gange klart udtalt sig; saaledes hedder det i Canc. Skriv. angaaende Arvegangsmaaden i Island 3. Septbr. 1768[2]: at „en Forordn. eller Lov ikke kan gjelde og forbinde til Efterlevelse uden fra den Tid af at den publiceres". Lignende Princip findes i Toldk. Skriv. 22. Marts 1777, Instruction 19. Juni 1783, kgl. Resol. 23. Febr. 1784 og Rentek. Skrivv. 30. Januar 1787, 11. Aug. s. A. og 27. Mai 1789[3]. Rentek. Skriv. 5. Juni 1790 svarer paa en Embedsmands Forespörgsel, at det

---

[1]) I Canc. Skriv. til Rentek. 30. Mai 1820 bemærkes, at Island „baade ved andre Hovedlove, og ved en ganske anden physisk og borgerlig Forfatning adskiller sig fra det egentlige Danmark". — I Sagen om den paatænkte Forandring af Jonsbogen 1826 indrömmer Cancelliet, at: „Jonsbogen er en i Island gjeldende Lov, og, naar man skulde holde sig til de almindelige og udtrykkelige Normer, som desangaaende i Lovgivningen ere foreskrevne, maatte den vel endog ansees for Landets Hovedlov".

[2]) Lovsamling for Island III, 623-624.

[3]) Jeg skal engang for alle bemærke, at jeg allevegne kun bygger paa Aktstykker, som udtrykkelig nævne Island, eller ere stilede direkte til Landets Embedsmænd.

norske Sportelreglement „ikke kan være gjeldende i Island, som ikke der publieeret". Det har ligeledes i dette og flere Tilfælde været erkjendt, at dansk eller norsk Lovgivning maatte ved udtrykkelige Lovbud være udvidede til Island, for at kunne ansees gjeldende der i Landet; saaledes hedder det i Canc. Skriv. 19. Septbr. 1801, at „da Norske L. 5—4 ikke ved nogen Lov er indfört i Island, saa bör Kong Magni Lagabæters Jonsbog i denne Materie blive at fölge". Herpaa kunde, om fornödent, anföres flere Exempler. Det maa derfor ansees som Misbrug, undertiden foranlediget ved Embedsmænds Vilkaarlighed, undertiden ved Mangel paa Kjendskab til Lovene, naar man, som Tilfældet er i Island, seer flere danske og norske Forordninger anvendte iflæng i Praxis efter Vedkommendes Forgodtbefindende, uden at de nogensinde ere formelig publieerede, eller af Lovgiveren bestemte til Island. Imidlertid skal jeg ogsaa her tage Hensyn til disse, for at give Læseren saa meget klarere Begreb om, hvormeget særegent der findes i Lovgivningen for Island naar man nöiere undersöger dette Forhold.

Med Hensyn til Kirkelovene var det för bemærket, at den norske Ordinants fra 1607 var bleven indfört i Island 1622. „Danmarks og Norges Kirke-Ritual" 25. Juli 1685[1] er derimod aldrig bleven indfört der anderledes end deelviis ved Praxis, samt ved Oversættelser og Bearbeidelser i de paa Islandsk udgivne Psalmeböger og Alterböger. — Norske Lovs anden Bog er det aldrig engang faldet Regjeringen ind at indföre, men kun at befale at den skulde benyttes ved Udarbeidelsen af den paatænkte nye islandske Lovbog, og senere at benytte den som Udgangspunkt for Bestemmelser i den islandske geistlige Ret, dog alt med

[1]) Lovs. for Isl. 1, 442; jevnf. Reskripterne om Udarbeidelse af et særskilt Ritual for Island af 1719, 1721, 1727, 1728 o.s.v.

Modificationer efter Landets ældre Love og Sædvaner. Om Præsternes Kaldelse bestaae særegne Regler for Island; ligeledes om de geistlige Domstole, Kirkernes Bestyrelse og Regnskabsvæsen, den geistlige Godsbestyrelse m. v. Med Hensyn til de enkelte Lovbud bekræfter det sig ligeledes, at ingen Forordn. er bleven anseet som Lovbud for Island fordi den er Lov for Danmark eller Norge, men den har været indfört særskilt for at være gjeldende. Saaledes er den almindelige For. 12. Marts 1735 om Sabbathens Helligholdelse ikke indfört paa Island, men en særegen For. derom for Island udgivet 29. Mai 1744. For. 13. Januar 1736 om Confirmationen er paabudt ved Reskr. 1741, men aldrig publiceret og saaledes ikke traadt i Kraft, da et Reskript har ordnet denne Sag for Islands Vedkommende (29. Mai 1744). Reskr. 8. Decbr. 1741 om Geistliges Suspension er först indfört i Island ved Reskr. 5. Mai 1779 („at det for Geistligheden i Vore Riger Danmark og Norge under 8. Decbr. 1741 ergangne Reskr. ligeledes herefter skal strække sig til bemeldte Island"). For. 25. Mai 1759 om Confirmationen er först bleven gjeldende i Island 1781 ved at være publiceret, „da Præsterne undskylde sig med at For. ikke der var publiceret" (Canc. Skr. 26. Mai 1781). Paa samme Maade vil man finde, at ethvert Lovbud, större eller mindre, er kun blevet gjeldende ifölge særegen Publication eller særegne Befalinger til Island, men ingensinde, uden maaskee i enkelte Punkter ved en uberettiget Praxis, som en Selvfölge af at disse Love vare udgivne for Danmark og Norge, eller for et af disse Riger.

Med Hensyn til andre Lovgivningsbrancher kan det samme Forhold eftervises, men da „Lovsamling for Island" vil give dertil tilstrækkelige Data i denne Henseende, finder jeg det overflödigt her at gaae i yderligere Detail. Kun skal jeg bemærke, at af de ikke faa almindelige Forordnin-

ger, som findes i denne Samling uagtet de ikke ere publicerede, maa man ikke slutte at de derfor skulde være, eller efter Udgivernes Mening ansees for gjeldende, men de ere optagne fordi man vidste at flere af dem ere enten komne til Anvendelse ved Embedsmændenes Praxis, eller de oplyse og fuldstændiggjöre de gjeldende Love, hvorfor Udgiverne troede det rigtigt at optage dem, og tillige levere de Oplysninger, hvoraf enhver Lovkyndig kunde udlede, om de med Föie maatte ansees som gjeldende for Island eller ikke.

Regjeringens Principer med Hensyn til den islandske Lovgivning yttre sig paa det tydeligste i de Befalinger og Instructioner, som angaae den i saa lang Tid paatænkte men aldrig til fuldstændig Udförelse komne Udarbeidelse af en islandsk Lovbog. Det faldt ikke Regjeringen ind, at indföre Norske eller Danske Lov paa Island, da disse Lovböger vare færdige, fordi Island havde en særegen Lovbog, særegen Retsudvikling og særegne Retsinstitutioner, som krævede Hensyn. Paa Færöerne endogsaa blev derimod som det synes Norske Lov uden videre indfört ved Reskr. 12. Mai 1688, da Færöerne i det Hele havde haft Love tilfælles med Norge. I det samme Aar bleve de islandske Laugmænd og Biskopper beordrede til at udarbeide en ny islandsk Lovbog, „allermest mulig" efter Norske Lov, „men hvis i bemeldte islandske Lov findes af den Beskaffenhed: ei efter den norske Lov at kunne forandres", da skulde det forfattes „efter den islandske Skik og Sædvane". Ved Reskr. 24. Marts 1705 blev efter Amtmandens Forestilling det förste Skridt gjort til at indföre Rettergangsformer efter Norske Lov, og uagtet Laugmanden Paul Vidalins Modstand blev det gjennemfört i de fölgende Aar. Da det gik i Langdrag med den nye Lovbogs Udarbeidelse, befalede Reskr. 2. Mai 1732, at indtil den nye Lov bliver færdig, skulde „i Alt fölges den gamle Lov og Retterböder, eller

til Landet udgangne Forordninger, undtagen forsaavidt Formaliteten og Processernes Maade angaaer", hvormed skulde forholdes indtil videre efter „Norske Lovs Indhold"; Reskr. 19. Febr. 1734 bestemte fremdeles, at i criminelle Sager skulde de forrige Love og Anordninger gjælde, navnlig Storedommen, „men i Drabs- og Tyvssager skal, i Henseende til den Forskjel der findes imellem den islandske og disse Tiders Love, den norske Lov fölges, indtil den nye islandske Lov bliver færdig og af Kongen approberet". Det er vistnok at beklage, at disse Bud have givet Anledning til megen Uvished og Vaklen i den islandske Ret, og banet Vei for mangen Vilkaarlighed, men det er dog i alt Fald indlysende, at Kongen her gaaer ud fra et islandsk Grundlag for den hele Ret, fra hvilket Grundlag ikke skal viges uden hvor fuld Nödvendighed findes at være tilstede. Instruction 16. Mai 1760 holder maaskee i en endnu höiere Grad paa dette islandske Grundlag; der siges, at de til Island udgangne Forordninger ere skrevne i det danske Sprog, og saaledes uforstaaelige for de fleste af Landets Indbyggere, saavel som og i mange Poster byggede paa adskillige og stridige Grunde; derfor skulde Vicelaugmand Jon Olafsson nu udarbeide en ny Lovbog for Island, i nu brugelig islandsk Sprog, og derved lægge Jonsbogen til Grund, sammenligne dens Haandskrifter, ligeledes benytte de norske Love, som ogsaa Graagaasen, „om ikke noget bedre der findes end i Jonsbogen", og hele den senere Lovgivning som var „oversendt til Island", og danne det hele efter den norske Lov, „saavidt den ikke strider imod Landets og Folkets Natur, eller mod vedtagen Skik og Brug".

Lovsproget med Hensyn til Island kommer ogsaa her i Betragtning. Fra Regjeringens Side anvendtes der længe,

som ovenbemærket, ikke andet Sprog end Dansk, uden Tvivl ikke af Princip, men fordi man ikke kunde andet. Imidlertid skulde den 1688 paatænkte nye islandske Lovs Grundtext være paa Islandsk. I Christian den Sjettes Tid begyndte Regjeringen, dengang efter Biskoppernes Foranstaltning, at sörge for, at de for Island bestemte Love skulde blive tilgængelige for det islandske Folk, og saaledes bleve alle de vigtige Forordninger for Island i Aarene 1741—1749 udgivne paa Islandsk. Reskript 30. April 1751 befaler, at en Lovsamling for Island „paa Dansk og Islandsk skal i Trykken udkomme". Den udförlige Instruction 16. Mai 1760 for den islandske Lovbogs Udarbeidelse befaler, at denne Lovbog skal skrives paa Islandsk. I Aaret 1770 og derefter ere ikke faa Forordninger, Plakater m. v. udkomne i islandsk Original, med Kongens og Collegiernes Underskrifter[1]. Den 26. Mai 1792 tilkjendegiver Cancelliet, at „da faa af Almuen (i Island) forstaae det danske Sprog" vil det lade „alle Lovgivninger, der fordre almindelig Kundskab og Efterlevelse, herefter blive trykte baade paa Dansk og Islandsk", og ved Landsoverrettens Stiftelse i Aaret 1800 paalægges det Retten (Canc. Skriv.

---

[1]) Jeg skal her anföre: Forordn. 15. Mai 1770 (gjennem Rentek.); For. 12. Mai 1772 (gjennem Finance-Collegium); Rentek. Plak. 27. April 1785; Plak. 18. Aug. 1786 (Rentek.); Anordn. 17. Nov. 1786 (Cancelliet); Rentek. Plak. 31. Mai 1788; Rentek. Plak. 13. Marts 1802; Rentek. Plak. 24. Marts 1802; Plak. 19. Sept. 1806 (Rentek.); Plak. 18. Aug. 1812 (Rentek.). Ligeledes som Oversættelser med Kongens og Collegiernes Underskrifter: Anordn. 1. April 1776 (Toldk.); For. 15. April 1776 (Toldk.); For. 30. Mai 1776 (Toldk.); For. 22. Juli 1791 (Canc.). — Som en Curiositet maa anföres For. 20. Marts 1815, hvor Titelen staaer foran paa Dansk og derunder paa Islandsk, Texten i to Spalter, den islandske foran, men Underskrifterne kun under den sidste Spalte.

2. Aug. 1800) „paa det enhver Mand i Island kan have fuldkommen Kundskab om Lovene", at oversætte og besörge trykt i det islandske Sprog saavel For. 11. Juli 1800 (om Landsoverretten), som enhver Anordning, der herefter udgives for Island, og de vigtigste af de ældre. Denne Foranstaltning bestod indtil For. 21. Decbr. 1831 gjorde deri Forandring, og det maa bemærkes, at disse Fakta ere saa meget mærkeligere, som det i de senere Aar er blevet anseet for etslags Separatisme fra Islændernes Side, at de have petitioneret om, at den islandske Text af de udkommende Love for Island maatte gives Authenticitet ved Underskrifter, uagtet man til samme Tid har fundet dette ganske i sin Orden med Hensyn til de danske Undersaatter i Slesvig.

Althingets autonomiske Virksomhed vedblev endnu efter 1683, ligesom för, indtil henimod 1720[1]; det sidste mig bekjendte Aktstykke af det Slags er Vedtægt angaaende Husmænd, Lösgjængere m. v. 1722. Althingets Virksomhed i denne Henseende findes ikke at være ophört ved noget bestemt Skridt fra Regjeringens Side, men ligesom standset af sig selv, og man finder, at de höiere Embedsmænd og Collegierne have, efterhaanden i större Omfang, overtaget denne Virksomhed. Ved visse Leiligheder finder man endogsaa Spor til, at Cancelliet ikke gjerne har seet Amtmændene eller Stiftamtmanden gaae synderlig vidt i denne Retning.

Med Hensyn til Domsmagten, da bestod saavel Laugretten som Overretten (fra 1593) hele Tiden til Althingets Ophævelse, kun med en efterhaanden större og större Formindskelse af Personale. Overretten blev endog udtrykkelig stadfæstet ved Reskr. 19. April 1704. Denne Ret indtog samme Stilling som den norske Over-Hofret, der var Norges

[1]) De vigtigste Beslutninger ere anförte i „Lovsamling for Island".

höieste Domstol, men hvorfra dog Sager gik til Höiesteret i Kjöbenhavn (Canc. Skr. 4. Juni 1796). Imidlertid foraarsagede det en stor Forvirring i disse Institutioner, deels at den gamle Regel med Hensyn til Overrettens Præsidium ikke blev opretholdt, deels at Kongen oftere befalede Mænd som havde et ganske forskjelligt Hverv (f. Ex. Landeommissarierne), at tage Plads som Dommere i Overretten, hvorved meget ubehagelige Collisioner bleve uundgaaelige. Andre Uregelmæssigheder, f. Ex. Forbigaaelse af de lovlige Instantser ved særegne kongelige Bevillinger, Forrykkelse af de sædvanlige Værnething, ved i Handelssager at henlægge det til den ene Parts (Kjöbmandens) Opholdssted, o. s. v., skal jeg ikke her videre omtale. Til Höiesteret bleve Sagerne appellerede i Begyndelsen efter Ansögninger fra de tabende Parter, og derpaa erhvervede kongelige Bevillinger, men ligesom de efterhaanden udkomne Höiesterets Instructioner ikke nævne islandske Sager, saaledes er ingen Lov vedkommende Höiesteret publieeret i Island indtil For. 7. Juni 1760, og selv efter denne Tid hörer saadanne Loves Publication til Sjældenhederne.

Det forekommer mig saaledes klart, at Islands særegne Stilling er ogsaa i denne Periode anerkjendt, navnlig i Henseende til Lovgivning, Retsinstitutioner, Sprog m. v., og at de Afvigelser herfra, som have fundet Sted, navnlig med Hensyn til Forholdene til Udlandet og det Administrative i Regjeringen, ikke kunne betegnes anderledes end som Uregelmæssigheder, hvorpaa Intet kan bygges til Præjudiee for Island i statsretlig Henseende. At Islænderne ikke hævede sin Stemme derimod, som de dog ofte gjorde i Henseende til Handelen, har sin fuldgyldige Grund deels deri, at de manglede al Repræsentation hos Kronen, og derfor ikke kjendte, og ikke kunde kjende, hvad der foregik i en lang Afstand fra dem, og i lang Tid ikke var

Gjenstand for Offentlighed, deels i deres hele fortrykte Tilstand, som betog dem Kraft og Udsigt til at faae forandret hvad der saaledes foregik. Freds-Traktaten 14. Januar 1814 gik saaledes ganske forbi dem, og de havde i den Tid ikke engang noget Organ, hvorigjennem de havde kunnet yttre sig, selv om de havde önsket det. Men iövrigt synes det ogsaa indlysende, at denne Traktat hverken kunde tilsigte eller tilveiebringe noget nyt Forhold imellem Danmarks Krone og Landet, eller imellem det og Danmark; men dette Forhold maatte efter sin Natur forblive uforandret. Forövrigt kan det vistnok ikke ansees som tvivlsomt, at man i Traktaten er gaaet ud fra, at Island hörte til Norge, sandsynligviis, at slutte efter den daværende Regjerings Opfattelse i de udenlandske Statsakter, som Colonie, i Forening med Færöerne og Grönland.

IV. Tidsrummet fra Provindsialstændernes Indförelse til Nutiden.

Fremstillingen i den islandske Comitées Betænkning af Provindsialstændernes Oprettelse finder den ærede Forf. at være vel ikke bogstavelig urigtig, men dog at stille det Hele i et urigtigt Lys. Jeg troer at dette beroer paa en forskjellig Grundanskuelse, som hver for sig maa udvikles og stöttes ved Grunde og Beviser, förend man bestemt kan sige at den ene eller den anden er urigtig. Da jeg ikke af den ærede Forf.s Udvikling har kunnet overbevise mig om, at Comitéens Fremstilling er urigtig, men maa tvertimod ansee den for velgrundet, skal jeg tillade mig nogle Bemærkninger i den Anledning.

Ved Begyndelsen af dette Tidsrum (1830) hvilede hele Staten i Absolutismens Skjöd, og der var næppe Tanke, end sige Tale om Islands forfatningsmæssige Stilling i Staten. Vi have seet, at Island den ene Dag er kaldet „Provinds",

den anden Dag „Colonie" af selve Regjeringen, og det træffer sig da saaledes, at Cancelliet i Aaret 1830 er begyndt at kalde det med det förste Navn. Med Stænderinstitutionen indtraadte strax en politisk Dæmring, man blev opmærksom paa Statens Dele og disse bleve opmærksomme paa sig selv, og deres indbyrdes Forhold. Men i Begyndelsen var dette Forhold temmelig uklart, selv hos Regjeringen. Islands Deeltagelse i Stænder-Institutionen blev allerede strax sat under Discussion, og der fremkom Stemmer baade fra dansk og islandsk Side, som gjorde opmærksom paa de historiske og praktiske Grunde som talte for, at Island deels havde Fordring paa, deels ikke kunde have Nytte af andet end en Forsamling i Landet selv[1]. I den Forsamling, som forelöbig var sammenkaldt til at give Betænkning om den hele Plan, skulle de Mænd, som vare tilkaldte især med Hensyn til Islands paatænkte Deeltagelse (Moltke og Finn Magnusen) have yttret sig i samme Retning. Men Kongen havde dengang fast bestemt, at Island ikke kunde bevilges denne Rettighed, og derved maatte det jo blive. Jeg yttrede för, og troer ogsaa i det Foregaaende at have fremstillet temmelig tydelige Pröver paa, at endog Regjeringen ikke i denne Tid havde saa faste eller tydelige Forestillinger om Islands Forhold til de övrige Statsdele, som det havde været at önske, og jeg troer at et Par Fakta fra denne Tid herpaa ville yde et utvetydigt Beviis. I det 1832 trykte Udkast til Forordn. 15. Mai 1834 var det bestemt, at Island skulde have tre Repræsentanter i Forsamlingen for Östifterne, men

[1]) F. A. Holstein. De danske Provindsialstænders Væsen og Værd. 2. Opl. Kh. 1832. S. 18-19, jevnf. Anmeld. i Maanedsskr. for Literatur VII, 174; Jens Möllers Anmeld. af Sibberns Skrift „om Provindsialstænder i Danmark" i „Dansk Literaturtidende 1832. Nr. 6-9 (jevnf. Sibberns Skrift S. 89); Baldvin Einarsson, „om de danske Provindsialstænder med Hensyn til Island", jevnf. Dansk Literaturtid. 1832. Nr. 27-28.

Færöerne ingen; under den forelöbige Discussion blev dette forandret derhen, at Island mistede een af de det tiltænkte Repræsentanter, og denne blev lagt til Færöerne. Det hedder derfor i For. 15. Mai 1834 § 1: „de raadgivende Provindsialstænder for Sjællands, Fyens og Lollands-Falsters Stifter, samt for Island, saavel som Færöerne, til hvilke Vi ville have denne Indretning udvidet, skulle bestaae af fölgende, af bemeldte Provindsers Grundbesiddere udvalgte Medlemmer" o. s. v. — Her regnes altsaa Island og Færöerne med Provindser. Men i Traktaten med Österrig 12. Febr. 1834 (altsaa samme Aar) hedder det, at deri undtages „de danske Colonier, Grönland, Island og Færöerne deri indbegrebne; dog saaledes, at alle de Handels- og Skibsfarts-Fordele, som for Fremtiden maatte blive tilstaaede nogen anden Nation „i de danske Colonier eller paa Færöerne" ogsaa skulde tilstaaes österrigske Undersaatter. Her betegnes altsaa Island udtrykkelig som Colonie, medens Færöerne alene undtages fra dette Begreb[1]. Disse uimodsigelige Fakta gjöre det formentlig utvivlsomt, at den Islands Incorporation i Östifterne, som For. 28. Mai 1831 og 15. Mai 1834 bestemme, bærer i sig selv Præget af den absolute Monarchs momentane Villies-Yttring, men er ikke grundet paa historiske

[1]) Man opfandt iövrigt ved denne Tid (idetmindste finder jeg ikke Ordet hverken i Vidensk. Selsk. Ordbog eller i Molbechs Ordbog fra 1833) Ordet „Biland", som et samlet Udtryk for Island, Færöerne og Grönland, og som i den senere Tid har faaet megen Anvendelse. Cancelliet har endog sagt 1847, at „Bilandene ere ingensinde(!) blevne indbefattede under Benævnelsen Colonie" (Canc. Skr. 7. Sept. 1847). Til Sammenligning dermed kan anföres Depart. Tid. 1854, S. 412, hvor det hedder: „Skifterne paa Island, Færöerne og Grönland — — ere henlagte under det for disse Colonier oprettede særegne Departement under Indenrigsministeriet".

Forhold, eller et fra alle Sider anerkjendt Retsforhold, ligesaalidt som paa det anerkjendt Gavnlige i og for sig. Og dette momentane og interimistiske Forhold aabenbarer sig endnu mere derved, at det viste sig umuligt at tilveiebringe en til dette Öiemed svarende Valglov for Islands Vedkommende, men Kongen maatte selv paatage sig at udvælge de Deputerede for Island, og Bekostningerne ved deres Deeltagelse i den roeskildske Stænderforsamling afholdes af Kongens Kasse (Plak. 1. Juni 1836). Man sögte at böde herpaa ved den under 22. August 1838 beskikkede Forsamling af islandske Embedsmænd, som skulde sammentræde i Island selv for at dröfte Lovudkast og andre Island vedkommende Sager, men heller ikke dette viste sig som fyldestgjörende, og Kong Christian den Ottende, hvis sande kongelige Omhu og Retfærdighed mod Island yttrede sig paa saa mange Maader, bestemte sig derfor til at oprette en særegen raadgivende Forsamling for Island, under Althingets gamle Navn, og med en Henvisning til dette Things Organisation, hvilken i det mindste Mange önskede var bleven fuldstændigere benyttet, end man fandt at Vedkommende havde gjort.

Det islandske Althing blev saaledes oprettet ved For. 8. Marts 1843, og den midlertidige Foranstaltning med Hensyn til Islands Repræsentation i Östifternes Stænderforsamling ophörte. Jeg skjönner ikke rettere, end at Althinget var en de övrige Stænderforsamlinger sideordnet Institution. Det hedder, at det er oprettet for de Island „udelukkende" vedkommende Sager, men det er bekjendt, at dette Ord blev tilföiet paa de roeskildske Stænders Forlangende, da man af meget vidt dreven Forsigtighed önskede at forebygge, at Sager Danmark vedkommende kunde blive Althinget forelagte og derved opholdte. Men vi maae ogsaa erindre, at de danske og Hertugdömmernes Provindsialstænder efter Regjeringens Opfattelse stode i samme Stilling, og det er

bekjendt til hvilke Conflikter det förte, saavel med Regjeringen som med Hertugdömmernes Forsamlinger, da de danske Stænderforsamlinger begyndte at tage Sprogsagen i Slesvig o. s. v. under Discussion. Det var altsaa en Selvfölge, at „almindelige Love og Anordninger", som kun angik Danmark, ikke kunde forelægges for Althinget, da de ligesaa lidt bleve forelagte Hertugdömmernes Forsamlinger, ligesom ogsaa paa den anden Side, at de Love og Anordninger, som kun angik Island, ikke bleve forelagte de danske Stænderforsamlinger, ligesaa lidt som Hertugdömmernes. De Love og Foranstaltninger derimod, som ikke alene vedkom Island, men ogsaa ansaaes at have „umiddelbar Interesse for Danmark", bleve vistnok, som Forf. bemærker, at forelægge de danske Stænderforsamlinger, men de bleve ogsaa, — og det undrer mig at Forf. forbigaaer dette — at forelægge baade Slesvigs og Holstens Stænderforsamlinger. Og dette er netop et Hovedpunkt i Sagens Opfattelse, som den islandske Comité utvivlsomt har fremstillet rigtigere end den ærede Forf., idet han ganske forbigaaer Hertugdömmernes Forsamlinger, og holder sig alene til de danske.

Reskr. 28. Januar 1848 er det næste Moment, som her kommer i Betragtning, thi skjöndt den ved dette Reskr. tilsigtede Forfatning ikke kom til Udförelse, er Reskriptet dog af Vigtighed for at vise den daværende Regjerings Opfatning af Statsdelenes Forhold. Her ere da, som bekjendt, de fire Stænderforsamlinger forenede, men Island og Lauenborg stillede udenfor, og saaledes see vi da her Island som en Statsdeel for sig, ikke hörende til Östifterne, ja ikke engang til Cyklus'en Danmark, Slesvig og Holsten, som siden dog er kaldt „Heelstat", men stillet i Linie med Lauenborg. — Er nu dette en mindre rigtig Opfattelse af

Regjeringen, end den samme Regjerings Opfattelse i For. 28. Mai 1831, der paa en Maade incorporerer Island i Östifterne? eller skulde det ikke vise sig klart, at begge ere Regjeringens temporaire Opfattelser af Forholdet, ligesom forhen dens Betegnelser af Islands Stilling: nu som norsk nu som dansk Provinds, nu som Colonie, nu som staaende udenfor Kongens Riger og Lande?

Ved Kundgjörelsen 4. April 1848 blev Situationen imidlertid forandret[1]. Kongen forkyndte derved Sin Beslutning, at indföre en constitutionel Regjering, og dette blev nærmere bestemt ved Patent 7. Juli s. A., som foreskrev Reglerne for Dannelsen af en Rigsforsamling, i hvilken Island skulde deeltage paa den Maade, at Kongen vilde udnævne 5 Medlemmer for dette Lands Vedkommende. Efterretningen herom kom til Island, og da man der gjerne hengav sig til den Tro, at Landets folkelige og frie Udvikling i alle Retninger nu vilde möde ikke alene ingen Modstand, men en Opmuntring og Understöttelse hos det nationale og constitutionelle Partie i Danmark, indgik man med en Petition til Kongen om: at en særegen islandsk Nationalforsamling, bygget paa en ligesaa frisindet Grundvold, og med samme Ret, som den danske, men sammenkaldt i Landet selv, maatte gives Leilighed til at forhandle deels om de Punkter i den paatænkte Ordning af Danmarks Forfatning, som umiddelbart vedkom Island, deels om Ordningen af denne Islands særegne Forsamling, forinden Kongen derom tog Bestemmelse. Reskript 23. Septembr. 1848 (forkyndt i Island paa Dansk og Islandsk ved Stiftamts Plakat 26. Oktbr. 1848) gav herpaa det Svar, som den ærede Forf. fuldstændig gjengiver, at uagtet Kongen efter de for-

[1]) en kort Fremstilling af Begivenhederne, og deres Virkninger med Hensyn til Island, fra April 1848 til April 1849 findes i Ný Fèlagsr. IX, S. 9—68.

haanden værende Omstændigheder havde maattet lade den Islænderne forholdsviis tilkommende Deeltagelse i Rigsforsamlingens Forhandlinger over Forfatningsværket fremtræde paa en anden Maade, end for Beboerne i de danske Provindser[1] bestemt, var det dog ikke Kongens Hensigt, at de Grundbestemmelser, der med Hensyn til Islands særegne Forhold maatte være nödvendige for at ordne denne Landsdeels forfatningsmæssige Stilling i Riget, skulde endeligen vedtages, förend efter at Islænderne i en egen Forsamling i Landet derover vare hörte, i hvilken Henseende det Fornödne skulde blive forelagt Althinget ved dets næste ordentlige Sammenkomst.

Ved Rigsforsamlingens Aabning blev Grundlovens Stilling navnlig til Slesvig og Island berört af Premierministeren. Med Hensyn til Island var det en som jeg troer eenstemmig Opfattelse af Forholdet hos de Mænd, der efter Kongens udtrykkelige Befaling deeltoge i Rigsforsamlingen for

---

[1]) Jeg skjönner ikke rettere, end at Island her, efter Reskriptets tydelige og klare Ordlyd, bliver betragtet som en udenfor de egentlige danske Provindser (Landsdelen Danmark) staaende Landsdeel i Riget, parallelt med f. Ex. Lauenborg. — Jeg seer heller ikke rettere, end at „Riget" maa her tages i Betydning af „Monarchiet", da deels Island i Reskriptet selv ikke indbefattes under „de danske Provindser" (det egentlige Kongerige), deels Benævnelsen „Danmarks Rige" i Betydning af „Danmark — Slesvig — Færöerne — Island" endnu ikke var kommen til Anvendelse, altsaa endnu ikke havde nogen juridisk eller engang sproglig Gyldighed (jevnf. Reskriptets Udtryk: „Thronskiftet og andre Begivenheder her i Riget" o. s. v. — og noget efter: „at den samme Fremgangsmaade ikke har kunnet iagttages med Hensyn til Valget af islandske Deputerede til Rigsforsamlingen, som for danske", hvor islandske og danske Deputerede aabenbart modsættes hinanden, ikke i national, men i politisk Betydning).

Islands Vedkommende, at de, saavel med Hensyn til den Maade hvorpaa de vare komne til at tage Deel i disse Forhandlinger, som med Hensyn til de i de islandske Petitioner og paa andre Maader udtalte Yttringer af deres Landsmænd, paa den ene Side önskede at bevare den störst mulige Enighed, og ikke paa nogen Maade bidrage til at fremkalde Vanskeligheder hverken for Regjeringen eller Forsamlingen, paa den anden Side ogsaa önskede at opretholde det ved Reskr. 23. Septbr. 1848 givne Tilsagn saa frit som muligt, og derved sikkre den tilkommende islandske Forsamling en saavidt muligt fri Stemme[1]. Dette opnaaedes ogsaa for endeel, da Bestemmelsen af Antallet af Islands eventuelle Deputerede i Rigsdagen, som stod i Udkastet til Valgloven, bortfaldt, og Grundlovscomitéen foreslog, at det for Island ved forommeldte Reskript 23. Sept. 1848 tagne Forbehold skulde udtrykkelig udtales. Ved den endelige Afstemning blev dette sidste vel omgjort, men dog, som Forhandlingerne vise, ingenlunde fordi Forsamlingen vilde betage Island den Ret til Selvbestemmelse, som Reskriptet tilsagde det, men fordi man ansaae Reskriptet for en tilstrækkelig Betryggelse, som ikke trængte til en yderligere Bekræftelse. Det foreslaaede Forbehold med Hensyn til Slesvig gik da ogsaa samme Vei, men ved Grundlovens endelige Udfærdigelse fandt Regjeringen det passende at optage i Grundlovens Intimation det bekjendte Forbehold for Slesvig, hvorimod det for Island blev forbigaaet med Taushed. Grundloven blev dog naturligviis ikke sendt til Island til Publication, og altsaa ikke anseet gjeldende for dette Land; derimod blev, sandsynligviis ved etslags Inconseqvents, den forandrede Form af Bestallinger, som forpligtede til at sværge paa at

---

[1]) Erklæring herom fra de islandske Deputeredes Side i Rigsforsamlingens Forhandlinger S. 2729-2730.

„holde Rigets Grundlov", bragt i Anvendelse med Hensyn til de Embedsmænd i Island, der ansattes af Kongen, men derimod ikke med Hensyn til de övrige.

Forbeholdet med Hensyn til Island stod imidlertid fast, og for det i Island i Aaret 1849 samlede Althing blev forelagt Udkast til en „Valglov for Dannelsen af den ved allerh. Resol. af 23. Sept. 1848 bebudede Forsamling i Island". Dette Udkast bestemte Antallet af Forsamlingens Medlemmer til 40, nemlig 34 folkevalgte og 6 valgte af Kongen, samt foreskrev indirecte Valg for de folkevalgte Medlemmer. Dette Forslag blev af Althinget forkastet, og Thinget benyttede det i Althingsanordningen tilstaaede Initiativ[1] til at foreslaae et andet, hvorefter Medlemmernes Antal skulde være 46 (40 folkevalgte og 6 kongevalgte) og Valgene directe; dette Thingets Forslag blev bifaldt af Kongen og udkom som Lov under 28. Sept. 1849. Under Forhandlingerne herom fremkom der paa Althinget flere Yttringer, angaaende denne paatænkte Forsamlings Stilling og Opgave, hvoraf det er indlysende, at selve Regjeringens Organer dengang ansaae denne Forsamling for etslags Constituante for Islands Vedkommende[2], indtagende samme Stilling med Hensyn til dette Lands særegne constitutionelle Organisation, som Rigsforsamlingen med Hensyn til den constitutionelle Organisation for Kongeriget Danmark.

Det var i Begyndelsen paatænkt, og derpaa havde Althinget lagt stor Vægt, at den nye Forsamling skulde sammentræde i Aaret 1850. I denne Henseende var ogsaa Alt forberedt, med Undtagelse af Regjeringen, som endnu ikke havde sine „Grundbestemmelser med Hensyn til Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget" færdige, og derfor maatte

[1]) Tiðindi frá alþingi Íslendinga 1849, S. 656.

[2]) Tíð. frá alþ. 1849, S. 633 o. fl. St.

udsætte Forsamlingens Afholdelse. Dette medförte imidlertid meget betydelige Ulemper, som i höi Grad skadede Sagens Stilling. Udsættelsen satte ikke alene ondt Blod i Island, da den ingenlunde kunde ansees motiveret i Forholdet, men den medförte ogsaa en betydelig Collision derved, at Forordn. 8. Marts 1843 blev paa en aldeles uregelmæssig Maade suspenderet, saa at hverken Althingsvalgene, der efter Lovgivningens klare Bud skulde foretages i Efteraaret 1850, eller Althinget selv, der efter samme Lovgivnings Bestemmelse skulde været afholdt i Sommeren 1851, kunde afholdes. Man fandt sig imidlertid heri uden Klage, da Forventningen om den nye Forfatning var stor, og Patent 16. Mai 1850 berammede den lovede Forsamlings Sammentrædelse til 1. Juli 1851.

Det Forslag til „Lov om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget og Rigsdagsvalgene paa Island", som forelagdes denne Forsamling, bestod af 60 §§, hvoraf de förste 10 §§ indeholdt de egentlig organiserende Bestemmelser, de 50 sidste Valglov til Rigsdagen, foruden en „midlertidig Bestemmelse"; til Forslaget föiedes som Bilag „Danmarks Riges Grundlov". I Motiverne til dette Lovudkast gik Regjeringen ud fra, at da Kongeloven, især i sammes Art. 19, samt Patent 4. Sept. 1709, allerede havde bestemt, at „Island er en Deel af Riget", saa kunde herom ikke blive Tale, og da Kongen, ved at stadfæste Grundloven, havde givet sit Samtykke til en constitutionel Regjeringsform inden de ved Kongeloven fastsatte Grændser, hvorved ogsaa fremhævedes, at Grundloven var stadfæstet uden særligt Forbehold med Hensyn til Island — saa kunde her kun være Talen om, hvorvidt det maatte være nödvendigt, paa Grund af Islands eiendommelige Forhold, at bestemme dette Lands Stilling nærmere, for at den ved Grundloven foreskrevne Ordning der kunde erholde Gyldighed. — Med Hensyn til

Grundloven selv, da fandt Regjeringen, at man ikke behövede at udelade de Paragrapher, som ikke kunde finde Anvendelse i Island, f. Ex. § 98, da Enhver kunde indsee, at de ikke passede. Det samme befandt den at være Tilfældet med Hensyn til de Paragrapher (f. Ex. 85 og 90), som man kunde antage at trængte til en Modification paa Grund af de særegne Tilstande; disse Paragrapher maatte nemlig anvendes paa den Maade, at man ikke maatte fordre at de skulde fölges lige efter Ordene, naar det viste sig at dette paa ingen Maade kunde lade sig gjöre. Det blev saaledes i Udkastet foreslaaet: at den Udkastet vedföiede Danmarks Riges Grundlov skulde blive gjeldende i Island; at den lovgivende Myndighed i Islands særegne Anliggender ikke skulde udöves af Kongen og Rigsdagen, men af Kongen, under den Medvirkning af Althinget, som dette nu havde, eller som i Fremtiden maatte blive det tilstaaet (disse særegne Anliggender opregnes, og Grændserne drages saaledes, at f. Ex. Islands Latinskole ikke hörer derunder, og i övrigt undtages Alt, hvad der paa nogen Maade berörer det Fælles); at de muligen opkommende Tvistigheder om, hvad der maatte ansees som fælles eller særligt, afgjöres af Rigets lovgivende Magt (Kongen og Rigsdagen); at Rigskassen (Statskassen) oppebærer alle de indirecte Skatter, samt ligeledes Rangskat og Indtægter af det kongelige Jordegods i Island; at denne Kasse derimod bærer Udgifterne til de overordnede Embedsmænds Lön og Pensioner, til Skolen, til islandske Rigsdagsmænds Ophold ved Rigsdagen samt til Postgangen mellem Danmark og Island; at for Island oprettes en Landskasse, som oppebærer de directe Skatter med Undtagelse af Rangskatten m. v., og afholder paa den anden Side Omkostningerne ved Althinget, samt de Gager og Pensioner, som ikke afholdes af Statskassen; at Skatter til Landskassen ikke paalægges uden Althingets Sam-

tykke; at en særlig Lov for Island vil bestemme, hvilken Andeel i den overordnede indenlandske Bestyrelse der skulde tilstaaes Althinget, i Lighed med de overordnede Communalbestyrelser (Amtsraad?) i Danmark; at Kongen vil, saavidt skee kan, forud indhente Althingets Betænkning om Udkast til Forandringer i den islandske Lovgivning, som maatte blive Rigsdagen forelagte paa Grund af Gjenstandens Forhold til de almindelige Statsinteresser; at Island skulde vælge 4 Medlemmer til Folkethinget og 2 til Landsthinget, de förste efter Valgdistrikter paa omtrent 460 Qvadratmile, paa almindelige Möder med Stilling, de sidste paa Althinget blandt de höistbeskattede, eller blandt Mænd med 1200 Rd. aarlig Indtægt, og som i det mindste 1 Aar havde været bosatte i Landet.

Under Sagens förste Behandling i Forsamlingen yttrede sig strax en betydelig Opposition, ikke alene mod de enkelte Punkter i Regjeringens Forslag, men fornemmelig imod det hele Standpunkt, hvorpaa Regjeringen havde stillet Sagen og Islands Anliggender ligeoverfor Danmark og de övrige Statsdele, saavelsom imod de Grunde, hvorved dette Standpunkt var motiveret. Den kongelige Commissarius gjorde dengang intet Forsög paa at godtgjöre, at Regjeringens Opfattelse var den rigtige, eller den foreslaaede Organisation den tjenligste saavel for Staten som for Island, men han henholdt sig kun til Forslaget som det var, og syntes at ville betragte alle de Forslag og Discussioner, som gik ud fra en anden Anskuelse end Regjeringens, for ulovlige og oprörske; og dog bestod denne afvigende Anskuelse kun deri, at Forsamlingens Medlemmer vilde have Island betragtet som en særegen Statsdeel, og organiseret derefter, men ikke incorporeret i Danmark. De Forholdsregler og Foranstaltninger, som iövrigt fra Regjeringens og den kongelige Commissarii Side bleve foretagne, skal jeg paa dette Sted ganske lade udenfor Betragtningen.

Den i Sagen nedsatte Comité deelte sig i en Majoritet og Minoritet, den förste bestaaende af 8 Medlemmer, og den sidste af eet Medlem. Majoriteten gik ud fra, at Island, som en Statsdeel for sig, der havde særegen retlig, og hidtil i mange Henseender, navnlig ved Althingets Oprettelse, anerkjendt statsretlig Stilling, maatte ansees at have Krav paa en hertil svarende Organisation ved Siden af de övrige Statsdele. Den gik saaledes ud fra Monarchiet som en Enhed, hvorunder enhver af Statsdelene blev indorganiseret med en vis til dens særegne Stilling svarende Selvstændighed med Hensyn til dens locale Sager, men med Hensyn til de almindelige Statsanliggender deeltagende i en eventuel almindelig Repræsentation, og ydende Bidrag til de almindelige Statsfornödenheder[1]. Uagtet den fandt, at Islands Forbindelse med Danmark i dens lovlige Grund kun var knyttet til Kongens Person, vilde den dog foreslaae at Grundlovens § 4—7 og 9—17, om Arveretten, Rigsforstanderen m. v. ogsaa skulde naae til Island, og for at sikkre Landet imod de skadelige Fölger, som de vaklende Betegnelser af dets Forbindelse med Staten havde haft, foresloges at dets Navn maatte blive optaget i Kongens Titel, ligesom de andre Statsdeles. Med Hensyn til de særegne Anliggender kunde Majoriteten ingenlunde gaae ind paa Grundlovens Antagelse en bloc, hvori den troede at see Spiren til en endelös Forvirring og store Farer for Fremtiden, den foreslog derfor, at der for Island maatte blive udarbeidet en særegen Grundlov, hvortil den leverede Grundtrækkene, dog saaledes, at den danske Grundlov derved saavidt muligt blev fulgt. Saaledes troede Majoriteten at have holdt sig strængt indenfor Lovlighedens Grændser, og det Til-

[1]) Dette er klart udtalt i Tíðindi frá þjóðfundi Íslendínga S. 150-152, og i det förste Afsnit af Majoritetens Forslag (sst. S. 509).

sagn som var givet i Reskr. 23. Sept. 1848, hvilket den ansaae for den eneste gyldige Norm for Forsamlingens Ret og Competence. Efter dette Forslag var ikke alene Kongens Person fælles, men og den kongelige Arvefölge og de til Rigsforstanderskabet hörende Bestemmelser; Forholdene til Udlandet, Flaget, Mynt, Maal og Vægt, Universitetet, forudsattes som fælles; andre fælles Spörgsmaal betragtedes som aabne, indtil en Forhandling derom kunde finde Sted, i hvilken Forhandling Islænderne mente at kunne vente Stemme. I de særegne islandske Sager skulde efter Forslaget Althinget træde i Rigsdagens Sted, Domsmagten være i indenlandske Domstoles Hænder, og Administrationen foregaae saavidt muligt i Landet selv.

Minoriteten erklærede vel udtrykkelig, at den „ikke kunde bifalde den Fremgangsmaade, som Regjeringen havde valgt til at indföre Danmarks Grundlov her i Landet (Island), da denne Fremgangsmaade var aldeles forskjellig fra den, der igjennem et langt Tidsrum havde været den sædvanlige med Hensyn til dansk Lovgivning, som man har villet indföre her i Landet"[1], men den troede dog at burde anerkjende Regjeringsforslagets Grundprincip, og saaledes indskrænke sig til at foreslaae Modificationer i Regjeringsforslaget. Disse gik da ud paa: at Grundloven skulde gjelde for Island „forsaavidt den lod sig anvende", men skulde ikke anföres som vedföiet Loven; at en Regjering med ministeriel Magt maatte blive indrettet i Island selv; at i de muligen opkommende Tvistigheder om det Fælles og det Særegne skulde en Voldgifts-Comité, valgt deels af Althinget deels af Rigsdagen, sammentræde i Kjöbenhavn, og i Uenig-

[1]) Det forekommer mig, at denne Udtalelse har dobbelt Vægt, da den, som det syntes, var Udtrykket af de fem kongevalgte Medlemmers (der tillige vare Landets höieste Embedsmænd) eenstemmige Mening.

hedstilfælde Kongen og Statsraadet afgjöre Sagen; at Islands Repræsentation paa Rigsdagen indskrænkes til 1 Medlem, valgt paa 6 Aar af Althinget, men at hele den i Udkastet foreslaaede Valglov bortfalder; at til indirekte Skatters Paalæg skal behöves Althingets Samtykke, som i Tilfælde af Nægtelse sender to Befuldmægtigede til Kjöbenhavn, for at sammentræde med andre af Rigsdagen Valgte, idet Sagen iövrigt ogsaa her stilles under Kongens og Statsraadets eventuelle endelige Afgjörelse; at Sammenligningen med de danske Communalbestyrelser bortfalder; at Althingets Betænkning altid indhentes i fælles Sager, förend disse forelægges Rigsdagen.

Det viste sig, at det kun var den principielle Anerkjendelse af Grundloven, som gjeldende for Island, som Commissarius vilde opnaae; da dette syntes ikke at ville lykkes, hævede han Forsamlingen, hvorved saaledes al videre Discussion, saavel om Majoritetens som Minoritetens Forslag, blev afskaaren, Leiligheden til at klare de forskjellige Anskuelser, motivere og maaskee modificere dem[1], berövet Forsamlingen, og det kongelige Tilsagn i Reskr. 23. Septbr. 1848, at Forsamlingen skulde „höres", for Öieblikket tilintetgjort. En overveiende Majoritet (36) af Forsamlingens Medlemmer indgik med en Adresse til Kongen, hvori de androge paa, at et Udkast til Grundlov for Island, bygget paa Majoritetens Forslag, maatte saasnart som muligt blive udarbeidet og forelagt for en Forsamling i Island, valgt paa samme Maade som denne sidst afholdte. Adresser i samme Retning bleve indsendte fra de fleste Sysseler i Island, med over 2200 Underskrifter[2].

Det falder mig ikke ind at nægte, at Regjeringens Forslag har været velmeent, dette er tvertimod ogsaa min

[1]) I den Henseende vare flere Ændringsforslag i alle Retninger bebudede, og tildeels indkomne til Præsidenten.

[2]) Ný Fèlagsr. xii, 100-132.

Overbeviisning, men det maa desuagtet ansees for meget uheldigt, og det gjör mig ondt at den ærede Forf. i denne Bedömmelse ikke synes at have været ganske uhildet, da det lader til at den gode Mening har været ham nok med Hensyn til Regjeringens, men derimod ingenlunde med Hensyn til Comitéflerhedens ogsaa velmente Forslag; det forekommer mig, at han underlægger dette saadanne ensidige nationale Tendenser, som vare Comitéen ganske fremmede, og det uden nöiere at undersöge begge Forslag, og sammenligne dem, saavel indbyrdes som med det virkelig historisk Givne og det praktisk Mulige og Gavnlige (forudsat naturligviis, at der paa begge Sider findes en levende Interesse for at fremme dette, uden Bihensigter). Det maa for det förste ansees for meget uheldigt, at Regjeringen har i Motiverne villet fra Kongeloven söge en Grund for sit Forslag, som ingenlunde er hævet over al Modsigelse, men som tvertimod, saaledes som jeg troer i det Foregaaende at have viist, indeholder en Bestemmelse som slet ikke kan komme her til Anvendelse. At bygge herpaa en Fordring, som ingen Modsigelse skulde taale, er meget uheldigere end ligefrem at udtale en saadan Fordring i Magtens Navn, det vil sige at octroyere Forslaget. Ligesaa uheldig var den anden Grund, som hentedes fra at Grundloven var stadfæstet uden Forbehold med Hensyn til Island, da det var baade bekjendt, og fra alle Sider erkjendt, at Reskript 23. Sept. 1848 indeholdt et ligesaa kraftigt Tilsagn, som om det havde været udtalt i et Forbehold i Grundloven selv. Grundlovens Indförelse en bloc i Island var ligeledes et meget uheldigt Forslag, da denne Lov, paa Grund af de meget forskjellige sociale og politiske Forhold, hvorpaa den saaledes skulde anvendes, enten uforandret eller efter vilkaarlig afmaalte ganske tilfældige Modificationer, vilde have indeholdt Spiren til mangehaande Inconseqventser

og Uregelmæssigheder. Det er allerede en dyrt kjöbt Erfaring, som Island har gjort med Hensyn til den vilkaarlige Indförelse og Anvendelse af danske Special-Love; Indförelsen af en Grundlov paa denne Maade, for at anvendes efter Vedkommendes Forgodtbefindende, vilde have været endnu meget farligere. Paa den Maade kunde flere af de borgerlige Friheder, som Grundloven gaaer ud paa at sikkre (§ 85, 90 o. fl.), med Hensyn til Island være blevne fuldkommen illusoriske, paa den anden Side aldeles ubestemte Byrder blive paalagte (f. Ex. Udskrivning til Hæren i Danmark efter § 95 o. s. v.), begge Dele ifölge den samme Grundlov, som saaledes skulde anvendes efter Skjön. Den foreslaaede Repræsentation fra Island paa Rigsdagen indeholdt deels en reen Illusion, deels en stor politisk Inconseqvents: en Illusion, idet de islandske Rigsdagsmænds ringe Antal maatte i det Hele betage deres Repræsentation det Meste af dens principielle Betydning, da de Vanskeligheder, som ere forenede med Valg til Rigsdagen fra Island, ofte, og netop ved de vigtigste Leiligheder, f. Ex. ved Oplösninger, aldeles tilintetgjöre denne Repræsentation, hvilket Færöernes Exempel tildeels viser, skjöndt disse Öer ere i saa Henseende meget heldigere stillede; en politisk Inconseqvents, thi de islandske Deputerede skulde paa den ene Side tage Deel i danske Localsagers Behandling, som i ingen Henseende vedkomme Island, ved disse Sagers Afgjörelse kunde de i visse Tilfælde udöve en maaskee utilbörlig stor Indflydelse, hvorimod deres Indflydelse i saadanne Sager, som fortrinsviis maatte interessere dem og deres Land, vilde maaskee blive utilbörlig ringe. Valgretten for Islands Vedkommende vilde være bleven ganske illusorisk, thi man vilde i sit Valg have været bundet i det Hele til Embedsmænd, og ikke alene dette, men til saadanne Mænd, som kunde være belavede paa at tage Ophold i Kjöbenhavn eller

i Island efter Rigsdagens tilfældige Svingninger. Fra dette Repræsentationsforhold hidröre med nödvendig Conseqvents mange af de for Island mest betænkelige Bestemmelser i Regjeringens Udkast, f. Ex. islandske Sagers Fordeling mellem flere danske Ministre, Inddelingen i Landskasse og Statskasse, Althingets Stilling som Communalbestyrelse o. s. v., hvilke Bestemmelser deels maa betragtes som uhensigtsmæssige, deels i Forslaget ere udförte paa en meget vilkaarlig Maade, og ikke let kunne tænkes udförte conseqvent[1]. De mange Punkter, som i Forslaget stilles i Udsigt, bidroge fremdeles ikke lidet til at beröve det næsten al Tillid: Althinget forudsættes i det Hele som raadgivende, kun med en vis meget indskrænket Skattenægtelsesret for nye direkte Skattepaalæg, og i Fremtiden stilles i Udsigt at det skulde betragtes som Amtsraad i Danmark; de locale Sager bleve saa beskaarne og saa snævert begrændsede, at der fast ved dem alle kunde opstaae Tvist, om de ikke skulde indeholde noget fælles Element, i hvilket Tilfælde den ene Part, Danmarks lovgivende Magt (Kongen og Rigsdagen, hvori kun 6 islandske Mænd havde Sæde), skulde endelig afgjöre Spörgsmaalet; Kongen vilde, men kun „saavidt skee kan", indhente Althingets Betænkninger om fælles Sager; alle indirekte Skatter skulde kunne paalægges uden Althingets Samtykke o. s. v. Det synes tilstrækkeligt at paapege disse Punkter, for at gjöre det tilstrækkelig indlysende, at ingen islandsk Forsamling nogensinde vilde kunne give Samtykke dertil, og de velmente Forsög, som Minoriteten har gjort

[1]) Saaledes skulde alle Sager vedkommende Domstolene i Landet höre under Althinget, og dog skulde Overrettens Medlemmer være Rigsembedsmænd og lönnes af Rigskassen; Underdommerne derimod skulde være Landsembedsmænd og lönnes af Landskassen. I det Hele skulde de höiere Embedsmænd være Rigets, men de lavere Landets Embedsmænd.

for at hæve de mest iöinefaldende Misligheder ved nogle af dem, gjöre det kun end mere indlysende, at Grundlaget for denne Organisationsmaade var forfeilet og unaturligt, og at derpaa ikke kunde bygges en tilfredsstillende Ordning af Forholdene. Dette mente Comitéens Flerhed derimod at ville kunne skee, naar de egentlige locale Sager bleve, efter en billig, ikke altfor indskrænket Maalestok, udsondrede og henlagte under en med tilstrækkelig Autoritet udrustet Regjering i Island selv, naar Althinget erholdt lovgivende Myndighed, og en dertil svarende Indflydelse paa Landets Lovgivning og Bestyrelse, naar islandske Rets-Sager kunde finde endelig Afgjörelse i Landet selv, naar en Mand maatte blive beskikket til at varetage Islands Interesser hos Kronen og foredrage for Kongen de Sager, som maa finde Afgjörelse paa allerhöieste Sted, og naar en Repræsentation, valgt af Althinget, kunde deeltage i Forhandlinger af de almindelige Sager, der ere fælles for alle Statsdele. Dette ere Grundtrækkene af den af Majoriteten foreslaaede Organisation, og den staaer formentlig, naar man fordomsfrit betragter den, og ikke underlægger den falske Motiver, i ingen Henseende i nogen Strid med, hvad der kan ansees for praktisk Muligt i og for sig, naar man med sand Interesse fra begge Sider vilde virke til Sagens Fremme. Island bliver derefter ingen Stat, kun en særegen Statsdeel med en paa en frisindet Maade ordnet provindsiel Selvstændighed, og saaledes maa en varig Forbindelse mellem Danmark og Island være indrettet. Naar det er indlysende, som det er her, at en Incorporation er uhensigtsmæssig, fordærvelig, i physisk, politisk, national Henseende umulig, saa maa en paa frisindede Principer grundet Forening være den eneste naturlige.

Den kongelige Kundgjörelse 12. Mai 1852 fremhæver i stærke Udtryk de Punkter, som den islandske Comitées Majoritet havde foreslaaet, navnlig med Hensyn til den lovgivende Myndighed for Althinget i indenlandske Anliggender,

Skatte- og Udgiftsbevillingsret, Bestyrelse af ansvarlige islandske Mænd o. s. v. og udtaler, at „disse Paastande vare uhjemlede i det bestaaende Retsforhold", men den tager ikke Hensyn til, at det bestaaende Retsforhold var, retlig taget, af unionel eller foederativ Natur, faktisk taget Absolutismen, og at Regjeringen selv havde foreslaaet Oprettelsen af et nyt Retsforhold, hvori den islandske Comité kun havde foreslaaet de Ændringer, som kunde give det en virkelig constitutionel Charakteer, i den samme Aand, hvori Danmarks Grundlov var given, og omtrent svarende til den Stilling, som Island tidligere havde været i Besiddelse af og aldrig frasagt sig, dog med en nærmere Tilknytning til Danmark. At Ordningen af Islands Stilling i Riget i denne Retning vilde være en Sönderlemmelse af det danske Rige, ligger saa fjærnt, at det synes endog ikke at være Regjeringens Mening med Hensyn til de andre Danmark endogsaa nærmere staaende Statsdele, som have erholdt deres særegne ansvarlige Ministre og særegne Forfatninger, og det er heller ikke let at see, hvorledes heri skulde ligge en större Sönderlemmelse end i den nuværende Tilstand, eller hvorledes det skulde blive til „Islands Fordærv"[1], at dets Sager bleve ordnede overeensstemmende med de Principer om Selvregjering, som dog nu af de Fleste ansees for at være de rigtige, navnlig naar Talen er om fjerne Landsdele, og som paa andre Steder havde baaret saa velsignelsesrige Frugter. Det blev iöv-

[1]) Dette Udtryk minder om et lignende i Kundgjörelse til Island 9. Mai 1593, hvori Islændernes Petition: at „Enhver maatte tillades at seile til Landet" (til at handle) besvares derhen: at „efterdi det befindes udi mange adskillige Maade at være det ganske Land og menige des Indbyggere til störste Skade og Fordærv, at skulle være hver Mand frit for foruden Vore Pasbreve fornævnte Land (Island) at beseile, hvorfore det ingenlunde kan tillades eller bevilges". M. Ket. II, 166.

rigt ved denne Kundgjörelse befalet, at Althinget skulde fortsætte sin Virksomhed som för, inden de lovbestemte Grændser, „indtil den Tid kommer, da Kongen finder det tilraadeligt at give andre Regler om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget, hvilket ei vil skee, forinden Althingets Betænkning overeensstemmende med det i For. af 8. Marts 1843 § 79 givne Tilsagn, derover er indhentet". I Sammenhæng hermed bleve nye Valg til Althinget udskrevne i dette Aar, dog blev det tillige Stiftamtmanden betydet, at han skulde nægte de Embedsmænd, som havde været blandt de 36 Medlemmer, der underskreve Adressen[1] til Hans Majestæt Kongen, Tilladelse til at möde paa Althinget.

Regjeringen syntes saaledes nu indtil videre at have opgivet at före Sagen fremad paa den Vei, hvorpaa den engang var slaaet ind, og derfor at have valgt at vende tilbage til Althingsanordningen (§ 79), som tilsiger, at om enhver Forandring i samme vil först blive indhentet Betænkning fra Thinget. Denne Forandring kan jeg dog her hverken finde correct, eller fuldkommen motiveret. Det er ikke correct, at opgive Forhandlingen af en Overeenskomst midt i dens lovlige Behandling for en bestemt Forsamling, og at henlægge dens Fortsættelse til en anden Forsamling, der staaer i et ganske andet Forhold og paa en ganske anden politisk Grund. En saadan Forsamling kan med Grund afvise Sagen, og saaledes berede Vanskeligheder. Det eneste correcte havde formentlig været at udskrive nye Valg efter Valgloven af 28. Sept. 1849, thi da Islænderne havde et bestemt kongeligt Tilsagn om, at maatte udtale sig igjennem en efter denne Valglov sammensat Forsamling, og dette Tilsagn paa Grund af Forsamlingens Oplösning ikke kunde skee i det förste Möde, saa kan man ikke andet end ansee det

[1]) Adressen er trykt i „Fædrelandet" i Mai 1852.

allerhöieste Tilsagn for uopfyldt, indtil en Forsamling, valgt efter denne Valglov og organiseret paa denne Maade, bliver hört. At Flerheden af denne Forsamlings enkelte Medlemmer have efter Oplösningen paa en Maade sluttet dem til Comité-Majoritetens Forslag, er ikke tilstrækkelig Grund til at ansee Tilsagnet for opfyldt, thi derved har „Forsamlingens Majoritet" ingenlunde tiltraadt Forslaget i dets Heelhed, end mindre i hvert enkelt Punkt[1]; Flertallet af Medlemmerne har kun petitioneret om, at „et nyt Udkast til Grundlov for Island, bygget paa denne Majoritets Forslag", maa blive udarbeidet. Desuden er det indlysende, at nye Oplysninger fra Regjeringens Side, nye Deputerede og nye Debatter, kunde have hidfört en Enighed, som man nu ikke engang syntes at gjöre sig megen Umage for at opnaae. En ganske forskjellig Fremgangsmaade er bleven antydet i Danmark, thi naar man i den danske Rigsforsamling tænkte sig en mulig Uenighed, som kunde medföre Oplösning, antog man det som givet, at en anden Forsamling, organiseret paa den samme Maade, vilde saasnart som muligt blive sammenkaldt for at fuldföre det begyndte Værk, men Ingen faldt paa, at man saa skulde gaae til Roeskilde og Viborg igjen[2].

I Althingets Session 1853 gjorde Islænderne et nyt Forsög paa at bringe Sagen videre. Althinget indgik nemlig med en Petition til H. Maj. Kongen om, at Sagen om Islands forfatningsmæssige Stilling i Monarchiet maatte blive bragt til Ende, og at derom maatte blive udarbeidet et Lovudkast, hvori de Grundbestemmelser maatte blive optagne: at Althinget fik en lovgivende og besluttende Myndighed; at den höieste administrative Myndighed i de Sager vedkommende

---

[1]) Dette vise, blandt Andet, de som för bemærket stillede Ændringsforslag.

[2]) Kongens Tale ved Rigsforsamlingens Aabning den 23. Oktbr. 1848, Rigsforsamlingens Forhandlinger S. 5.

Island, som ikke gaae til Kongen, overdrages til en af tre Medlemmer bestaaende Regjering i Island (Reykjavík), og at disse Mænd skulde have Sæde paa Althinget paa Regjeringens Vegne; at Overretten modtager en til denne Organisation svarende Reform, saavel med Hensyn til Udvidelse af dens Virkekreds som Medlemmernes Antal og Lönninger; at Islænderne ved nogle igjennem Althinget valgte Deputerede maa, i Forhold til de andre Statsdele, erholde Stemme i alle fælles Sager, som maatte blive lagte under en fælles Forsamling for hele Monarchiet, hvortil knyttedes det Henstillingspunkt, om Hans Maj. maatte finde det passende, at betroe de islandske Sagers endelige Behandling hos Kongen til en særskilt Embedsmand[1]. Som Svar paa denne Petition er der i indeværende Aars Session igjennem Commissarius meddeelt Althinget en temmelig udförlig Besked[2], som i det Hele er afslaaende i alle Punkter, af den Hovedgrund, at Althinget ikke paaviser nogen Indtægtskilder, hvoraf Bekostningerne kunde tages, og at Island ikke bidrager til de almindelige Statsudgifter; det eneste Punkt, som i sin Tid skal kunne komme under Overveielse, er, om Althinget kunde tilstaaes lovgivende Myndighed i de Island umiddelbart vedkommende Sager. Ved Siden heraf er i kgl. Bekjendtgjörelse 7. Juni d. A. (II. 2) udtalt, at „ingen Forandring i Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget skal finde Sted, förend Lovudkastet desangaaende har været forelagt Althinget til Betænkning". Skjöndt det er vanskeligt at sige, hvilken forfatningsmæssig Stilling i Riget Island for Öieblikket skulde have, maa man dog vel antage, at heri ligger en Fornyelse af Tilsagnet fra 12. Mai 1852.

---

[1]) Tíðindi frá alþ. 1853. S. 1053—1054.

[2]) Commissarii ikke ganske fuldstændige Meddelelse i Tíð. fra alþ. 1855, S. 48—51. Det udförlige Svar er nu meddeelt i Departem. Tid. for indeværende Aar S. 954—960.

Saaledes staaer altsaa Sagen nu. Islænderne ville ikke give deres Samtykke til den i 1851 fra Regjeringens Side foreslaaede Organisation, eller Islands Incorporation i det egentlige Kongerige Danmark, men synes at være stemte for at deeltage i en Organisation, som omtrent svarer til den Regjeringen siden har sögt at gjennemföre for de andre Statsdele; — Regjeringen vil ikke give sit Samtykke til Islændernes Deeltagelse i en Fællesrepræsentation, hvori endog Lauenborg nu har faaet Plads, men synes at ville holde ved Grundprincipet i Udkastet fra 1851, og ved administrative Midler at söge dets Gjennemförelse, uden den islandske Folkerepræsentations Samtykke.

Den ærede Forf. anförer nogle Lovgivnings-Anliggender vedkommende Island, som siden 1851 ere forekomne paa Rigsdagen. Det ene er Lov om Skibsfart og Handel paa Island, som Forf. siger er given „paa sædvanlig Maade af Kongen og Rigsdagen, efter at der dog var givet Althinget Leilighed til forud over denne Sag at afgive Betænkning". Denne Sags Gang har været saaledes, at efter at Althinget flere Gange havde petitioneret om en fri Handel for Island, og opgivet bestemte Punkter, som især önskedes tagne under Betragtning, blev et Udkast fra Regjeringen forelagt Forsamlingen i 1851 (som ikke var Althing), og af denne vedtaget med væsentlige Forandringer. Det daværende Ministerium syntes at ville henlægge Sagen, men da den nuværende Conseilspræsident overtog Indenrigsministeriet udarbeidede han et nyt Udkast, som vel optog mange af den islandske Forsamlings Indstillinger, og i det Hele gik i en frisindet Retning, men dog forandrede Adskilligt, som jeg troer Tiden vil vise havde været bedre uforandret. Dette Udkast forelagdes Rigsdagen, men kom ikke til Afgjörelse, og Sagen syntes at ville gaae i Langdrag. Althinget 1853 blev ikke hört herom, men

det indgav en Petition, hvori det udtalte Önsket om Sagens hurtige Afgjörelse og yttrede sig om nogle Punkter i Udkastet. Dette blev siden forelagt Rigsdagen paa ny, efter at der forinden var erhvervet etslags Samtykke fra den holstenske og den slesvigske Minister for, at Forelæggelse for Hertugdömmernes Forsamlinger ikke behövede at finde Sted, hvilket synes at tyde paa, at Regjeringen har erkjendt, at Sagen efter dens Natur burde ogsaa forelægges for disse Forsamlinger. Saaledes blev da Loven udgivet, med Intimation i den sædvanlige Form, men jeg troer at den hele her beskrevne Fremgangsmaade viser, at Intimationen ikke fuldstændig angiver Deeltagerne i Lovens Udgivelse, og at den ikke egentlig kan siges at være givet paa sædvanlig Maade, men at den er bleven etslags oetroyeret Lov for Islands Vedkommende. Med Hensyn til Finantsloven, da er det vistnok sandt, at den for Islands Vedkommende behandles i en Form, som om den danske Rigsdag udövede Skattebevillingsretten ogsaa for Island, men denne Form, som i flere Henseender giver Anledning til grundede Modbemærkninger, er udgaaet fra Regjeringen, og Rigsdagen har taget derimod, som Noget der hörte til den hele Mellemtilstand, og behandlet denne Sag, som i det Hele de Sager som den hidtil har haft at gjöre med for Islands Vedkommende, paa en Maade, som fra Islændernes Side fortjener megen Paaskjönnelse. Med Hensyn til Indholdet kan derimod denne Lovs Behandling i Rigsdagen for Islands Vedkommende kun have den Betydning, at bevilge de fornödne Midler til at före Regjeringen i Island paa den sædvanlige Maade, eller med andre Ord, at bevilge det Tilskud, som Regjeringen, ifölge dens Regnskabsform, erklærer at være nödvendigt i denne Henseende. Da dette Tilskud i de senere Aar bevilges af Kongerigets særegne Finantser (för var det bevilget af den almindelige Statskasse), saa er det en lige-

frem Fölge af Rigsdagens Bevillingsmyndighed for Kongeriget Danmark, at Sagen der maa forhandles, og Tilskudets Anvendelse derfra controlleres.

Med Hensyn til den ærede Forf.s Slutningsbemærkninger, angaaende Grundlovens og flere Loves Gyldighed for Island, kan jeg ikke skjönne rettere, i Henhold til det her Fremsatte, end at Grundloven ikke er gjeldende for Island. Den er ikke given for Island, thi om den endog maatte være forhandlet og udgiven i den Forudsætning, navnlig fra den ene Side, at den kunde komme til at blive gjeldende for Island, kan denne Forudsætning kun betragtes som et Tilbud, som endnu ikke er modtaget, og som Fölge deraf er heller ikke Grundloven publiceret der i Landet. Fölgelig hörer Island ikke under Grundlovens Omraade. Reskriptet af 23. Septbr. 1818 har i denne Henseende den samme Virkning med Hensyn til Island, som Grundlovens Forbehold med Hensyn til Slesvig. At nogle af de i Island ansatte Embedsmænd aflægge Eed paa at holde „Rigets Grundlov", er en administrativ Forholdsregel, som rigtignok i flere Henseender synes besynderlig, men som i alt Fald ikke kan tillægges nogen Betydning med Hensyn til Grundlovens Gyldighed for Island. Dette er nu imidlertid maaskee mere en Ordstrid imellem den ærede Forf. og mig, da han ogsaa anseer Grundloven ligeoverfor Island som hvilende, altsaa som ikke i Virkeligheden gjeldende. Netop derfor bliver det vistnok ogsaa idetmindste meget tvivlsomt, om den omtalte Forudsætning og Valglovens Forbehold med Hensyn til Island vilde gjöre det muligt, at Vedtagelsen af Islands Indlemmelse under Grundloven kunde skee ved en sædvanlig Lov, uden Anvendelse af Grundlovens § 100, selv om Grundloven vedtoges uforandret af en Forsamling i Island, da Islands Optagelse i alle Tilfælde vilde være en Udvidelse af Grundlovens

Omraade. Dette Forhold kan maaskee nu synes i visse Henseender endmere indviklet ved Grundlovsbestemmelsen 29. August 1855, men ligesom denne ikke kan ansees gjeldende for Island, allerede af den Grund, at dens Vedtagelse er foregaaet uden Althingets eller Islændernes Medvirkning, og at dens Gyldighed forudsætter Grundlovens Gyldighed, saa vil desuden navnlig dens § 3 ikke let kunne tænkes anvendelig, da der vel næppe kan blive Spörgsmaal om, at Island „henlægges under nogen anden Statsdeel", men kun om, hvorvidt Island skal betragtes selv som Statsdeel, ligesom f. Ex. Lauenborg, hvortil jeg ikke skjönner at nogen Lov i Henhold til denne § 3 er nödvendig. Forhandlingerne paa Rigsdagen om Grundlovens Indskrænkning forekomme mig ligeledes at tale herfor, idet jeg ikke kan opfatte disse Forhandlinger anderledes, end at Rigsdagen ikke har villet udtrykkelig udtale sig: om Island hörte til Kongeriget eller ikke, men villet lade den Sag staae aaben, indtil Islænderne selv havde erholdt den dem saa ofte tilsagte Leilighed til at udtale sig desangaaende[1]. Blandt de særlige

---

[1]) see navnl. Lindbergs Yttringer i Rigsd. Tid. 5. Session, Sp. 2284; med Hensyn til Sagens Stilling i det Hele og til Regjeringens Opfattelse deraf til forskjellige Tider findes interessante Oplysninger i Rosenörns Taler sst., især Sp. 2278 – 2280, 2283 og 2298, 2860 (dette vigtige Sted er udeglemt i Rigsdagstidendens Register); jevnf. Ordförerens (Tscheruings) Yttring Sp. 2866. — Jeg skal tilföie nogle af disse Yttringer, saavidt Island betræffer, for de Læseres Skyld som ikke have Rigsdagstidenden ved Haanden: Saaledes bemærker Lindberg (2284): „Det burde være saaledes, at saavel Island som Coloniernes Mening bliver hört, at de fik Leilighed til at erklære sig over til hvilke Dele de önske at höre, enten særligt til Kongeriget Danmark eller til Heelstaten; men da det ikke er skeet, forekommer det mig at det Besindigste vilde være, at vi nu ikke i Öieblikket overgive dem til Fællesstaten, men

Sager for Kongeriget Danmark nævnes heller ikke islandske Sager, hverken i Grundlovsbestemmelsen eller i Kundgjörelse om Indskrænkning af Grundloven 2. Oktbr. d. A., hvilket dog havde været nödvendigt, hvis man havde villet

lade det saaledes beroe, indtil det siden kunde klare sig". — Rosenörn (2280): „Dengang Islands forfatningsmæssige Forhold til Kongeriget og Rigsdagen skulde ordnes: da var det jo klart, at det vilde have været meget lettere at give en almindelig Lov, hvorved man i visse Maader afveg fra Grundloven, og ordnede Islands Stilling saaledes, at man imödekom Befolkningens Önsker deroppe og gik over alle de Vanskeligheder, som det vilde have, naar man skulde fyldestgjöre Grundlovens Betingelser for ligefrem at inddrage Island under Grundloven, saaledes som skeet er med Færöerne. Men Resultatet af de Overveielser, som i den Anledning fandt Sted, blev netop, at Regjeringen, uagtet den vist næppe ansaae det for fuldkommen hensigtsmæssigt, dog ansaae sig saaledes bunden ved Grundloven, at en Tilknytning af Island hertil ikke kunde finde Sted, undtagen i Overeensstemmelse med hele Grundloven; ellers maatte Afvigelserne vedtages ifölge § 100... (2283): „Hvad det angaaer, at Islands og Coloniernes Anliggender nödvendigviis skulle vedblive at være særlige danske Anliggender, da troer jeg hverken at det er hensigtsmæssigt, eller at der er nogen særlig Grund for os til at insistere derpaa"....... 2860: „Jeg har haft særlige Grunde til at nævne Lauenborg her, fordi Lauenborgs Stilling i statsretlig Henseende væsentlig er den samme som Islands; Lauenborg er en Acquisition, der er kommet til Os i Erstatning for Norge, og Island er et gammelt norsk Kronland; begge höre altsaa efter denne deres Egenskab vel rettest ind under Fællesstaten". ... Tscherning (2866): „navnlig troer jeg, at, saaledes som han (Rosenörn) har fremstillet det, kan det være ganske rigtigt at optage Vestindien, ja selv om det skulde være Lauenborg og Island; thi saa blev det jo kun en Antydning af, at disse Gjenstande kunne inddrages under Fællesforfatningen; det vil sige, der blev givet, om jeg maa udtrykke mig saaledes, et Mandat til Regjeringen til ved Affattelsen af Fællesforfatningen at kunne bringe disse særegne Gjenstande ind under Fællesforfatningens Omraade".

henföre dem til Kongeriget, da islandske Sager saavel ifölge ældre og nyere Sprogbrug, som ifölge deres hele Stilling med Hensyn baade til Lovgivning og Administration, ikke kunne ansees at höre iblandt særegne danske Sager. Uagtet nemlig islandske Sager for en Deel staae under de samme Ministerier som de særegne danske, kan det ingenlunde siges, som den ærede Forf. gjör (S. 38), at de derfor höre „under Kongerigets verdslige og geistlige Administration"; de ere kun forenede dermed forsaavidt, som de ere henlagte til Ministerierne for de ligeartede danske Sager, men de ere derfor ligesaa lidt danske Sager i egentlig Forstand, som f. Ex. lauenborgske Sager ere holstenske, fordi begge disse Statsdele ere henlagte under eet og samme Ministerium. Man maatte derfor antage, at islandske Sager ligefrem vilde være at ansee som hörende til Fællessagerne, ifölge Forfatningsloven 2. Oktbr. 1855 § 22, men da Island ingensteds har faaet Plads der, hverken som Statsdeel for sig, som efter dets retlige Stilling tilkom det, eller som Valgdistrikt i Kongeriget, som maatte tilkomme det efter Regjeringens tilsyneladende System fra 1851, saa maa det antages, at Island ogsaa staaer udenfor denne Forfatningslov, indtil de fornödne Skridt blive foretagne i denne Henseende.

Den ærede Forf. omtaler særskilt, som gjeldende for Island, Thronfölgeloven af 31. Juli 1853, som er given af Rigsdagen uden Islændernes Medvirkning. At denne Lov skulde være gjeldende for Island, som staaende under Grundloven og den almindelige Lovgivning, uden at være forelagt Althinget, kan, som ovenfor viist, aldeles ikke være rigtigt. Var det Tilfældet, da vilde det forudsætte Grundlovens active Gyldighed for Island, og den kunde da ingenlunde ansees som hvilende, hvilket dog den ærede Forf.

selv antager. Thronfölgeloven kan ikke blive gjeldende for Island förend den er forelagt Althinget og udgivet og publiceret paa Islandsk, overeensstemmende med Forordn. 21. Decbr. 1831[1]. Dette synes ogsaa det nu i afvigte Sommer afholdte Althing at have antaget, thi denne Forsamling har, idet den har givet Samtykke til Loven, indstillet, at den maatte udkomme paa den anordnede Maade ogsaa paa Islandsk, og derpaa blive publiceret, hvorimod den har afviist Forordn. 26. Juli 1854, paa Grund af at Islands forfatningsmæssige Stilling i Monarchiet endnu ikke var bestemt. — Det samme maa vistnok ansees for det Retlige med Hensyn til hvilketsomhelst Lovbud, der skal have forbindende Kraft for Island; man maa nemlig ingenlunde lade sig forvilde deraf, at de almindelige Love for Danmarks Vedkommende maa under de nærværende Forhold vedtages af en lovgivende Forsamling, men for Islands Vedkommende af en raadgivende.

Med Hensyn til den överste Administration, da er nu heri, siden den ærede Forf. udgav sin Afhandling, indtraadt den Forandring, at Island nu ikke længer sorterer under Indenrigsministeriet, men fornemmelig under Justitsministeriet. Herved gives der endnu en ny Bekræftelse paa hvad der ovenfor er anfört, at de islandske Sager ikke af Regjeringen betragtes som identiske med Kongerigets, og man vil udentvivl fremdeles see heri et nyt Tilsagn om, at Landet vil blive holdt „ved Islands Lov, Skjel og Ret".

---

[1]) Med Hensyn til Lovenes Publication i Almindelighed i Island haves vigtige Præjudicater i Höiesteretsdomme: af 9. Decbr. 1842, som stadfæster in terminis den islandske Landsoverrets Dom 23. Mai 1842, og af 15. Decbr. 1842 (Landsoverrets Dom 20. Juni s. A.) — Af disse Domme findes Referat i Ný Félagsr. VIII, 167—175.

Min Opfattelse af Sagens nærværende Stilling med Hensyn til Islands politiske og statsretlige Forhold er i Korthed altsaa denne:

Ved allerhöieste Kundgjörelse 4. April 1848 har Hans Majt bebudet Indförelsen af en constitutionel Forfatning, og deels ved Henlæggelsen af de islandske Sager under ansvarlige Ministre, deels ved Valglov 7. Juli tilkjendegivet, at Island ogsaa skulde blive deelagtigt i denne constitutionelle Forfatning. Det constitutionelle Princip faaer saaledes Anvendelse paa Island, men Modaliteten med Hensyn til dets Anvendelse er ikke bestemt.

Ved Reskript 23. Sept. 1848 har Hans Majt givet et Tilsagn om, at Grundbestemmelserne om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget ikke skulde blive endelig fastsatte förend en Forsamling i Landet selv derover var hört.

Denne Forsamling, som sammentraadte ifölge Valglov 28. Sept. 1849 og Patent 16. Mai 1850, er ikke hört, men har været afskaaret Leilighed til Udtalelse af dens frie Mening inden de i Reskr. 23. Sept. 1848 bestemte Grændser.

Det kongelige Tilsagn i Reskr. 23. Sept. 1848 kan ikke ansees opfyldt ved det i Kundgjörelse 12. Mai 1852 givne og siden gjentagne Tilsagn om, at Althinget skal blive hört i Henhold til For. 8. Marts 1843 § 79, der kun omtaler Forandringer i denne Forordning, og kan ikke opfyldes paa anden Maade end ved Sammenkaldelse af en ny Forsamling, overeensstemmende med Valglov 28. Sept. 1849.

Med denne Forsamling, som stötter sig paa et constitutionelt Grundprincip, og repræsenterer en særegen Statsdeel, som staaer i et særegent Forhold til Kronen og til de övrige Statsdele, maa tilveiebringes en Overeenskomst om den Modalitet, hvorunder det constitutionelle Princip skal træde i Kraft, og Forbindelsen med de andre Statsdele ordnes, det vil sige: de Grundbestemmelser, som ere

nödvendige til at ordne Islands forfatningsmæssige Stilling i Monarchiet.

Imidlertid og indtil Sagens Afgjörelse kunne dog ikke almindelige Love træde i Kraft umiddelbart for Islands Vedkommende, med mindre de forelægges Althinget og udgives paa anordningsmæssig Maade.

Det staaer nu til Regjeringen at bringe Sagen fremad, og det er mit Önske og Haab, at den maa blive baade virksom og heldig i denne Henseende.

1855.

